

***La custòdia del territori
a les Gavarres***

Xavier **Basora Roca**
Xavier **Sabaté I Rotés**

Biblioteca **Lluís Esteva**

La Custòdia del Territori a les Gavarres
Oportunitats de l'ús de tècniques de custòdia
per a la conservació del patrimoni natural i cultural

Xavier Basora Roca
Xavier Sabaté i Rotés

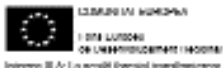
La **Biblioteca Lluís Esteva** neix de la voluntat de publicar els treballs guanyadors del Premi Joan Xirgo, organitzat pel Consorci de les Gavarres des de l'any 2001. La col·lecció pren el nom de Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994), que va dedicar una gran part de la seva vida a la descoberta, l'estudi i la divulgació del patrimoni històric.

Edita:

Consorci de les Gavarres

Col·laboren:

© Consorci de les Gavarres
Tarongers, 12
17100 La Bisbal d'Empordà
e-mail: gavarres@ddgi.es
www.consorcigavarres.org

1a edició, novembre de 2004
Foto portada: Gemma Capellades
Disseny gràfic i maquetació: 3 de Nou Publicitat
Impressió: Gràfiques Gispert
Dipòsit legal: GI-1.177-2004
ISBN: 84-609-2705-9

ÍNDEX

Agraïments	7
Introducció	9
Què és la custòdia del territori?	13
Una mica d'història	13
Els trets fonamentals de la custòdia del territori	14
Els agents implicats i el seu paper	15
Els acords i les tècniques de custòdia del territori	19
Situació de la custòdia arreu del món i a Catalunya	19
Un passeig per les Gavarres	21
Situació geogràfica	21
Medi físic	22
Medi natural	23
Medi socioeconòmic i ús públic	25
Patrimoni cultural	27
Paisatge	29
Normatives de protecció	31
Breu història de la conservació de les Gavarres	33
Les Gavarres en clau de custòdia	37
Estructura de la propietat	37
Propietat privada	39
Propietat pública	40
Els agents territorials relacionats amb la custòdia del territori	40
Els propietaris privats	41

Les entitats sense ànim de lucre	51
Les administracions públiques	63
Instruments de suport a la custòdia del territori.	71
Experiències assimilables a la custòdia del territori arreu del massís	74
Convenis i acords del Consorci de les Gavarres	74
El consell de custòdia del territori de Cassà de la Selva	77
Restauració de la pedrera La Morena de Mont-ras	79
Experiències de custòdia cultural.	80
Els potencials de la custòdia del territori a les Gavarres	83
Problemàtiques lligades a la propietat	84
Elements d'interès per a l'aplicació de la custòdia	86
Oportunitats i factors limitants	92
Grau de viabilitat de la custòdia del territori a les Gavarres.	98
Propostes de desenvolupament de la custòdia del territori	101
Directrius per promoure i utilitzar la custòdia del territori.	101
Instruments de custòdia del territori i elements d'interès.	108
Actuacions per impulsar la custòdia del territori a les Gavarres	113
Bibliografia.	123
Annexos	127
A1 – Persones entrevistades.	129
A2 – Entitats sense ànim de lucre de les Gavarres i entorns	131
A3 – Entitats de custòdia de Catalunya.	133
A4 – Instruments de suport a la custòdia del territori.	135

AGRAÏMENTS

Els autors voldrien agrair el suport que han rebut de diverses persones i entitats, el qual ha facilitat la feina d'obtenció de dades i de redacció del treball.

En primer lloc cal agrair a totes les persones entrevistades la seva generositat en compartir els seus coneixements i el seu temps amb els autors: Esteve Bosch, Joan Botey, Joan Cals, Antonio Campillo, Lluís Cornellà, Maite Garrigós, Rossend Giralt, Ponç Feliu, Josep Maria Follià, Miquel Güell, Ricard Herrero, Josep Lloveras, Eloi Madrià, Pep Matas, Enric Mateu, David Meya, Núria Morral, Marta Picó, Jordi Pietx, Ramon Rodríguez, Enric Saguer i Narcís Teixidor.

Els autors conserven en el seu record l'assistència i el suport rebut per les amistats que han coincidit amb ells durant les fases del treball executades al massís de les Gavarres, com també els entranyables moments gaudits conjuntament: Àlicia, Àngels i Meritxell, i molt especialment, Ramon i Antígona.

També cal agrair el suport institucional que han rebut els autors en diferents fases del treball: Consorci de les Gavarres, Institució Catalana d'Història Natural i Xarxa de Custòdia del Territori.

Al company Jordi Romero, cal agrair-li el suport logístic rebut des d'X3 Estudis Ambientals scp.

A Xavier Codolà i Gemma Capellades per cedir-nos gentilmente diverses fotografies sol·licitades.

I finalment, però no per ser menys important, els autors volen expressar de manera especial el seu agraïment a l'equip tècnic del Consorci de les Gavarres, el qual, amb gran paciència, ha anat resolent els dubtes i responent a les demandes i comentaris dels autors: Albert Botey, Assumpta Fabrè, Oriol Granyer, Remei Llovet i Narcís Vicens.

INTRODUCCIÓ

La custòdia del territori proposa alternatives i noves oportunitats en la planificació i la gestió del territori. L'oportunitat per a la recerca que ofereix el Premi Joan Xirgo s'ha aprofitat per analitzar la viabilitat d'utilitzar la custòdia del territori en un àmbit territorial concret, un fet innovador a Catalunya.

Els acords entre entitats de custòdia i propietaris podrien resoldre algunes de les problemàtiques actuals del massís de les Gavarres, i es contribuiria així a la seva salvaguarda. Les finques privades del massís poden ser especialment interessants per a acords de custòdia quan presentin les característiques següents (no excloents entre elles):

- Quan continguin hàbitats representatius o escassos del massís, espècies rares o amenaçades, o una estructura forestal ben diversificada.
- Quan no disposin de cap tipus d'aprofitament econòmic o manteniment.
- Quan presentin mostres representatives de patrimoni arquitectònic.

Algunes de les institucions relacionades amb la gestió de l'espai d'interès natural de les Gavarres, concretament el Consorci de les Gavarres i el Centre de la Propietat Forestal¹, donen suport als mecanismes de custòdia del territori, com ho demostra el fet que ambdues entitats són membres fundadors de la Xarxa de Custòdia del Territori (vegeu pàg. 14).

La integració de les tècniques de custòdia en la gestió de l'espai d'interès natural de les Gavarres pot fomentar i facilitar la participació transversal dels diferents agents territorials, les aliances (partenariats) entre ells, la voluntarietat i el treball conjunt. La professionalitat i la qualitat de les iniciatives de custòdia que se'n vagin derivant farà augmentar l'interès i la credibilitat d'aquests mecanismes entre els agents implicats en la gestió de les Gavarres i d'altres espais naturals de Catalunya.

Aquests primers passos de la custòdia són rellevants, ja que assenten les bases per al futur. Estudiar el paper de la custòdia del territori en la gestió d'un espai natural com les Gavarres permet disposar d'un coneixement més exhaustiu de les possibilitats de la custòdia a Catalunya i, concretament, de la seva aplicació en propietats forestals.

¹ El Centre de la Propietat Forestal és membre del Consell de Cooperació de les Gavarres.

L'**objectiu principal** d'aquest projecte de recerca és presentar un conjunt de directrius i propostes per tal d'integrar el model i les tècniques de la custòdia del territori en l'ordenació i la gestió de l'espai d'interès natural de les Gavarres.

Aquestes directrius s'adrecen als principals agents relacionats amb la gestió de l'espai i, especialment, a aquells col·lectius implicats en l'aplicació de les tècniques de custòdia del territori, com ara el Consorci de les Gavarres, el Centre de la Propietat Forestal, les entitats cíviques i conservacionistes vinculades a les Gavarres, i els propietaris de finques de l'espai.

D'aquest objectiu principal, se'n deriven tres objectius específics:

- Analitzar l'espai natural del massís de les Gavarres des d'un punt de vista de la custòdia del territori.
- Estudiar el grau de viabilitat de l'aplicació de les tècniques de custòdia del territori al massís de les Gavarres tenint en compte les oportunitats però també les limitacions.
- De conformitat amb l'anàlisi de viabilitat, elaborar unes directrius i propostes per promoure l'ús de la custòdia del territori a les Gavarres.

Aquest treball s'ha basat en un procés de recerca i reflexió al voltant de la custòdia del territori en l'àmbit territorial del massís de les Gavarres. Per tal d'abordar la recerca d'una manera eficient, l'estudi s'ha fonamentat sobre dos pilars metodològics: la recerca i l'anàlisi de documentació procedent de diverses fonts bibliogràfiques, i les entrevistes amb els agents potencialment interessats en les tècniques de custòdia del territori.

Pel que fa a la documentació bibliogràfica, els treballs del *Marc Estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres* (GEODÈSIA, 2001) i els articles de *Gavarres, la Revista de les Gavarres i d'Ardenya* han estat els més consultats i han permès obtenir una visió de conjunt de la zona d'estudi. També s'han consultat documents vinculats a la custòdia del territori².

Les entrevistes amb els agents de les Gavarres han estat la font d'informació més rellevant de l'estudi, ja que han aportat una gran quantitat d'informació d'origens molt diversos. L'ús de l'entrevista oral com a mètode d'obtenció d'informació ha permès abordar aspectes que difícilment es podrien haver documentat amb altres mètodes de recerca, atès que alguns agents de les Gavarres (com és el cas dels propietaris) difícilment poden fer sentir les seves inquietuds i opinions d'una altra manera. La vintena d'entrevistes orals efectuades han tingut un plantejament semiobert, amb un guió flexible i amb una durada que ha oscil·lat entre els 45 i els 120 minuts.³

² Vegeu la bibliografia per a més informació sobre la documentació consultada.

S'han entrevistat quatre tipus d'agents que intervenen en la gestió del massís, i s'ha procurat obtenir una mostra representativa de tots ells i, especialment, d'aquells que poden incidir en el futur desenvolupament de la custòdia del territori a les Gavarres.

Els tipus d'agents entrevistats i els criteris per a la seva selecció han estat els següents:

- **Propietaris privats:** propietaris de finques de superfície variable (gran, mitjana i petita); propietaris que no gestionen activament la seva finca i propietaris que sí que ho fan; propietaris que disposen de la finca fa anys i nous propietaris.
- **Entitats cíviques:** un ampli ventall d'entitats vinculades a les Gavarres, des de les conservacionistes a les culturals, passant per les societats de caçadors i les agrupacions de defensa forestal.
- **Administracions públiques:** el Consorci de les Gavarres, d'una banda, i ajuntaments representatius de l'àmplia diversitat de municipis del massís, de l'altra. En el cas dels ajuntaments, se n'ha seleccionat un de proper al litoral, un de l'interior del massís i un altre vinculat a una població important.
- **Experts:** en aquesta categoria s'inclouen un conjunt de persones coneixedores del massís i procedents d'àmbits diversos (medi natural, medi socioeconòmic, patrimoni cultural...), com també la Xarxa de Custòdia del Territori en tant que organització impulsora de la custòdia a Catalunya.

Algunes persones entrevistades han respost en nom de més d'una tipologia d'agents. Així, alguns propietaris van parlar en nom d'agrupacions de defensa forestal, i alguns experts estaven vinculats a entitats cíviques o a l'administració. Aquest fet ha aportat més riquesa a la recerca.

Obtenir representativitat total sobre la variada tipologia d'agents de les Gavarres ha resultat impossible, per raó del limitat nombre d'entrevistes efectuades. De tota manera, l'objectiu de la recerca no era obtenir una representació fidel i rigorosa de tots els agents de les Gavarres, sinó obtenir diferents punts de vista que permetessin disposar d'una impressió general i bastant completa de la realitat del massís. En qualsevol cas, però, es tracta d'una recerca que metodològicament no té cap validesa estadística.

³ Vegeu l'Annex A1 per a un llistat complet amb totes les persones entrevistades.

Foto: Xavier Codola

QUÈ ÉS LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI?

Probablement, la major part de la gent vinculada a les Gavarres desconeix tot el que hi ha al darrera del terme “custòdia del territori”. En aquest capítol s’intenta exposar de forma clara i sintètica quins són els trets fonamentals d’aquesta nova filosofia de conservació del territori (per a una informació més detallada consulteu <http://www.custodiaterritori.org>).

En un sentit genèric, la custòdia del territori es pot definir com un conjunt d’estratègies i tècniques vàries que intenten generar la responsabilitat de propietaris i usuaris del territori en la conservació dels seus valors naturals, culturals i paisatgístics, i en l’ús adequat (sostenible) dels seus recursos (Adaptació de la Declaració de Montesquiu de custòdia del territori aprovada l’11 de novembre de 2000).

En un sentit específic, la custòdia del territori es pot entendre com un procediment d’acord voluntari entre un propietari i una entitat de custòdia, i es basa en un dels diferents mecanismes d’acord de custòdia possibles, amb o sense base jurídica.

UNA MICA D’HISTÒRIA

El 1998 es va presentar per primera vegada a Catalunya la custòdia del territori com a resultat de visites de professionals catalans de la conservació de la natura als Estats Units.

El Seminari Internacional de Custòdia del Territori del Castell de Montesquiu (novembre de 2000) significà el primer pas important per a la implantació d'aquesta filosofia de conservació del territori i del paisatge a Catalunya. La Declaració de Montesquiu de Custòdia del territori, aprovada en aquest seminari, compta avui amb més de 60 entitats i institucions adherides. Posteriorment, el novembre de 2001, va tenir lloc la II Reunió de la Xarxa (Catalana) de Custòdia del Territori⁴, on es va constatar que la custòdia del territori s'estava utilitzant en alguns indrets de Catalunya.

La Declaració de Montesquiu establia diferents accions per impulsar la custòdia del territori a Catalunya, entre les quals hi havia la creació de la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT), la qual es va constituir formalment el març de 2003. La XCT és una organització no governamental que impulsa el desenvolupament i l'ús de la custòdia del territori treballant estretament amb institucions i entitats interessades en la seva posada en pràctica (administracions, ajuntaments, entitats veïnals, excursionistes, naturalistes, centres i associacions vinculades a la propietat i el món rural, etc.). Actualment (2003) la XCT compta amb el suport d'una quarantena d'organitzacions i persones membres.

ELS TRETS FONAMENTALS DE LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

A continuació es repassen els principis bàsics i els trets fonamentals que guien qualsevol model de custòdia del territori:

– L'objectiu final és la **conservació a llarg termini dels valors naturals, culturals i paisatgístics d'un territori**, inclosos els usos i les activitats econòmiques que contribueixen al manteniment d'aquests valors. El tipus de propietats i paisatges en els quals es pot utilitzar la custòdia són d'allò més variats (naturals, agrícoles, forestals, culturals, històrics, urbans, etc.), si bé han de tenir uns valors significatius o representatius d'un indret determinat.

– S'adreça principalment a **terrenys de propietat privada o municipal**, en els quals es pretén fomentar un ús responsable i planificat de les activitats que s'hi realitzin, per tal de mantenir els seus valors.

– Es basa en la implicació i participació de **tres tipus d'agents**: els propietaris de finques, les entitats de custòdia (societat civil) i l'administració pública. Proposa el treball conjunt d'aquestes parts per assolir objectius que possiblement no assolirien de manera independent. Un mecanisme clau d'aquest treball conjunt són els **partenariats**, aliances estratègiques entre entitats de custòdia i administracions (i potser també patrocinadors).

⁴La denominació de segona reunió va respondre a considerar com a primera el Seminari Internacional de custòdia del territori.

– Es fonamenta en el **principi de voluntarietat** per a totes les parts implicades en la seva aplicació. Per tant, cap de les parts actua per obligació o imposició.

– **Cerca acords** entre propietaris i entitats de custòdia d'acord amb processos de contacte i negociació entre ambdues parts. Aquests contactes s'inicien amb un intercanvi de coneixements i inquietuds, fet que necessàriament implica **tècniques de sensibilització i educació**, i es concreten en diferents mecanismes de col·laboració continuada entre propietaris i entitats de custòdia.

– **De caràcter multidisciplinari**: utilitza tècniques procedents d'una gran varietat de disciplines de les ciències naturals i socials: biologia, ecologia del paisatge, gestió dels recursos naturals, educació, relacions públiques, urbanisme, dret, etc.

– **Una estratègia complementària** a altres formes de protecció existents, sense ser la solució definitiva. La custòdia no pretén substituir els espais naturals protegits existents, ni els mecanismes reguladors del planejament urbanístic municipal i territorial, ni l'aplicació d'uns plans efectius de conservació del territori i del paisatge. Es tracta d'un conjunt de tècniques que complementen i poden reforçar aquests mecanismes de protecció que ja existeixen en els models vigents d'ordenació i gestió del territori.

En aquest sentit, la custòdia del territori és especialment útil en aquells indrets amb uns règims de protecció menys estrictes i on l'objectiu principal sigui més aviat la gestió sostenible dels recursos que no pas la preservació absoluta.

ELS AGENTS IMPLICATS I EL SEU PAPER

Els propietaris com a persones clau

Com s'ha indicat abans, els propietaris del territori són possiblement els més indicats per contribuir al manteniment dels valors d'un indret determinat. La custòdia del territori tracta de motivar aquests propietaris per tal que s'impliquin activament en la conservació dels valors naturals, culturals i paisatgístics que hi pugui haver en les seves finques. En cas que la finca disposi ja d'algun tipus d'ús o gestió del qual el propietari n'obtingui algun rendiment (sigui o no econòmic), la custòdia planteja mecanismes que compaginin aquests usos i rendiments amb el manteniment dels valors presents a la finca.

Després d'aquest plantejament, sorgeix immediatament la pregunta: I quins beneficis o avantatges obtenen els propietaris que decideixin establir acords de custòdia? O dit d'una altra manera: què els pot motivar a conservar la seva terra i no dedicar-la a un altre ús?

Sembla lògic que el propietari que accepta acords de custòdia hagi de rebre alguna mena de

compensació a canvi de l'esforç que dedicarà a la conservació de la seva propietat, com també per la pèrdua de l'oportunitat d'obtenir-ne majors rendiments. En països on el desenvolupament de la custòdia del territori està més avançat, existeixen tot un conjunt d'avantatges econòmics que vénen regulats per llei per als propietaris que assoleixen acords de custòdia, ja sigui a través d'ajuts directes, per desgravacions fiscals (associades habitualment als títols de conservació) o per revalorització de la finca. A l'Estat espanyol i a les comunitats autònomes no existeix encara un marc legislatiu, fiscal o d'ajuts específic per a la custòdia del territori, si bé alguns dels instruments administratius i fiscals existents es poden reinterpretar en clau de custòdia.

No obstant, cal tenir en compte que la custòdia del territori no es limita únicament a un plantejament mercantilista, sinó que també té un important component ètic que es tradueix en plantejaments d'interès general, d'equitat inter i intrageneracional, de mecenatge o d'acció personal desinteressada. En aquest sentit, a part dels avantatges econòmics, existeixen altres beneficis o reconeixements importants per als propietaris, com poden ser:

- Suport a la planificació i la gestió de la finca (assessorament legal sobre ajuts econòmics i fiscals, coordinació de treballs de millora, coneixement i manteniment, etc.)
- Reconeixement social i garantia que les activitats productives que es puguin realitzar en la finca són respectuoses amb l'entorn (segell de qualitat)
- Satisfacció personal de saber que les generacions presents i futures (descendents familiars, entre altres) podran gaudir del patrimoni de la finca
- Aprenentatge mutu entre el propietari i l'entitat

Com ja s'ha explicat, la custòdia del territori s'adreça sobretot a la propietat privada i a la municipal. Tanmateix, existeixen altres formes de propietat on també pot resultar d'interès utilitzar la custòdia del territori. A tall d'exemple, la custòdia del territori podria aplicar-se, a través de les adaptacions necessàries, en terrenys comunals (on els propietaris són els veïns que aprofiten els terrenys), en terrenys propietat d'empreses i corporacions (el que s'ha anomenat custòdia corporativa o empresarial⁵), o fins i tot en terrenys que són de domini públic (com ara els cursos fluvials).

Les entitats de custòdia com a element imprescindible

Les entitats de custòdia (*land trusts* en anglès) són organitzacions públiques o privades sense afany de lucre que participen activament en la conservació del territori mitjançant les tècniques que facilita la custòdia del territori. Utilitzen els mecanismes que tenen a la seva disposició segons la seva capacitat d'actuació i els seus recursos, però en tots els casos cerquen l'intercan-

⁵ En aquests casos les empreses destinen part de les seves propietats a la conservació del medi, o bé participen econòmicament o materialment en partenariats amb altres sectors.

Als Metges es conserva un dels pocs espais oberts interiors del massís, gràcies als ramats. (Sant Cebrià de Lledó, Cruilles). Autor: Consorci de les Gavarres

vi d'opinions i els acords amb els propietaris, basant-se sempre en el principi de voluntarietat. Així doncs, les entitats de custòdia són les organitzacions que treballen en estreta col·laboració amb els propietaris de finques per assolir i mantenir acords de custòdia i, per tant, la seva tasca és imprescindible per al desenvolupament de la custòdia del territori en un indret determinat.

Les associacions i fundacions privades més pròximes a la conservació del patrimoni natural i cultural poden esdevenir les entitats de custòdia més clàssiques en el sentit que el model de la custòdia encaixa molt bé en les seves missions i objectius originals. Així mateix, les administracions locals més properes al territori (ajuntaments, consorcis, comissions locals d'agenda 21...) també poden esdevenir entitats de custòdia atès que treballen per a la gestió responsable del territori rural privat als seus àmbits d'actuació.

Aquest tipus d'entitats desenvolupen una funció i un patró de conducta que són relativament nous en el camp de la conservació de la natura. Moltes d'elles sorgeixen com a resposta a una insuficient actuació de les administracions públiques en matèria de conservació del territori. Assumeixen un comportament no bel·ligerant davant les agressions a la natura, a diferència d'algunes entitats ecologistes, i esdevenen hàbils interlocutores amb els propietaris. De fet, aquí radica un dels seus principals punts forts respecte l'administració pública, la seva major agilitat, independència i eficiència a l'hora de mantenir un contacte directe amb els propietaris.

Les aliances estratègiques entre diferents agents (anomenades partenariats, de l'anglès *partnerships*), típicament formades per administracions públiques diverses, una o més entitats de custòdia i patrocinadors privats, permeten a les entitats de custòdia obtenir suport institucional, tècnic i econòmic per desenvolupar llurs activitats de custòdia, a més d'establir un marc legal i polític favorable. Aquests partenariats també es poden establir amb organitzacions de propietaris (associacions i sindicats del món rural, associacions de propietaris forestals, etc.) per facilitar la difusió de la custòdia del territori entre els seus membres o, fins i tot, perquè es constitueixin com a entitats de custòdia.

Les administracions com a ens de suport

Les administracions públiques també tenen un pes important en la correcta aplicació de la custòdia del territori. La seva participació pot ser directa, ja sigui a través de suport a iniciatives específiques de custòdia en forma de recursos materials, humans o econòmics, ja sigui mitjançant la posada en pràctica de programes propis de custòdia del territori.

Però, possiblement, la seva contribució més important sigui indirecta, a partir del desenvolupament d'un marc legal i fiscal que afavoreixi i incentivi l'ús dels mecanismes de custòdia, d'una banda, i de la previsió de l'ús de la custòdia del territori en els distints instruments de planificació del territori (plans de gestió d'espais protegits, plans urbanístics, plans territorials, plans d'ordenació forestal...), de l'altra. En aquest sentit, l'administració pública no ha de ser un ens que imposi, sinó un ens que possibiliti i supervisi.

Altres agents potencialment implicats

Existeixen molts altres grups d'agents socials que poden implicar-se, d'una manera més o menys directa, en l'aplicació de la custòdia del territori. A continuació se'n destaquen els usuaris del territori i les empreses patrocinadores.

Els usuaris del territori (excursionistes, escolars, ciutadania en general, etc.) també poden tenir un paper important en la conservació dels indrets que visiten i utilitzen. La seva implicació pot ser de diferents tipus: com a voluntaris d'entitats de custòdia (realitzant actuacions en finques amb acords de custòdia); com a participants en activitats organitzades per entitats de custòdia o d'altre tipus; com a divulgadors de la custòdia del territori entre la societat en general, els quals efectuen donacions econòmiques o materials a les entitats, etc.

En països on la custòdia del territori ja disposa d'una forta implantació, molt sovint les entitats de custòdia disposen del suport d'empreses o d'altres organitzacions patrocinadores que contribueixen econòmicament al desenvolupament de projectes de custòdia del territori. Per tant, convé comptar amb aquests tipus d'agents a l'hora de plantejar iniciatives de custòdia del territori en un lloc concret, com està començant a fer alguna entitat de custòdia de Catalunya.

ELS ACORDS I LES TÈCNiques DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Com ja s'ha comentat, la custòdia del territori s'acaba concretant en un acord entre un propietari i una entitat de custòdia. Per arribar a aquest acord existeixen tècniques i mecanismes de caire molt divers (la flexibilitat és una de les característiques de la custòdia del territori), sempre i quan l'objectiu final sigui la conservació o ús responsable del territori, tant de la totalitat d'una finca com només d'una part. Els acords se solen formalitzar per escrit (en forma de conveni o contracte, segons el cas), si bé també es poden assolir verbalment (amb una encaixada de mans). El document de l'acord de custòdia és obert, perquè les condicions són diferents per a cada finca.

Els acords de custòdia del territori es poden dividir entre els que impliquen transmissió de la propietat i els que no ho fan (ASENSIO *et al*, 2002).

Els **acords sense transmissió de la propietat** fixen uns termes de gestió i protecció que, de manera coparticipativa, el propietari aplicarà i l'entitat de custòdia, per part seva, vetllarà per tal que es compleixin mitjançant un contacte regular amb la propietat i un seguiment periòdic de la finca. Així doncs, els acords contenen un seguit de clàusules per potenciar aquelles activitats de la finca que contribueixen a la conservació i a la protecció de determinats recursos i valors. Els termes i la durada de l'acord són lliures i totalment negociables entre les dues parts. Algunes opcions legals existents que poden preveure els acords sense transmissió de propietat són la cessió de drets d'ús (caça, tala, urbanització...) a favor de l'entitat, la constitució d'un arrendament o la declaració d'un refugi de fauna.

En els **acords amb transmissió de la propietat**, l'entitat rep la propietat plena i ha de vetllar també per la conservació a llarg termini dels recursos i dels valors previstos en l'acord de transmissió. Els mecanismes disponibles són, per exemple, la donació de la finca, la compra directa, la permuta o l'herència (ASENSIO *et al*, 2002). En general, aquests mecanismes són útils per a finques de gran valor o amb una importància estratègica.

Les diverses tècniques o els diversos mecanismes de custòdia del territori impliquen diferents graus de participació, efectivitat, cost i compromís dels propietaris. Entre les tècniques més participatives però menys costoses es troben: el suport tècnic de l'entitat al propietari, l'acord verbal entre l'entitat i el propietari, i els acords de gestió entre entitats i propietaris. Entre les tècniques menys participatives però més costoses hi ha els anomenats títols de conservació (transmissió de drets del propietari a l'entitat), els arrendaments o la compra de les finques per les entitats.

SITUACIÓ DE LA CUSTÒDIA ARREU DEL MÓN I A CATALUNYA

La custòdia del territori va néixer als països anglosaxons a finals del segle XIX i es va consolidar cap als anys 80 del segle XX. Avui s'estén a més de 30 països d'arreu del món. Sense ser exhaus-

tius, la custòdia del territori s'aplica a països com Alemanya, Austràlia, Belice, Bolívia, Brasil, Canadà, Colòmbia, Costa Rica, Estats Units, França, Guatemala, Gran Bretanya, Hondures, Hongria, Itàlia, Kenya, Mèxic, Namíbia, Nova Zelanda, Països Baixos, República Txeca, Sud-Àfrica, Tanzània, Xile, Zàmbia, o Zimbabwe. En cada cas, el procés d'implantació de la custòdia ha tingut les seves peculiaritats.

Als Estats Units i al Canadà, països pioners en la custòdia del territori, existeixen més de 1.500 entitats de custòdia (*land trusts*). L'any 1998, les 1.213 entitats de custòdia locals i regionals registrades als EUA protegien 1,9 milions d'hectàrees, gestionaven més de 7.000 títols de conservació i suposaven la mobilització d'uns 50.000 voluntaris (ARQUIMBAU, PIETX, RAFA, 2001).

El model canadenc de custòdia del territori és, possiblement, el que presenta més similituds amb el que es comença a implantar a Catalunya, atès que va néixer en circumstàncies semblants i ha seguit un procés de "baix a dalt", és a dir, impulsat per les entitats de custòdia (a través de contactes i acords verbals amb propietaris) i posteriorment reconegut i assumit per les administracions, les quals han desenvolupat els instruments legislatius necessaris per a un complet desenvolupament de la custòdia.

Darrerament, la Xarxa de Custòdia del Territori ha elaborat el *Primer inventari d'acords i entitats de custòdia del territori a Catalunya, Illes Balears i Andorra* (MORENO i PIETX, 2003), el qual aporta una primera visió objectiva de la situació de la custòdia al nostre país. Segons aquest informe, a Catalunya existeixen 28 entitats de custòdia, de les quals 20 són organitzacions no governamentals (associacions i fundacions) i 8 són organismes públics (consorcis i ajuntaments). Les 28 entitats catalanes han realitzat 107 acords de custòdia, els quals comprenen una superfície total de 71.705 ha (un 2,34% de la superfície de Catalunya).

Foto: Consorci de les Gavarres

UN PASSEIG PER LES GAVARRS

Les Gavarres han estat descrites extensament moltes vegades i de maneres diferents, des de les més artístiques, com els treballs de Josep Pla, a les més rigoroses i científiques, com és el cas del *Marc Estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres* (GEODÈSIA, 2001). En aquest capítol es recullen els aspectes més rellevants de les Gavarres perquè serveixin de referència per a la resta de l'estudi, però sense la voluntat d'afegir una altra descripció exhaustiva del massís a la llarga llista de treballs ja realitzats⁶.

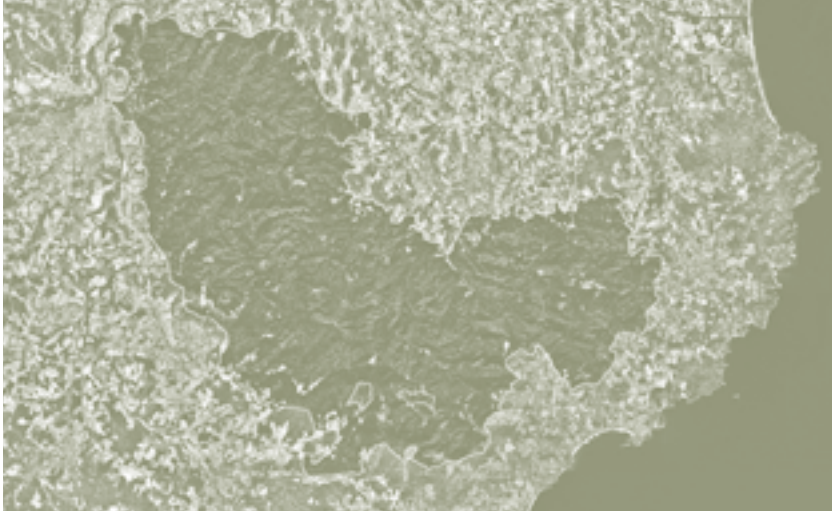
SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El massís de les Gavarres es troba en la província de Girona, a cavall entre les comarques del Baix Empordà (11 municipis) i del Gironès (9 municipis), i ocupa una superfície d'unes 35.000 ha. El Mapa 1 mostra la ubicació del massís en el context dels nuclis urbans de les dues comarques.

Les Gavarres, situades entre les planes de l'Empordà, al nord, i la Selva, al sud, constitueixen l'extrem septentrional de la serralada litoral catalana (ALHAMBRA *et al.*, 1993). Pel costat oest, el massís limita amb el congost del riu Ter a Sant Julià de Ramis. A l'est, limita amb el corredor de Palafrugell.

⁶ Per a més informació es recomana consultar GEODÈSIA (2001, 2002) i ALHAMBRA *et al.* (1993), com també la pàgina web del Consorci de les Gavarres (www.consorcigavarres.org).

MAPA 1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA DEL MASSÍS DE LES GAVARRES

Ortoimatge modificada amb la delimitació de l'Espai d'Interès Natural. *Imatge: Institut Cartogràfic de Catalunya*

MEDI FÍSIC

Des del punt de vista climàtic, el massís de les Gavarres està situat en el domini de tipus mediterrani. En termes generals, els hiverns són suaus i els estius xafogosos, sobretot a la part meridional del massís, per l'alt grau d'humitat causat per la proximitat del mar. Les terres prelitorals amb una influència marina més atenuada gaudeixen d'un clima suau amb certs trets de continentalitat que, a diferència de la costa, origina glaçades a l'hivern. La temperatura mitjana anual és d'un 16°C i les precipitacions de 700mm/any.

Tanmateix, l'extensió del massís de les Gavarres i el gradient altitudinal fan que es puguin distingir fins a cinc microclimes locals (SALA, 1979): 1) el sector central, amb un clima mediterrani de muntanya mitjana modificat per l'efecte dels cims; 2) el vessant de l'Empordà, amb un clima litoral modificat per l'efecte de la tramuntana; 3) el vessant de la Selva, amb un clima mediterrani de muntanya baixa, modificat per l'efecte de pantalla de la Serralada Transversal i de la depressió tancada de la Selva; 4) el sector litoral, amb un clima mediterrani litoral; 5) el sector de Girona, amb un clima mediterrani humit.

La configuració del massís de les Gavarres respon al joc de falles mobilitzades durant l'orogènia

alpina, les quals constitueixen els seus límits naturals respecte a les depressions que l'envolten. En termes generals, els materials que formen el massís de les Gavarres són paleozoics (esquists, pissarres i granits), tot i que també apareixen petits afloraments de calcàries i quarzites.

El relleu és suau a causa de l'erosió fluvial. La xarxa hidrogràfica és molt densa i està formada per torrents i petites rieres que no presenten un cabal constant al llarg de l'any, agrupats en un total de nou conques hidrogràfiques. Les conques més importants són les constituïdes per rieres que tributen als rius Onyar i Ter, al sector oriental del massís, el Daró al vessant nord, i la riera de Calonge al vessant sud. Els cursos fluvials més llargs dels que neixen a les Gavarres són el Daró i el Rissec.

MEDI NATURAL

El massís de les Gavarres és un bon representant de les serres litorals del sistema mediterrani. Malgrat no presentar singularitats biològiques excepcionals, és un dels millors testimonis de la diversitat florística i faunística típica mediterrània, especialment pel que fa als biòtops forestals. A més, la seva ubicació entre les depressions de l'Empordà i de la Selva i la seva orientació d'est a oest, atorguen al massís un paper important en el manteniment de la connectivitat ecològica i la integritat del territori que l'envolta.

Les Gavarres es troben majoritàriament cobertes per un mantell forestal escleròfil, constituït principalment per la sureda i l'alzinar. Hom també pot trobar retalls d'ambients de ribera en els torrents i els fons de les valls, com també alguns caducifolis (és el cas del roure) en els indrets obacs i més frescos del sector nord. L'empremta humana s'ha deixat sentir en la vegetació, de manera que s'han potenciat algunes espècies forestals en detriment d'altres. Clars exemples, si bé contraposats en termes d'interès natural, en són l'abundància de sureres i l'existència de plantacions.

D'altra banda, l'abandonament progressiu de les activitats humanes està comportant canvis rellevants en la vegetació, ja que antics camps de conreu estan sent envaïts per la massa forestal, que es va apoderant a poc a poc dels darrers espais oberts del massís. Els espais oberts tenen un gran interès des del punt de vista ecològic per diverses raons, entre les quals destaquen les següents: acullen espècies diferents a la dels propers hàbitats forestals, contribuint així a augmentar la diversitat biològica; hi viuen espècies presa de les que en depenen molts rapinyaires; o poden arribar a actuar com autèntics tallafocs en cas d'incendi forestal.

Cal destacar també les basses que es formen en alguns punts del massís les quals poden mantenir aigua durant un període prolongat de temps. Aquestes basses i les relacions ecològiques que s'hi esdevenen són uns dels elements d'interès natural del massís.

TAULA 1. PRINCIPALS AMENACES QUE AFECTEN EL MEDI NATURAL DE LES GAVARRES

<p>Incendis forestals</p>	<p>L'abandonament de l'activitat agrària comporta la invasió dels espais oberts per la massa forestal seguint la successió ecològica, fet que provoca una excessiva continuïtat forestal que dificulta l'extinció d'un possible incendi. D'altra banda, la manca d'una gestió forestal en moltes de les finques provoca que en determinats punts s'acumuli una gran quantitat de combustible en forma de biomassa</p>
<p>Pèrdua d'espais oberts</p>	<p>La desaparició d'espais oberts (conreus, prats, herbassars i erms) implica també la desaparició de les espècies relacionades amb aquests ambients, algunes de les quals són d'interès cinegètic (llebre, perdiu...). A més, aquests espais ajuden a crear un mosaic d'ambients i són molt preuats per la fauna forestal que els utilitza com a territori de caça, de manera que la seva pèrdua contribueix a reduir la diversitat biològica del massís</p>
<p>Pràctiques forestals poc respectuoses amb el medi</p>	<p>Una gestió que no consideri la funcionalitat de l'ecosistema forestal pot comportar la pèrdua d'exemplars arboris singulars, d'espècies forestals que depenen d'un determinat grau de maduresa de la massa forestal, i fins i tot, pot amenaçar la pròpia productivitat econòmica del bosc. Les pràctiques forestals poc respectuoses han disminuït en els darrers anys, si bé encara es donen puntualment</p>
<p>Ús públic i caça</p>	<p>La sobrefreqüentació de visitants en diverses zones de les Gavarres, com també algunes activitats esportives i d'oci poc respectuoses amb l'entorn (rutes amb vehicles de motor, recol·lecció excessiva de bolets...) són fonts de potencials impactes ambientals (acumulacions de deixalles, soroll, erosió de les pistes forestals...). D'altra banda, la caça també és font de potencials impactes a causa d'algunes pràctiques com les reintroduccions d'espècies forànies o els tancats cinegètics</p>
<p>Aïllament del massís</p>	<p>Les infraestructures i urbanitzacions que envolten el massís han fet que la seva connexió amb els entorns (especialment amb el veí massís de l'Ardenya) estigui molt debilitada. L'aïllament del massís és un procés que encara no s'ha aturat, i significa una de les seves majors amenaces a mig i llarg termini (GEODÈSIA, 2001)</p>

Font: Adaptat a partir de GEODÈSIA (2001, 2002) i ALHAMBRA *et al* (1993)

Pel que fa a la flora, el Grup de Recerca de Flora i Vegetació del Departament de Ciències Ambientals de la Universitat de Girona està elaborant actualment un catàleg florístic de les Gavarres on es relacionaran totes les espècies presents al massís, per la qual cosa serà una actualització més completa que el primer catàleg de flora vascular de les Gavarres, publicat ja fa uns anys (JUANOLA i VILAR, 1997). El nou catàleg consta ja d'uns 1600 tàxons. Recentment, l'estudi Flora singular de les Gavarres descriu i proposa mesures de gestió per a 30 espècies de flora considerades singulars. La seva singularitat s'ha determinat a partir de criteris tals com la seva corologia, la seva raresa o la seva distribució altitudinal o latitudinal (JUANOLA, 2003).

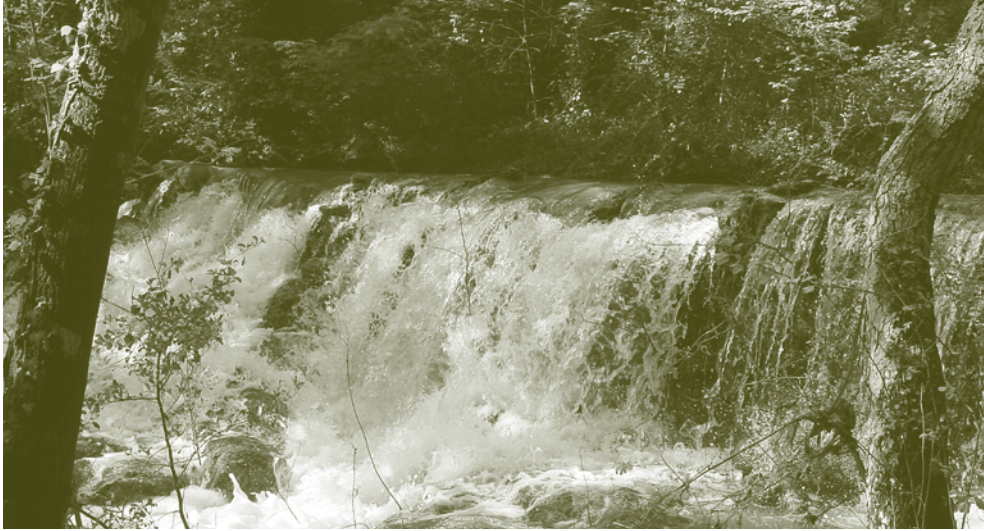
Pel que fa als valors faunístics, es corresponen fonamentalment al caràcter forestal del massís, si bé els altres hàbitats presents a les Gavarres (ambients riberencs, espais oberts, basses temporals...) aporten un major grau de diversitat faunística. No hi ha grans mamífers a les Gavarres, llevat del senglar i de les espècies domèstiques de caràcter ramader. No obstant, a les Gavarres hi havia hagut llops fins a finals de segle XIX i recentment ha arribat el cabirol, procedent de reintroduccions efectuades en altres indrets del país.

El medi natural de les Gavarres es troba actualment sotmès a un seguit d'amenaces. Les principals són els incendis forestals i la pèrdua d'hàbitats, causats bàsicament pel mateix motiu: l'abandonament dels espais dedicats a les activitats agrícoles i ramaderes. Alguns dels factors que actuen en la degradació del medi natural són llistats a la Taula 1.

MEDI SOCIOECONÒMIC I ÚS PÚBLIC

L'espai d'interès natural de les Gavarres engloba 20 municipis, amb una població total d'unes 160.000 persones. Durant la temporada alta de turisme, la població dels municipis dels voltants de les Gavarres, especialment en aquells situats a la façana marítima, augmenta considerablement. L'elevada pressió antròpica sobre el massís procedent dels municipis propers contrasta amb la pràctica absència de poblaments dins el massís. Segons un recompte recent (any 2001), aproximadament unes 940 persones resideixen dins els límits de l'espai d'interès natural de les Gavarres (GEODÈSIA, 2001, a partir de dades elaborades pel Consorci de les Gavarres). Això significa que la densitat de població del massís voreja els 3 habitants per km², mentre que als municipis costaners, si comptabilitzem el territori que aporten al massís, se superen amb escreix els 500 habitants per km² (Palamós en té 1.060). Cas a part és el municipi de Girona, amb una densitat de població de quasi 2.000 habitants per km².

A partir del segle XVIII, la pela del suro va ser l'activitat forestal més rendible de les Gavarres, la qual cosa va permetre un important increment de població a l'interior del massís. Després de la primera Guerra mundial, un cop consolidades les plantacions de suro i la indústria surera als nuclis de la plana, va esdevenir la crisi. A partir dels anys 50, les majors comoditats que oferien els pobles de la plana va fer decidir els habitants del massís a abandonar les seves cases ubicades a l'interior del massís (MALLORQUÍ, 2002). L'èxode rural s'ha traduït en una certa degradació

La resclosa del Molí d'en Lluís, a la vall dels Molins (Calonge). Autor: Consorci de les Gavarres

de l'espai, com també en la pèrdua d'uns coneixements i unes activitats tradicionals que permetien una explotació assenyada i racional dels recursos naturals. Malgrat tot, encara subsisteixen alguns dels aprofitaments tradicionals.

L'agricultura ocupa una superfície d'unes 1.830 ha, un 6,3% de la superfície total del massís. La majoria d'explotacions són petites, menors de 5 ha (GEODÈSIA, 2001). Els municipis que tenen les explotacions més grans són Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura i Santa Cristina d'Aro, seguides de Cassà de la Selva, Calonge, Quart i Sant Martí Vell. A Calonge i, més concretament, a la Vall del Tinar, es conserva el conreu de la vinya, que abans de l'entrada de la fil·loxera des de França es trobava molt estesa pel massís. La ramaderia és testimonial, si bé hi ha alguna granja a la zona exterior del massís i també alguns ramats d'ovelles. En algunes zones també es practica l'apicultura (ruscs d'abelles de la mel).

El massís de les Gavarres és eminentment forestal, per la qual cosa una de les activitats econòmiques més importants del massís és la silvicultura. Les principals espècies aprofitades són, per ordre d'importància, la surera (suro i llenya), l'alzina (llenya) i el pi pinyer (fusta i pinyons). En menor mesura s'exploten, el pinastre (fusta), l'eucaliptus (fusta per a pasta de paper), el pi blanc (fusta), el pollancre (fusta per a pasta de paper), el castanyer (fusta), i el roure (llenya) (GEODÈSIA, 2002). L'explotació de la sureda és l'activitat forestal més rellevant del massís donades les condicions actuals del mercat forestal i les línies d'ajuts públics a les quals es poden acollir. Tot i que des del punt de vista tècnic es podrien provar altres varietats silvícoles per tal d'optimitzar el ren-

diment forestal del massís (David Meya, com. pers.), l'explotació del suro duu lligada una tradició secular i fins i tot un lligam sentimental al territori. Com diu un dels propietaris entrevistats, "les Gavarres són de suro".

La caça, molt arrelada al massís, està permesa en el 93,7% de l'espai, repartida en un total de 16 àrees privades de caça (GEODÈSIA, 2001). No està permesa als municipis de Girona i Palamós, com tampoc a les zones de seguretat (nuclis urbans, carreteres i camins públics). Cada àrea privada de caça disposa d'una zona d'ensinistrament de gossos i d'una àrea de repoblació on es prohibeix la cacera. L'única caça major que es dona al massís és la del senglar. Pel que fa a la caça menor, es caça tord, conill, llebre, faisà, tórtora, perdiu roja i guatlla.

Quant a l'ús públic, en les Gavarres conflueixen diverses propostes turístiques que provenen dels entorns del massís. Els usos més habituals són el senderisme i el ciclisme. El senderisme és promogut especialment per les colles excursionistes i les oficines de turisme comarcals. El ciclisme, en bicicleta tot terreny (BTT), és coordinat pels centres BTT/FCC del Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme, que compten amb el suport dels Consells Comarcals. En l'àmbit de les Gavarres hi ha dos centres BTT/FCC, un a Quart (BTT Gironès) i un altre a Castell d'Aro (BTT Baix Empordà), els quals proposen una sèrie de rutes per a diferents nivells, amb més de 300 km de recorregut. A l'entorn del massís destaca la proposta turística de les vies verdes, que recuperen el traçat d'antics ferrocarrils per a destinar-los a bicicletes i vianants. Concretament, prop de les Gavarres circula la Via Verda del Carrilet, que es divideix en dos trams principals, el que uneix Olot amb Girona, i el que va de Girona a Sant Feliu de Guíxols, que passa per municipis gavarrencs com Lagostera o Santa Cristina d'Aro.

El turisme rural ha tingut a les Gavarres una baixa implantació, tot i que cada cop hi ha més cases rurals, algunes de les quals són regentades pels habitants "de sempre" de les Gavarres. El turisme de natura, d'altra banda, ha experimentat un cert creixement durant els darrers anys, especialment gràcies a turistes centreuropeus que visiten les Gavarres a la recerca dels valors naturals propis dels ambients mediterranis. A més, a les Gavarres, aquest tipus de turisme pot ser fàcilment complementat pels atractius culturals del massís (Ramon Rodríguez, com. pers.).

PATRIMONI CULTURAL

El patrimoni cultural hi és divers i abundant, encara que els testimonis de la presència humana a les Gavarres sovint són elements senzills i d'una gran simplicitat constructiva (FABRÉ, 2003). Entre 1994 i 1997 es va dur a terme un inventari del patrimoni cultural de les Gavarres, promogut per la Fundació Amics del Patrimoni (Associació d'Acció pel Patrimoni, 1997), en el qual s'identificaren més de 2000 elements d'interès cultural⁷. D'altra banda, durant les entrevistes mantingudes amb persones vinculades al massís, s'ha comprovat que el patrimoni cultural de les Gavarres sol ser més valorat que el natural.

El massís de les Gavarres és curull d'**elements megalítics**: sepulcres (com ara els dòlmens), menhirs, assentaments, coves, etc. La cova d'en Daina, a Romanyà de la Selva, és un dels monuments funeraris megalítics més importants i ben conservats del Principat (2700-2200 a. de C.). Els monuments megalítics s'acumulen a la meitat oriental del massís.

També són abundants els **elements arquitectònics isolats**, com els forns de calç, els pous de glaç, les rajoleries, els forns de vidre, els molins i altres construccions que tenen una estructura arquitectònica rellevant. Altres elements interessants són els recs dels molins, els dipòsits d'aigua, les rescloses, les mines, els marges de pedra seca, els aqüeductes, els ponts i fonts i els termes que limiten les finques. Tots aquests elements són testimonis de les activitats tradicionals que es duïen a terme al massís fins a la meitat del segle XX. Són de destacar també els **elements arquitectònics habitables**, com les masies, les esglésies i parròquies, els castells i els santuaris. Aquests elements tenen un major grau de protecció en la normativa urbanística municipal (en forma d'inventaris i catàlegs) que els altres elements culturals del massís i han estat objecte d'estudis múltiples. D'altra banda, alguns dels elements més rellevants del patrimoni cultural han estat protegits com a béns culturals d'interès nacional o local.

Una altra figura de protecció de patrimoni cultural prevista per la legislació vigent és la zona d'interès etnològic (ZIE)⁸. Al sector meridional del massís, un conjunt de propietaris van sol·licitar l'any 1997 la declaració de la primera ZIE de Catalunya: un conjunt de masos de Calonge i Vall-llobrega, que es troben en el que es coneix com la conca del Tinar. La sol·licitud de ZIE la van efectuar l'any 1997 els propietaris d'aquests masos (*vegeu* pàg. 51) i la tramitació es va iniciar l'any 2002. En aquesta mateixa línia, el Consorci de les Gavarres, a petició de la Fundació Amics del Patrimoni, també ha sol·licitat la declaració de ZIE per a tot el massís de les Gavarres, una sol·licitud que de moment no ha progressat (Assumpta Fabré, com. pers.).

Actualment, el ric patrimoni cultural de les Gavarres es troba greument amenaçat; arreu s'ha començat a evidenciar importants pèrdues de patrimoni arquitectònic. Els principals factors que provoquen la ruïna d'aquest patrimoni són llistats a la Taula 2.

⁷ Aquest inventari és un instrument molt útil per al Consorci de les Gavarres. Així per exemple, gràcies a l'inventari, s'identifiquen aquells elements que s'han de respectar a l'hora de realitzar els tallafocs (Assumpta Fabré, com. pers.).

⁸ Segons la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català (art. 7e), són ZIE el conjunt de vestigis que poden incloure intervencions en el paisatge natural, edificis i instal·lacions, que contenen en llur si elements constitutius del patrimoni etnològic de Catalunya.

TAULA 2. PRINCIPALS RISCOS I AMENACES PER AL PATRIMONI CULTURAL DEL MASSÍS

Abandonament	El despoblament de les Gavarres ha implicat lògicament un progressiu abandonament del patrimoni construït vinculat a les activitats tradicionals. La manca de manteniment implica, en molts elements del patrimoni cultural, un procés de degradació que pot esdevenir irreversible. En aquells elements del patrimoni cultural més rellevants caldria dur a terme les accions necessàries per conservar-lo i, si escau, restaurar-lo
Espoli	La valoració de l'obra vella i la normativa urbanística que sovint obliga a la rehabilitació amb obra vella ha propiciat l'espoli de teules, rajoles i elements constructius del patrimoni edificat del massís. Una vegada despullats de teules, muntants i llindes, molts edificis s'han enfonsat ràpidament
Canvis d'usos	La compra de masos, molins fariners, etc. per al seu ús residencial ha fet que es modifiquin indiscriminadament alguns elements (terraïenament i ajardinament de basses de molins, trasllat de megalits, augment dels volums de forns...)
Divulgació indiscriminada	En alguns casos, la publicitat d'algun element cultural que no està degudament protegit ha comportat un excessiu accés de públic, fet que ha provocat un deteriorament de l'element
Restauracions poc sensibles	Algunes de les restauracions d'elements arquitectònics i arqueològics que s'han dut al terme al massís no han estat efectuades tenint en compte la futura freqüentació de l'element, ni tampoc han considerat llur impacte sobre el medi natural i el paisatge

Font: Adaptat a partir de FABRÉ (2003)

PAISATGE

El paisatge de les Gavarres presenta un domini abusador de la massa forestal, com si d'un mantell que es manté sempre verd i que cobreix els relleus elefantíacs del massís (tal i com ho va descriure Josep Pla) es tractés. Altres persones han descrit les Gavarres com "onades verdes que s'escampen" (JUANOLA, 2002). Tanmateix, en algunes zones s'han conservat taques d'espais oberts que trenquen la homogeneïtat del bosc i generen un mosaic d'elevat valor paisatgístic. Els retalls d'espais oberts es fan més freqüents a les zones properes a les planícies que envolten

el massís. De fet, a més de les carenes i els cims, els espais amb un major valor paisatgístic es troben precisament en els espais exteriors de l'espai d'interès natural de les Gavarres.

El *Marc Estratègic de l'espai d'interès natural de les Gavarres* identifica tres grans unitats de paisatge⁹, les quals coincideixen amb les tres principals conques fluvials del massís (GEODÈSIA, 2001). La Taula 3 descriu breument cada una d'aquestes unitats.

TAULA 3. UNITATS DE PAISATGE DEL MASSÍS DE LES GAVARRS

Conca visual septentrional	Conformada pel riu Daró i amb centre a la Bisbal d'Empordà, amb els límits occidentals als Àngels. Els pendents suaus forestals acaben barrejant-se a la plana amb taques de cultius de secà, dominats pel blat, i pobles disgregats d'un elevat valor paisatgístic
Franja sud-oest	Conformada per cursos hídrics que desemboquen a l'Onyar, és dominada pels pendents abruptes de Girona, Quart, Cassà i Llagostera, fins arribar al Puig d'Arques. A aquesta unitat de paisatge pertany la vall de Sant Daniel, al municipi de Girona
Franja litoral	Definida per la conca del Ridaura, les valls del Tinar i dels Molins (Calonge) i la gran plana a ponent de Palafrugell. Aquesta unitat té uns relleus menys accentuats que les altres unitats, i és la que es veu més afectada per les urbanitzacions, especialment a la façana amb vistes al mar

Font: Adaptat a partir de GEODÈSIA (2001)

Des del punt de vista paisatgístic, les Gavarres tenen una especial rellevància dins l'arc mediterrani que va del llevant de la península Ibèrica fins a Itàlia (Joan Cals, com. pers.). Es tracta de l'únic massís de grans dimensions que trobant-se tant a prop del litoral ha pogut conservar uns elevats valors paisatgístics. Segons alguns experts, aquest seria, segurament, l'argument més sòlid per defensar la declaració del massís com a Parc Natural.

⁹ Segons GEODÈSIA (2001), les unitats de paisatge són aquelles porcions de territori que tenen unes característiques visuals homogènies a gran escala.

Un dels pous de glaç de la font d'en Salomó, a Sant Pol (la Bisbal d'Empordà). Autor: Consorci de les Gavarres

NORMATIVES DE PROTECCIÓ

Les Gavarres estan incloses des de l'any 1992 en el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN en endavant), aprovat pel Decret 328/1992 de la Generalitat de Catalunya¹⁰. La superfície protegida és de 28.740,23 ha, si bé la superfície total del massís arriba a les 35.000 ha. La protecció del PEIN implica unes normes de caràcter general, entre les quals destaca el règim urbanístic de sòl no urbanitzable que regeix en aquests espais.

El PEIN conté la delimitació indicativa dels diversos espais a escala 1:50.000 i, atesa la imprecisió d'aquesta escala gràfica, resulta necessària una delimitació definitiva posterior que es pot fer mitjançant els plans especials. El Pla especial de delimitació definitiva de les Gavarres fou aprovat inicialment el 22 de desembre de l'any 2000, i a data d'avui resta pendent d'aprovació definitiva, de manera que llurs disposicions encara no són aplicables¹¹.

¹⁰ El PEIN és una figura creada per la Llei 12/1985 d'espais naturals amb l'objecte de seleccionar aquells espais naturals que presenten un nivell d'interès referit al conjunt de Catalunya i establir-ne les determinacions necessàries per a la seva protecció bàsica.

¹¹ Malgrat això, algunes de les disposicions d'aquest Pla especial ja han estat tingudes en compte en diversos aspectes de la gestió del massís.

L'any 1997 es van formular les Normes Especials de Protecció del Medi Natural de les Gavarres, amb l'objectiu de dotar l'espai d'una normativa que desenvolupés, de manera mínima, preventiva i provisional, el règim de protecció bàsica abans de la tramitació del seu pla especial. Malgrat tot, aquestes normes no han estat aprovades definitivament i està previst que la normativa del Pla especial de delimitació les acabi substituïnt.

Es preveu que l'espai d'interès natural (EIN en endavant) de les Gavarres acabi formant part de la xarxa europea Natura 2000 i sigui declarat zona d'especial conservació. Aquesta xarxa, creada per la Directiva 92/43/CEE (coneguda com a "Directiva Hàbitats"), estarà formada per les zones d'especial conservació (ZEC) i les zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA)¹².

Des del punt de vista dels incendis forestals, les Gavarres tenen la consideració de perímetre de protecció prioritari (PPP) amb una superfície total de 40 807,6 ha. Això va implicar que l'any 1998 la Direcció General d'Emergències i Seguretat Civil – Brigada de Girona dels Bombers elaborés un pla d'implantació d'infraestructures de prevenció d'incendis forestals. Bàsicament, aquest pla preveu la creació de franges de baixa càrrega de combustible d'entre 80 i 100 m d'amplada a banda i banda, el traçat d'una xarxa estratègica de pistes forestals de 5 m d'amplada amb neteges de matoll de 25 m a banda i banda, i la instal·lació de diversos punts d'aigua arreu del massís.

Altres normatives de protecció que són aplicables a l'espai són:

- La Llei 6/1988 forestal de Catalunya. Aquesta Llei és important, entre d'altres coses, perquè defineix el concepte de terreny forestal, que no es restringeix únicament a les superfícies ocupades per boscos¹³
- El Decret 148/1992 pel qual es regulen les activitats fotogràfiques, científiques i esportives que poden afectar les espècies de la fauna salvatge
- La Llei 9/1995 de regulació de l'accés motoritzat al medi natural i el Decret 166/1998 que la desplega
- El Reial Decret Legislatiu 1/2001 que aprova el text refós de la Llei d'aigües i que protegeix els cursos d'aigua i la seva zona de ribera

Si bé manca de caràcter normatiu, també convé fer referència al *Marc Estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres*, que fou impulsat pel Consorci de les Gavarres com un estudi de base per a la futura redacció d'un pla de gestió del massís. Aquest Marc

¹² Les ZEPA van ser establertes per la Directiva 79/409, coneguda com la "Directiva Ocells".

¹³ Són terrenys forestals, segons la Llei, els sòls rústics poblats d'espècies arbòries o arbustives, de matolls i d'herbes; els erms situats en els límits dels boscos que siguin necessaris per a la protecció d'aquests; els prats de regeneració natural; els aiguamolls; i les pistes i camins forestals.

estratègic consta de dues fases: en la primera, finalitzada el juliol de 2001, es fa una extensa descripció de tot l'espai (GEODÈSIA, 2001); en la segona, finalitzada l'agost de 2002, es fa una diagnosi de l'estat de conservació de l'espai, es proposen mesures de gestió per als diferents elements d'interès i es defineixen 13 àrees d'atenció especial (GEODÈSIA, 2001).

BREU HISTÒRIA DE LA CONSERVACIÓ DE LES GAVARRES¹⁴

A partir dels anys seixanta, els processos de degradació del massís de les Gavarres van augmentar amb rapidesa: van començar a proliferar les urbanitzacions il·legals, el procés d'abandonament i despoblament del massís va assolir els nivells més elevats, i a conseqüència de l'abandó va augmentar l'espoli de masos, molins i dòlmens. La proliferació dels abocaments de deixalles per rieres, camins i boscos va acabar de fer que el massís oferís una imatge de marginalitat molt llunyana a la que presentava durant la primera meitat del segle XX (ALHAMBRA *et al.*, 1993).

Just abans de l'acabament del règim franquista, algunes persones vinculades al massís van començar a manifestar la seva preocupació i a alertar de la situació de degradació que patia l'espai. Aquestes primeres inquietuds van quallar el desembre de 1975, quan es va fer públic el *Manifest de les Gavarres*, elaborat pel que es va anomenar el Grup de Defensa de les Gavarres, i del qual formaven part persones com en Joan Cals, en Joan Xirgo i en Josep Vicente, entre d'altres. El manifest, fet públic a Romanyà i seguit d'una intensa campanya de comunicació, va ser signat per més de 5.000 persones i 50 entitats, i reivindicava la integritat natural del massís davant l'amenaça de les urbanitzacions il·legals. El *Manifest de les Gavarres* va donar el tret de sortida a una successió d'accions de tota mena amb l'objectiu comú de garantir un règim de protecció per al massís de les Gavarres. El període comprès entre els anys 1975 i 1978 fou el més prolífic, amb aplecs reivindicatius (com el de Romanyà, la primavera de 1976 i el dels Àngels, encara més massiu, l'any 1977), participacions en debats públics com el "Debat Costa Brava"¹⁵, publicacions sobre el massís (dos monogràfics a la revista Presència), excursions i fins i tot la proposta de declaració de Parc Natural¹⁶. Totes aquestes actuacions rebien el silenci com a resposta de les administracions competents.

No fou fins a finals dels anys setanta quan la Comissió Provincial d'Urbanisme de Girona va acordar la catalogació preventiva del massís de les Gavarres com a Parc Natural (ALHAMBRA *et al.*, 1993), tot i que això no va significar cap canvi rellevant en el grau de protecció efectiva del mas-

¹⁴ Bona part d'aquest capítol és fruit de l'entrevista efectuada a Joan Cals.

¹⁵ *Vegeu* CAMBRA DE COMERÇ I INDÚSTRIA DE GIRONA (1979). Aquest debat, de caràcter global, va aplegar veus de totes les comarques de la Costa Brava, i és on van començar a gestar-se moltes iniciatives de conservació d'espais com els Aiguamolls de l'Empordà, el cap de Creus o el Montgrí.

¹⁶ El lema més representatiu de la reivindicació fou el de "les Gavarres: Parc Natural irrenunciable", del qual es van editar enganxines i es van fer ceràmiques de la Bisbal.

sís. D'altra banda, el Pla General d'Ordenació Urbana de la Bisbal i 10 municipis més de les seves rodalies, aprovat l'any 1982, va protegir un 40% del massís sota la figura urbanística de sòl no urbanitzable de protecció especial. Aquesta va ser la primera vegada que el massís era protegit per mitjans legals.

La primera meitat de la dècada dels anys 80 es va caracteritzar per l'esmoreïment de les reivindicacions populars de protecció del massís. Tanmateix, la construcció de la variant de la N-II al seu pas per Girona, que implicava un greu impacte sobre la Vall de Sant Daniel, va tenir un efecte revulsiu sobre els moviments conservacionistes del massís, fins al punt que a finals de 1986 es constituí a Romanyà de la Selva l'Associació d'Amics de les Gavarres i d'Ardenya¹⁷. Aquesta associació va néixer amb la finalitat d'actuar com a *lobbie* de pressió per tal que els massissos de les Gavarres i d'Ardenya disposessin d'un grau de protecció eficaç i d'un òrgan gestor comú. Van reiniciar-se les activitats que van caracteritzar la segona meitat dels anys setanta, amb aplecs, debats i publicacions¹⁸. Un dels primers resultats de les pressions dels Amics de les Gavarres va ser l'encàrrec de redacció d'un avantprojecte de Parc Natural de les Gavarres, el qual s'inspirava en els parcs naturals regionals francesos. L'encàrrec es va fer el novembre de 1987 i el febrer de 1988 els ajuntaments implicats ja en disposaven de la proposta, la qual ja contemplava l'existència d'un consorci participat per la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona i els ajuntaments de les Gavarres. Tot feia pensar que el Parc Natural de les Gavarres seria aviat una realitat.

Malgrat això, el procés de preparació i aprovació del decret que establia el Pla d'Espais d'Interès Natural va frustrar les expectatives del Parc Natural de les Gavarres, si bé va significar a finals de 1992 una protecció bàsica del conjunt del massís sota la figura d'espai d'interès natural. Aquesta figura ha aconseguit transmetre una certa sensació de tranquil·litat pel que fa a la protecció del massís.

A finals de 1998 es va crear el Consorci de les Gavarres, una altra de les reivindicacions històriques de la Coordinadora d'Amics de les Gavarres. Segons Joaquim Bosch, expresident de l'entitat, el Consorci de les Gavarres "ve a suplir la tasca de la Coordinadora com a tal" (MATAS, 2002). En certa manera, la creació del Consorci de les Gavarres va significar un final d'etapa dels Amics de les Gavarres i, per tant, de molts dels moviments de conservació del massís. En el conjunt del massís, però, va significar tota una revolució perquè per primera vegada apareixia una administració amb la vocació de gestionar de manera integrada un massís caracteritzat per la seva fragmentació administrativa.

¹⁷ Més tard l'Associació d'Amics de les Gavarres es convertiria en l'actual Coordinadora d'Amics de les Gavarres (vegeu pàg. 54).

¹⁸ Entre les quals destaca el monogràfic *Les Gavarres Parc Natural Irrenunciable*, dins de la Revista de Girona (DIPUTACIÓ DE GIRONA, 1987).

La situació actual de les Gavarres, pel que fa al seu grau de protecció i a la seva gestió, fa que el futur de la seva conservació es trobi obert a múltiples possibilitats, de manera que tant les perspectives positives com les amenaces que l'afecten poden esdevenir realitats en un interval relativament curt de temps. Per tant, la custòdia del territori arriba a les Gavarres en un moment crític, i el seu correcte desenvolupament podria contribuir a decantar la balança de les possibilitats de futur de les Gavarres vers el manteniment d'uns valors naturals, paisatgístics i culturals del territori valorats i reconeguts pel conjunt de la societat de les Gavarres. Això és, no obstant, quelcom que només el temps ens sabrà dir.

Foto: Consorci de les Gavarres

LES GAVARRES EN CLAU DE CUSTÒDIA

Aquest capítol analitza el massís de les Gavarres des del punt de vista de la custòdia del territori. En primer lloc, es descriuen els tres col·lectius principals en què es basa la custòdia del territori, és a dir, la propietat privada, les entitats sense ànim de lucre i les administracions públiques. A continuació, es repassen breument quins instruments administratius, econòmics i fiscals es podrien utilitzar a les Gavarres per afavorir la implantació de la custòdia del territori. Finalment, es presenten algunes experiències primerenques que ja es realitzen a les Gavarres i que es podrien assimilar a la filosofia de la custòdia del territori.

ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT¹⁹

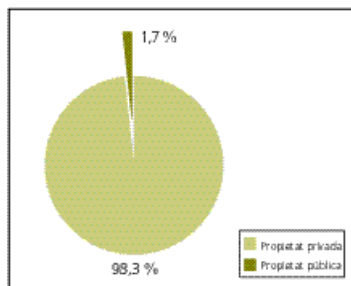
El massís de les Gavarres és un espai on domina clarament la propietat privada. En l'àmbit de l'espai inclòs al PEIN, s'ha estimat que el 98,3% de la superfície és privada²⁰, mentre que únicament l'1,7% restant és de propietat pública (vegeu Figura 1). Aquests valors són clarament supe-

¹⁹ La major part d'informació d'aquest apartat s'ha obtingut del *Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres* (GEODÈSIA, 2001).

²⁰ S'inclou en aquest percentatge la propietat consorciada, que representa un 1,3% de la superfície.

riors als d'altres espais naturals de caràcter forestal de Catalunya, la qual cosa fa de les Gavarres un espai força singular en aquest aspecte. Aquest fet, com es veurà més endavant, determina en gran mesura la gestió que es fa del massís.

FIGURA 1. ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT AL MASSÍS DE LES GAVARRES

Font: GEODÈSIA (2001)

Malgrat aquestes dades aproximades, cal destacar els importants buits d'informació en relació a la propietat, especialment pel que fa a la de caràcter forestal que hi ha a les Gavarres. En el cas de la propietat privada, el relleu generacional (vegeu pàg. 41) i el desinterès d'alguns propietaris ha provocat que es desconeixin els límits exactes de moltes finques, especialment les de superfície menor. D'altra banda, alguns propietaris desconeixen que tenen finques en propietat perquè les han heretades sense saber-ho.

Una altra característica general de la propietat de les Gavarres és l'elevada fragmentació. Segons les dades del cadastre rústic, que fan referència a la superfície total dels 20 municipis amb territori a les Gavarres (un àmbit, per tant, superior al del PEIN), la superfície mitjana de cada parcel·la cadastral és de tan sols 2,6 ha.

Tot i la manca d'informació sobre la propietat, les administracions públiques disposen d'algunes dades en relació a les explotacions forestals i agrícoles de les Gavarres que aporten informació sobre les finques privades. Òbviament, també disposen de dades sobre les propietats públiques, especialment de les municipals. Totes aquestes dades s'utilitzen a continuació per tractar de forma aproximada i per separat l'estructura de la propietat privada i pública de les Gavarres.

PROPIETAT PRIVADA

La major part de les finques privades de les Gavarres són de caràcter forestal (91%) i, en menor mesura, de caràcter agrícola (6,3%). La forma dominant de titularitat és personal, tot i que hi ha algunes societats anònimes i limitades i una societat agrària de transformació (la SAT de Madremanya). Així mateix, el Bisbat de Girona també disposa d'algunes propietats escampades per diverses parròquies, la més gran de les quals és la dels Àngels (parròquia de Sant Martí Vell), amb una superfície d'11 ha. La resta tenen una superfície normalment inferior a 0,5 ha.

La Taula 4 mostra dades sobre les finques privades que presenten algun tipus d'explotació forestal a l'any 2000. S'observa un elevat nombre de finques de petita superfície (el 59,5%), si bé només representen un 7,4% de la superfície considerada. Això implica l'existència d'un elevat nombre de propietaris de finques petites. En canvi, les finques de majors dimensions, entre 100 i 1.000 ha, si bé són menys nombroses (un 16,4%), representen més del 70% de la superfície considerada.

TAULA 4. TIPOLOGIA DE LES PROPIETATS PRIVADES AMB EXPLOTACIONS FORESTALS (ANY 2000)

Interval de superfície (ha)	Nº de finques	Nº de finques (%)	Superfície total (ha)	Superfície total (%)
Menys de 25	69	59,5	491,2	7,4
De 25 a 100	28	24,1	1.375,5	20,8
De 100 a 1.000	19	16,4	4 742,2	71,8
TOTAL	116	100,0	6.608,9	100,0

Font: GEODÈSIA (2001)

De l'observació de les dades anteriors es pot concloure que la fragmentació de la propietat forestal és molt elevada a les Gavarres. I que aquesta també és variable segons el municipi. Si es té en compte la dimensió mitjana de les finques forestals sense pla tècnic de gestió forestal, s'observa que les finques més grans (més de 45 ha de mitjana) s'ubiquen dins els municipis de Cruïlles, Llagostera, Forallac i Quart, mentre que les més petites (menys de 5 ha de mitjana) es troben als municipis de la Bisbal, Juià, Cassà de la Selva i Calonge. Segons aquestes dades, la dimensió mitjana de les finques forestals sense pla tècnic de gestió forestal és de 37,8 ha²¹, fet que confirma la gran fragmentació de la propietat.

Tot i que no es desprèn de les dades consultades en termes generals, la mida de les finques sol ser més gran a la part empordanesa de les Gavarres que no pas a la gironina, de manera que el grau de fragmentació és més gran a la part gironina que a l'empordanesa.

En el cas de les finques amb explotacions agrícoles, la fragmentació encara és més elevada, pel fet de ser la majoria d'explotacions de dimensions inferiors a 5 ha.

Per últim, si estenem l'anàlisi més enllà del propi massís de les Gavarres observarem que la mida de les finques disminueix com més pròximes es troben als nuclis urbans. Per exemple, en el cas de Cassà de la Selva, les parcel·les més petites (unes 2 ha) fan una corona a l'entorn del nucli urbà. Un segon grup de parcel·les, de fins a 4-5 ha, conformen la matriu rural de la plana. Les parcel·les de mida superior es fan dominants en endinsar-se al massís²².

PROPIETAT PÚBLICA

L'estimació de la superfície de propietat pública de les Gavarres és del voltant de 500 ha, si bé novament la manca d'informació dificulta donar xifres exactes.

Pel que fa a les propietats municipals, la superfície que representen és molt petita (un 12,5% de la superfície total de propietat pública). De fet, la major part d'ajuntaments no disposen de propietats a les Gavarres. Els ajuntaments amb més finques públiques dins el massís són el de Girona (31 ha, 25 finques) i el de Quart (2 finques, 17,8 ha). Altres ajuntaments tenen en propietat paratges emblemàtics, com el de Mont-ras, propietari de la pedrera Morena, o el de Celrà, propietari de la finca forestal del castell de Mabarrera. Altres ajuntaments amb petites propietats són el de Palafrugell, Llambilles o Vall-Llobrega.

Quant a la resta d'administracions, el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya ha adquirit recentment la rectoria de Santa Coloma de Fitor (0,5 ha). D'altra banda, l'Institut Català del Sòl és propietari de la finca de Can Vilallonga (242 ha).

ELS AGENTS TERRITORIALS RELACIONATS AMB LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Les oportunitats d'aplicar en un futur proper la custòdia del territori a les Gavarres dependran en gran mesura de la predisposició i la voluntat dels agents territorials implicats en el seu desen-

²¹ Sobre una mostra de 105 finques que representen una superfície total de 3.970,3 ha.

²² LA VOLA (2001). *Modificació puntual de les Normes Subsidiàries de planejament de Cassà de la Selva per a la regulació d'usos del sòl no urbanitzable. Memòria informativa.*

Una antiga plantació d'eucaliptus, reemplaçada per sureres, a Romanyà de la Selva (Santa Cristina d'Aro).
Autor: Consorci de les Gavarres

volupament. Així doncs, resulta convenient analitzar les diverses realitats dels propietaris privats, les entitats sense ànim de lucre i les administracions públiques implicades en la conservació i la gestió de les Gavarres, amb especial èmfasi en la seva actitud davant la custòdia del territori.

ELS PROPIETARIS PRIVATS

L'anàlisi dels propietaris privats s'efectua a partir dels diferents punts de vista. D'una banda, es tracta de manera aproximada el relleu generacional que s'està produint i les seves conseqüències, les diferents tipologies de propietaris de les Gavarres i la gestió que fan de les finques privades. D'altra banda, i ja en clau de custòdia del territori, s'exploren les principals inquietuds i preocupacions dels propietaris, i quines actituds mostren en relació a aquesta nova filosofia de gestió del territori.

Relleu generacional

Les entrevistes als diferents agents del territori han permès detectar que l'actual relleu generacional en la propietat de les Gavarres té diverses conseqüències a tenir en compte des del punt de vista de la custòdia del territori:

– Hi ha una manca de transmissió de coneixements de pares a fills, cosa que implica que aquests, un cop hereten la finca, no sàpiguen com gestionar-la, amb l'abandonament consegüent.

– No es transmet la mateixa motivació vers la propietat, perquè si abans els pares podien viure parcialment dels productes forestals derivats de la finca i la gestionaven amb aquest objectiu, ara els fills, tot i que poden mantenir el vincle afectiu vers la propietat, la perceben més aviat com un espai on anar a passar el temps lliure o bé com una propietat familiar que simplement cal mantenir.

– Es desconeix la propietat de moltes finques, atès que molts propietaris les hereten sense saber-ho. I en cas que siguin coneixedors de l'herència, sol donar-se que els propietaris actuals, especialment els de les finques més petites, en desconeixen els límits exactes. Aquest relleu generacional implica que molts propietaris, especialment els petits, es desvinculin de la finca i la posin a la venda. Aquest fet, afegit a la saturació urbanística de la primera línia de litoral, està provocant que compradors de fora l'àmbit de les Gavarres i, fins i tot estrangers, adquireixin finques al masís amb la intenció de restaurar la masia que hi ha al seu interior com a segona residència.

Tipologies de propietaris

En un territori amb un nombre tan elevat de propietaris com són les Gavarres, intentar establir una classificació pot resultar extremadament complicat. Existeix una gran varietat de propietaris, moltes casuístiques, moltes realitats; cada propietari és un món i cadascun té una problemàtica amb matisos diferents. D'altra banda, els criteris per classificar poden ser varis: la superfície de la propietat, l'actitud vers la propietat, la tradició familiar, el grau o tipus de gestió de la finca, l'origen del propietari, l'edat, etc. Malgrat tot això, resulta interessant establir, si més no, una aproximació sobre les diferents tipologies. Cadascuna d'elles integra alguns criteris dels esmentats.

A grans trets, els tipus de propietaris de les Gavarres es poden classificar en els següents grups:

Grans propietaris amb gestió activa de les finques

Són propietaris que disposen de finques que, en conjunt, representen una superfície superior a les 150 ha. El propietari és coneixedor de les tècniques d'explotació forestal i dels circuits de venda dels productes forestals, atès que existeix una tradició familiar de gestió forestal. Com que la superfície de la finca ho permet, la gestió es realitza d'una manera més o menys continuada per obtenir-ne diferents productes i, normalment, la finca disposa de pla de gestió forestal, per la qual cosa ofereix encara una certa rendibilitat econòmica, tot i que mínima.

Propietaris mitjans amb gestió ocasional de les finques

La superfície total de les finques d'aquest tipus de propietaris oscil·la, aproximadament, entre 50 i 150 ha. L'extensió de la finca no permet que la seva gestió sigui rendible econòmicament, si bé

els ajuts econòmics (*vegeu* pàg. 135) ofereixen possibilitats per poder pagar les despeses. Existeix una tradició familiar d'explotació forestal del bosc, però la superfície i la baixa rendibilitat no permeten dur a terme una gestió continuada de les finques. L'existència o no de pla de gestió forestal depèn de l'interès del propietari.

Petits propietaris

Són propietaris que disposen de finques amb una superfície inferior a les 50 ha. Com ja s'ha vist, aquest grup integra un elevat nombre de propietaris i, per tant, també una elevada diversitat de situacions. La gestió és totalment deficitària a no ser que s'obtinguin ajuts econòmics, fet difícil atès que aquestes finques no solen disposar de pla de gestió forestal, la qual cosa dificulta l'obtenció dels ajuts (*vegeu* pàg. 135). Així doncs, la major part d'aquestes finques es troben en estat d'abandonament, en situacions que afavoreixen encara més aquest procés: el propietari descobreix que disposa de la finca, o bé l'ha heretada recentment i no l'interessa o no disposa de coneixements per gestionar-la, o bé l'ha adquirida únicament per restaurar-ne la masia. Tanmateix, hi ha excepcions, i alguns propietaris gestionen la finca per "afició" (fent actuacions puntuals de desbrossament, per exemple) o per tradició familiar. Per tant, en aquest cas, la gestió que es faci de la finca dependrà de la tradició familiar i del vincle afectiu que tingui el propietari vers la finca.

Gestió de les finques privades

Breu perspectiva històrica

La gestió actual que fan els propietaris de les Gavarres és molt diferent a la que s'ha realitzat ancestralment a causa dels canvis socioeconòmics que s'han produït en les darreres dècades. Si abans la major part de les finques forestals gaudia d'algun tipus de gestió, en l'actualitat la situació s'ha invertit i són poques les finques on encara es porta a terme una gestió més o menys continuada (malgrat això, aquestes finques encara representen una superfície gens menyspreable).

L'abandonament de les finques forestals s'ha anat produint durant tot el segle XX per diferents raons històriques i socials. Als anys 20, els grans incendis i la proximitat de zones industrials probablement van afavorir aquest procés, que a més va implicar una sobreexplotació desmesurada de la sureda, amb moltes tallades arreu per al carboneig o la llenya (GRANYER i MEYA, 2003)²³. A partir de la segona meitat del segle, les fluctuacions del preu del suro, l'aparició del gas butà, que va substituir el carbó com a combustible, i la devaluació del preu dels productes forestals (especialment de la fusta de pi) va accelerar el procés d'abandonament de les finques, ja que deixaven de ser rendibles econòmicament. Per fer front a la pèrdua de rendibilitat econòmica de

²³ Aquesta sobreexplotació es tradueix actualment en una gran proporció d'individus de rebrot, amb menors diàmetres i alçades, excessiva densitat de peus per soca i manca de vitalitat i longevitat (GRANYER i MEYA, 2003).

les finques forestals, durant els anys 60-70 es van dur a terme importants repoblacions de pinedes (sobretot de pinastre) i plantacions d'eucaliptus que avui dia han deixat de ser rendibles i que han creat unes determinades inèrcies de gestió²⁴ (David Meya, com. pers.). En l'àmbit de les Gavarres, el tancament de la planta de cel·lulosa de Sarrià de Ter també va contribuir a aquest procés.

Actuacions de gestió per part dels propietaris

La gestió de les finques forestals que es duu a terme actualment és molt variable ja que depèn de diversos factors com ara la tipologia del propietari, l'extensió de la propietat, l'espècie arbòria present (suro, pi, alzina, eucaliptus...), l'accessibilitat o si s'ha vist afectada recentment per algun incendi forestal, entre d'altres. Atès que la major part de les finques no són rendibles econòmicament (excepte les de més superfície), la gestió que se'n fa acaba dependent del vincle sentimental del propietari vers la finca.

Les actuacions forestals són bàsicament de tres tipus: aprofitaments forestals, desbrossament del sotabosc i arranament de camins. Aquestes actuacions poden estar previstes en un pla tècnic de gestió i millora forestal (*vegeu* més endavant).

De tots els aprofitaments forestals, el que és més rendible en l'actualitat és el suro, a causa de l'augment del seu preu en els darrers anys i en certa mesura també dels ajuts forestals. Això ha fet que molts propietaris s'animin a pelar el suro. En les darreres campanyes s'ha observat un augment important de la superfície pelada (GRANYER i MEYA, 2003). Tanmateix, els propietaris que volen pelar el suro han d'afrontar una dificultat que ha anat en augment en els darrers anys: la manca de treballadors autòctons qualificats i d'incorporació de jovent. Durant la campanya es contracten temporers d'altres zones de la Península Ibèrica i de l'estranger, amb una forma de treballar diferent que pot traduir-se en una disminució del rendiment. Malgrat això, encara existeix un mínim teixit empresarial local (municipis de les Gavarres i dels voltants) especialitzat en treballar el bosc (neteges, tanques de bruc, pela del suro...), la qual cosa és un èxit si tenim en compte la conjuntura econòmica actual.

Tot i l'augment de la producció de suro, existeixen alguns problemes que dificulten una major gestió de la sureda i, per tant, un gir en l'actual procés d'abandonament. El principal problema és la dificultat i el temps necessari per aconseguir que una finca abandonada amb sureres passi a ser explotable i, a més, rendible. En primer lloc, perquè cal dur a terme certs treballs previs a

²⁴ Les estassades i les repoblacions històriques de les Gavarres han provocat en l'actualitat la necessitat de dur a terme unes actuacions cada cert temps. En el cas de les estassades, l'elevat desenvolupament del sotabosc demana un manteniment i una selecció de l'estrat arbustiu cada 4-5 anys, que sovint resulta molt car i complicat de dur a terme. En el cas de les repoblacions, la creació d'estructures homogènies requereix actuacions de poda i aclarida cada cert temps, la qual cosa dificulta la diversificació de les finques.

l'aprofitament, com la selecció dels millors individus (estassant els de rebrot), el desbrossament del sotabosc o l'arranjament de camins. I en segon lloc, i potser el més important, perquè fins al tercer torn de pela el suro no es pot vendre a un preu competitiu i, per tant, caldria esperar dècades per treure'n un rendiment, un temps que la majoria de propietaris no estan disposats a esperar.

Els altres dos tipus d'actuacions forestals (desbrossament i arranjament de camins) van destinats a facilitar els treballs d'explotació forestal, a la prevenció dels incendis forestals i a facilitar-ne la seva extinció. Habitualment, aquestes actuacions no les executen directament els propietaris, sinó que es fan a través de les agrupacions de defensa forestal (ADF, *vegeu* pàg. 56) o de les administracions públiques.

Si bé en els darrers anys les pràctiques forestals més abusives s'han deixat de practicar progressivament, encara avui es realitzen puntualment actuacions que no respecten els valors naturals del bosc. En són alguns exemples: l'obertura indiscriminada de noves pistes forestals, algunes tals excessives que poden arribar a afectar boscos de ribera; la tala d'arbres ben conservats o de més capacitat productiva; o la no retirada o trituració de les restes forestals.

A part de la gestió forestal, que és la majoritària, alguns propietaris realitzen altres actuacions de caire divers. Com ja s'ha comentat, alguns d'elevat poder adquisitiu es dediquen a restaurar les masies abandonades que hi ha a l'interior de les seves finques. I en casos molt concrets, algun propietari s'ha dedicat al sector serveis i ha obert un restaurant o una casa de turisme rural.

La gestió que fan els propietaris dels elements culturals també depèn del vincle sentimental. Tanmateix, i atès l'estat de degradació de la major part d'aquest patrimoni i l'elevat cost que suposa la seva recuperació, la major part dels propietaris han optat per no dedicar-hi cap esforç. Alguns propietaris, fins i tot, se senten incòmodes amb el risc que suposen aquests elements degradats per a les persones (pous profunds que no es veuen, edificis a punt d'enderrocar-se...), per la qual cosa, en algun cas extrem, han portat el propietari a enderrocar l'element que suposava el risc.

La planificació de la gestió forestal

Un dels principals problemes de l'explotació forestal a les Gavarres (i en general a tot Catalunya) és la manca de previsió i planificació dels propietaris per aprofitar els productes forestals de les seves finques. Per aquest motiu, el Centre de la Propietat Forestal, organisme públic depenent del Departament de Medi Ambient, promou des de fa anys la redacció dels anomenats plans tècnics de gestió i millora forestal (PTGMF).

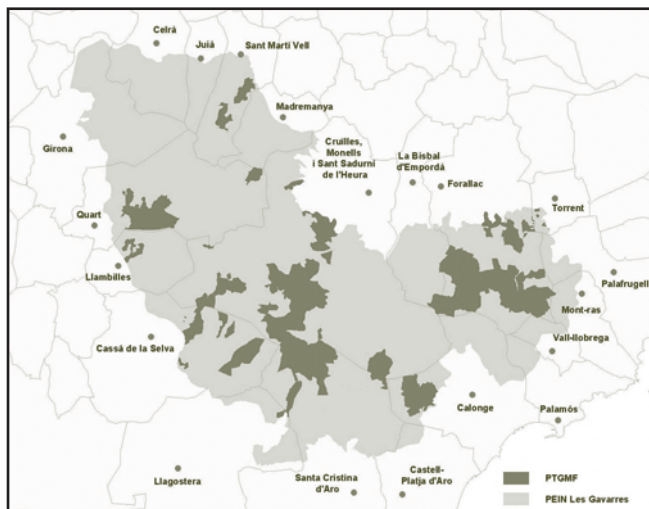
El PTGMF és l'instrument de planificació de la gestió de cada finca forestal per a un temps determinat, normalment entre 10 i 20 anys. El pot promoure qualsevol propietari forestal que disposi de més de 25 ha de bosc. Els PTGMF permeten articular una sèrie de propostes que milloren

i asseguruen la gestió i també impliquen avantatges fiscals (vegeu pàg. 71). De fet, aquests avantatges i el fet que les finques amb PTGMF tinguin preferència a l'hora d'obtenir subvencions n'han incentivat llur redacció.

Malgrat que darrerament se n'han aprovat bastants, els PTGMF no s'han implantat tan ràpidament a les Gavarres com en altres zones sureres (GRANYER i MEYA, 2003). La desvinculació de la propietat vers el bosc pot explicar aquest baix desenvolupament dels PTGMF. Fins l'any 2003 s'han aprovat en l'àmbit dels municipis de les Gavarres un total de 46 PTGMF, que representen una superfície ordenada de 6.436 ha. D'aquesta superfície, un 80% (5.171 ha) està inclosa dins el PEIN. Per tant, aproximadament un 18% de la superfície del PEIN disposa d'un instrument d'ordenació forestal.

Normalment els PTGMF es fan per a les finques més grans (més de 100 ha), on l'aprofitament forestal és mínimament rendible, si bé hi ha excepcions en aquells casos on el propietari té voluntat d'ordenar la finca malgrat no sigui rendible. Possiblement això expliqui el fet que, geogràficament, la major part dels PTGMF aprovats se situïn en la comarca del Baix Empordà, on les finques són més grans. Per tant, la major part de finques de superfície inferior a les 50 ha no disposen de cap instrument d'ordenació. El Mapa 2 mostra la delimitació dels PTGMF aprovats fins ara.

MAPA 2. DELIMITACIÓ DELS PTGMF APROVATS AL MASSÍS DE LES GAVARRES (MAIG DE 2003)

Plànol elaborat pel Consorci de les Gavarres a partir d'informació facilitada pel Centre de la Propietat Forestal

Si bé els PTGMF han implicat moltes millores en la gestió forestal de les Gavarres, presenten encara algunes limitacions. D'una banda, la manca de criteris tècnics adaptats a la realitat forestal les Gavarres en dificulta la seva redacció i provoca que la metodologia d'elaboració no estigui gaire estandarditzada (David Meya, com. pers.). D'altra banda, la majoria de PTGMF encara no incorporen criteris conservacionistes de protecció de determinades àrees o espècies.

Per tal de promoure la planificació forestal de les finques d'extensió menor, el Departament de Medi Ambient i el Centre de la Propietat Forestal han creat recentment la figura del pla simple de gestió forestal (PSGF), que es pot utilitzar en finques de menys de 25 ha.

Gestió pública de finques privades

El Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya (i abans el d'Agricultura, Ramaderia i Pesca) té signats 10 convenis de gestió amb propietaris de les Gavarres, que representen en total una superfície de 477 ha (d'aquestes, 381 estan incloses al PEIN, el que representa un 1,3% de la seva superfície). La majoria de convenis es van signar als anys 70 i 80 per donar suport a aquells propietaris amb finques afectades per incendis forestals o per tallades arreu. Solen tenir una vigència de 40 anys i la majoria finalitzen entre els anys 2009 i 2010 (GEODÈSIA, 2001).

En els seus inicis, aquests convenis van implicar que la Generalitat invertís en la finca amb algunes actuacions de gestió, especialment amb coníferes i arranjamant de camins. En cas que la finca obtingués beneficis, el 40% serien per al propietari i el 60% per a l'Administració. Lògicament, aquests convenis es varen impulsar en el context de la gestió forestal dels anys 70 i 80, molt diferent a l'actual. Això ha implicat que en els darrers anys la gestió que ha fet la Generalitat hagi estat més aviat escassa (únicament actuacions de manteniment) a causa de la manca de rendibilitat econòmica d'aquestes finques i de la retallada de pressupostos per a la gestió (David Meya, com. pers.).

Inquietuds i preocupacions

Com ja s'ha comentat, el vincle sentimental (lligat a la tradició familiar) i la rendibilitat econòmica són els dos principals factors que determinen l'actitud dels propietaris vers les seves finques i, per tant, també les seves inquietuds i preocupacions. Així, i de manera molt general, es poden agrupar els propietaris entre els que volen mantenir la finca i els que estarien disposats a vendre-la.

Els propietaris amb una tradició familiar de gestió del bosc tenen interès a mantenir la finca en propietat en tant que representa un patrimoni de la família i que existeix una estimació vers el bosc. Pel que fa a la gestió, en la majoria de casos aquests propietaris estan interessats a dur a terme, com a mínim, tasques de manteniment. Un dels propietaris entrevistats comentava que

“si veig conservada i neta la finca, la gaudiré; en canvi, si la veig bruta m’estimo més no anar-hi”. El principal ús de la finca que fan aquest tipus propietaris i que els motiva a mantenir-la està vinculat al seu temps lliure. La finca és un espai de passeig, d’anar-hi a passar una estona, de buscar bolets, de cercar termes, etc. Cas a part són els propietaris amb finques més grans on encara es pot dur a terme una gestió que permeti obtenir algun benefici econòmic.

Per als propietaris que volen mantenir la finca i, especialment en les finques de menys dimensions, tot i que també en les grans, el principal problema és la manca (o escassa) rendibilitat econòmica de l’explotació forestal. La caiguda dels preus dels productes forestals, a excepció del suro, ha generat la inquietud que el bosc ja no dóna diners i és deficitari. En aquest sentit, els propietaris més actius estan cercant noves alternatives per rendibilitzar el bosc, com ara la venda de fusta per produir energia de la biomassa o la ramaderia extensiva.

Un altre problema que també els preocupa especialment és conèixer exactament els límits de la seva finca, donat que no existeix una transmissió de coneixements de pares a fills. Així, molts propietaris, especialment els petits, saben que tenen finques a les Gavarres però no saben exactament on.

A més de mantenir la finca en bones condicions, hi ha propietaris que estan interessats a dur

El molí d'en Frigola, a Sant Sadurní de l'Heura, ha estat restaurat per l'Escola Taller les Gavarres del Consell Comarcal del Baix Empordà. Autor: Consorci de les Gavarres

a terme una gestió racional del bosc que hi ha a les seves propietats, malgrat no resulti rendible. En aquests casos, sorgeixen nous problemes i inquietuds. D'una banda, el desconeixement de tot allò vinculat a la gestió forestal com ara les tècniques que s'han d'utilitzar, els ajuts econòmics disponibles, els avantatges fiscals, les implicacions de disposar d'un PTGMF, etc. En aquest darrer cas, alguns propietaris veuen recelosament els PTGMF perquè creuen que estableixen obligacions i redueixen la seva capacitat de decisió, si bé un cop que en coneixen els avantatges adopten una actitud més positiva (David Meya, com. pers.). D'altra banda, les dificultats tant econòmiques com d'inversió de temps que comporta recuperar una finca abandonada per tal que torni a ser productiva, desincentiven molts propietaris a invertir en la seva gestió.

Una inquietud generalitzada entre els propietaris de les Gavarres és el lliure accés de les persones a les seves finques, amb aquella dita que diu que "el bosc és de tothom". Tot i que els propietaris accepten que el bosc és un espai d'oci per a gran part de la població, no volen patir les conseqüències que es deriven del seu ús públic. La principal conseqüència és l'acumulació de residus que després han de recollir els mateixos propietaris. Altres problemes són els danys que ocasionen els boletaires; el mal estat dels camins pel pas de ciclistes i motoristes o l'extracció massificada de productes forestals (bolets, pinyes, etc.). En casos extrems, aquests problemes han portat alguns propietaris a tancar els camins d'accés a les seves finques. El problema de l'ús públic s'emmarca dins un sentiment més profund de greuge comparatiu entre la costa i el massís: si bé els turistes de la Costa Brava es beneficien de les Gavarres, tots els recursos que generen es queden a la plana i cap part retorna a la muntanya.

Existeix una certa desconfiança envers les figures de protecció i, en alguns casos, fins i tot, una oposició absoluta. En el cas del PEIN, la nul·la difusió que ha fet l'administració d'aquesta figura (ajuts, normativa associada...) i la sensació generalitzada que les limitacions que implica no s'han vist compensades de cap manera en són les causes principals. Pel que fa a la possible declaració de Parc natural, els propietaris creuen que aportaria més limitacions que no pas beneficis. En el cas de les figures associades a la protecció del patrimoni cultural (béns culturals d'interès nacional, béns culturals d'interès local), la manca d'informació també provoca que es percebin com un seguit d'obligacions que no aporten res, per bé que en realitat impliquin avantatges fiscals (Pep Matas, com. pers.).

Finalment, entre els propietaris que encara viuen a l'interior del massís, sorgeix un sentiment de marginació i aïllament per la manca de serveis (electricitat, telefonia, correu postal, recollida i retorn d'escolars, etc.).

Actituds davant la custòdia del territori

Tal com succeeix amb les tipologies de propietaris, resulta complicat conèixer l'actitud de tots els propietaris pel que fa a la custòdia del territori, i més tenint en compte el limitat nombre d'entrevistes efectuades i el desconeixement generalitzat que hi ha de la custòdia entre els propie-

taris. Això no obstant, es pot fer una aproximació general que permeti més endavant avaluar el grau de viabilitat sobre l'aplicació de la custòdia del territori a les Gavarres.

La tipologia de propietaris és un factor que determina, en part, l'actitud que tenen aquests davant la custòdia del territori. Novament, el vincle sentimental i la rendibilitat econòmica són factors que tenen molt a veure amb la disposició dels propietaris a acceptar un hipotètic acord de custòdia en les seves finques.

Els propietaris de finques mitjanes o petites que tenen la voluntat de mantenir la seva finca en propietat i dur-hi a terme una gestió de manteniment o, fins i tot, una certa explotació forestal, veuen amb bons ulls la custòdia del territori. És significativa la frase d'un propietari, que deia que "si és per a bé, endavant amb la custòdia". Òbviament, els propietaris que tenen dificultats per gestionar la finca estarien interessats a rebre assessorament d'una entitat de custòdia.

Els propietaris que porten a terme una gestió més activa i continuada de les seves finques es mostren, en general, més desconfiats envers la custòdia del territori. Ells ja disposen de coneixements i experiència en la gestió i no necessiten cap entitat que els doni suport o els digui què és el que han de fer. A més, tenen la sensació que si assolissin algun tipus d'acord de custòdia a llarg termini acabarien perdent poder i capacitat de decisió i "deixarien de ser els amos". Veuen estrany que una entitat dediqui diners i esforços a una finca que no és de la seva propietat i creuen que a llarg termini l'entitat podria tenir interès en l'adquisició de la finca a causa de la seva revalorització. També, en algun cas, els propietaris creuen que aquesta tasca de suport correspon més a les administracions que no pas a entitats procedents de la societat civil. Per tot això, un dels propietaris entrevistats va comentar que la custòdia del territori és "un producte difícil de vendre a les Gavarres". Aquesta actitud, però, no és general, ja que altres propietaris d'aquesta tipologia van afirmar que estaven oberts a l'assoliment d'acords amb qualsevol tipus d'entitat per mantenir i millorar els valors de les seves finques, preferentment a través de mecanismes de caire contractual.

Es desconeix l'actitud d'aquells propietaris més desvinculats de la seva finca. Possiblement, a causa de la seva actitud de no saber què fer amb la finca, se suposa que veurien amb bons ulls que una entitat s'ocupés del manteniment o, si més no, de fer un cert seguiment de la finca. Potser estarien disposats a vendre-la.

Una actitud generalitzada en tots els propietaris és la desconfiança, almenys inicial, cap a propostes "estranyes" (la custòdia del territori és un terme totalment desconegut) procedents de persones desconegudes. A això cal afegir l'animadversió cap a les entitats ecologistes, cosa que afegeix més recel envers les entitats de custòdia, ja que solen associar-se amb el món ecologista.

Atès que la manca de rendibilitat econòmica és un dels principals problemes dels propietaris, molts d'ells valorarien especialment aquells acords de custòdia que impliquessin algun tipus de suport econòmic o avantatges fiscals.

Una altra inquietud generalitzada és la preocupació per la difusió que es faria de la finca en cas que s'assolís un acord de custòdia. Com s'ha comentat, existeix el problema dels efectes de l'ús públic, i els propietaris, per tant, es mostren inquiets pel que fa a la custòdia si aquesta ha d'implacar un augment de visitants en les seves finques. Això es fa més evident en aquelles amb elements d'interès cultural, perquè el seu manteniment o recuperació per les entitats de custòdia implicaria un major coneixement de l'espai en la població i un augment del nombre de visitants.

El coneixement i la valoració que fan els propietaris dels elements d'interès natural i cultural de les finques és molt desigual. La majoria coneixen els elements de patrimoni cultural que hi ha a la seva finca, i valorarien positivament que es restauressin amb recursos externs sempre i quan no impliquessin, com s'ha dit, un augment desmesurat de visitants. Els valors naturals són més desconeguts i s'associen bàsicament a les espècies forestals.

La conca del Tinar, un model exemplar d'estimació i lligam vers la propietat²⁵

La conca del Tinar és una zona agrícola situada al voltant de la riera del Tinar, al terme municipal de Calonge. A la conca del Tinar es conrea vinya amb una combinació de tècniques tradicionals i modernes (sense pràcticament emprar productes fitosanitaris i fertilitzants de síntesi), i el sistema de producció i comercialització del vi és fidel als mètodes del segle XIX.

En aquesta zona els propietaris tenen una relació amb la terra que volen mantenir ja que és la que s'ha practicat des de temps ancestrals. Són una trentena de famílies que defensen que "encara es poden mantenir i conservar un paisatge, una forma de vida i uns gustos i regustos de la terra, malgrat el vent arrasador del rendiment immediat". A part d'aquests ideals, són uns propietaris molt actius, associats com a Amics de la Vall de Tinar, que fa anys que duen a terme accions per mantenir el paisatge de la zona. Sota el lema "necessitem la terra per viure", van lluitar contra les immobiliàries i van aconseguir que el seu sòl rústic no es requalifiqués com a urbanitzable. D'altra banda, l'any 1997 van sol·licitar al Departament de Cultura la declaració de la vall del Tinar com a zona d'interès etnològic per protegir la producció artesana de vi, els masos i cellers i el paisatge d'aquesta àrea. El març de 2002 es va iniciar la tramitació d'aquesta declaració, si bé alguns problemes administratius poden dificultar que la iniciativa acabi reeixint. L'interès dels propietaris a conservar la zona també va propiciar que intentessin incloure l'espai dins l'EIN de les Gavarres.

LES ENTITATS SENSE ÀNIM DE LUCRE

La societat civil de les Gavarres i els seus entorns s'ha organitzat en forma d'associacions que apleguen interessos comuns vers els usos i aprofitaments del massís. Aquestes entitats s'han for-

²⁵ La informació d'aquest apartat s'ha extret de l'article publicat a la revista Gavarres en relació a la família del Mas Molla, una de les principals de la conca del Tinar (PINSACH, 2002).

mat en períodes històrics diferents, i són formades per usuaris del massís, inclosos els mateixos propietaris.

Les entitats sense ànim de lucre vinculades al massís de les Gavarres s'han estructurat en diferents àmbits, d'acord amb els interessos i objectius que les guien. S'han identificat sis grans grups o tipologies d'entitats: les conservacionistes, les excursionistes, les culturals, les societats de caçadors, les agrupacions de defensa forestal i altres associacions d'usuaris²⁶. Així mateix, s'ha considerat necessari tractar també algunes entitats amb un àmbit d'actuació superior a les Gavarres ja que també desenvolupen algunes tasques al massís. La Taula 5 resumeix la tipologia d'entitats i recull les que han estat entrevistades. A l'Annex A2 hi ha una llistat de les entitats més rellevants del massís de les Gavarres, ordenades per la seva tipologia.

TAULA 5. TIPOLOGIA DE LES ENTITATS QUE ACTUEN AL MASSÍS DE LES GAVARRES, I ENTITATS QUE HAN ESTAT ENTREVISTADES DINS DE CADA GRUP

Entitats conservacionistes	Coordinadora d'Amics de les Gavarres Associació Naturalistes de Girona
Entitats excursionistes	Colla Excursionista Cassanenca Agrupació Excursionista de Palafrugell
Entitats culturals	Fundació d'Amics del Patrimoni
Societats de caçadors	Societat de Caçadors de Cassà
Agrupacions de defensa forestal	ADF Juià, Celrà i St. Martí Vell ADF Puig d'Arques
Entitats d'àmbit superior a les Gavarres	ConSORCI Forestal de Catalunya

Font: Elaboració pròpia

²⁶ Sota aquest grup d'associacions d'usuaris s'apleguen un conjunt d'entitats diverses amb objectius heterogenis: associacions de veïns, agrupacions d'amics, escoles, esplais... que tenen en comú que fan ús de les Gavarres com escenari del seu lleure. Aquest estudi no analitza aquestes entitats perquè la seva heterogeneïtat ho dificultava.

Entitats conservacionistes

A les Gavarres, com en altres indrets, hi ha una considerable varietat de moviments relacionats amb la defensa del medi ambient, els quals són coneguts amb el nom genèric d'“ecologistes”. Aquest estudi defuig l'ús d'aquest terme, que obvia una gran diversitat de filosofies i maneres d'actuar, que poden anar des del foment de l'agricultura ecològica a la protecció d'elements naturals molt concrets. En canvi, s'utilitza el terme d'entitats “conservacionistes”, aquelles que, en un sentit estricte, advoquen per una conservació activa dels valors naturals i paisatgístics del territori. Malgrat que moltes de les entitats identificades també adopten plantejaments que van més enllà de la protecció de paratges naturals, l'estudi se cenyeix a les activitats estrictament vinculades a la conservació del patrimoni natural.

Aquest estudi ha identificat fins a 7 entitats conservacionistes (*vegeu Annex A2*), fet que significa que, en termes relatius, hi ha una elevada quantitat d'entitats que treballen per tal de conèixer i protegir els valors naturals de les Gavarres i les seves rodalies. Els seus objectius són variats i tracten diversos aspectes relacionats amb el medi ambient en general, si bé algunes tenen uns objectius més concrets. La reivindicació, d'una banda, i l'educació i divulgació ambiental, de l'altra, són els àmbits de treball més desenvolupats. Entre aquestes entitats, les més rellevants del massís són la Coordinadora d'Amics de les Gavarres i l'Associació de Naturalistes de Girona.

Al castell de Palagret a Celrà, s'han efectuat diverses campanyes de neteja i consolidació. L'any 2004, s'hi ha realitzat un camp de treball amb el suport de diferents administracions locals.

Autor: Consorci de les Gavarres

La Coordinadora d'Amics de les Gavarres va néixer amb el nom d'Associació dels Amics de les Gavarres i d'Ardenya, i els seus objectius principals eren la protecció del massís sota alguna figura legal (com la de parc natural, reivindicada des de 1976) i la dotació d'un òrgan gestor que permetés una gestió activa i unificada dels valors del massís. L'entitat va ser molt activa durant la segona meitat dels anys vuitanta. Amb l'aprovació del PEIN l'any 1992 i la constitució del Consorci de les Gavarres l'any 1998, l'entitat va assolir gran part dels seus objectius. Des de llavors, l'entitat ha sofert una progressiva desactivació tot i que a partir de 1998 va intentar reorientar la seva missió per convertir-se en una xarxa dels grups que treballen en la defensa i la conservació del massís, per a la qual cosa va adoptar el nom de Coordinadora d'Amics de les Gavarres. Malgrat tot, en l'actualitat, la Coordinadora no és un agent actiu de les Gavarres.

Una altra entitat de rellevància al massís és l'Associació de Naturalistes de Girona, amb seu a la Vall de Sant Daniel, als vessants occidentals del massís. Fundada l'any 1981 i amb uns 500 socis, és l'entitat conservacionista més gran de la zona. Els seus àmbits d'actuació són molt diversos, i van des dels residus als projectes de conservació del medi natural passant per l'energia i el dret ambiental. Tenen un contingut reivindicatiu important, fins al punt d'establir-se com a *lobbie* de pressió de les administracions per tal que es compleixi la normativa vigent (CENTRE UNESCO DE CATALUNYA, 2001), per bé que també duen a terme actuacions d'educació ambiental.

Colles excursionistes

L'excursionisme és una activitat que ha tingut un fort arrelament a Catalunya. Els principals moviments excursionistes del país van néixer a finals del segle XIX i han tingut una influència notòria en el posterior desenvolupament dels grups conservacionistes d'avui dia²⁷. Les Gavarres no han estat una excepció, i moltes de les colles excursionistes del massís tenen uns clars plantejaments conservacionistes. Així per exemple, la Colla excursionista Cassanenca allotja, en el moment de redactar aquestes línies, la secretaria de la Coordinadora d'Amics de les Gavarres i, a més, ha realitzat diferents actuacions de conservació i manteniment al riu Bugantó (Eloi Madià, com. pers.).

S'han identificat un total de 8 entitats excursionistes a les Gavarres (*vegeu* Annex A2), de les quals les més actives són l'Agrupació excursionista de Palafrugell (amb uns 800 socis), la Colla excursionista Cassanenca (amb uns 600 socis) i el Grup excursionista de Quart.

Les colles excursionistes tenen un cert interès a causa dels valors naturals dels indrets, però valoren especialment el patrimoni cultural i el paisatge. A les Gavarres, aquest interès augmenta considerablement, de manera que moltes de les excursions van a cercar precisament els valors etnològics i culturals del massís. Per exemple, les revistes que edita la Colla excursionista

²⁷ De fet, el moviment excursionista català, en la seva diversitat de formes, ha estat sempre una força aliada en la lluita per a la protecció dels espais més valuosos i/o amenaçats (SABATÉ, 2001).

Cassanenca contenen més articles relacionats amb aquests valors que no pas articles de caràcter naturalístic, i entre les activitats que prepara cada any l'Agrupació excursionista Palafrugell hi ha la neteja i recuperació d'alguna font propera al municipi.

Les agrupacions excursionistes també desenvolupen, com les entitats conservacionistes, una important tasca de divulgació i sensibilització ambiental i cultural i bona part d'aquesta tasca es concentra durant les sortides i marxes que duen a terme. A diferència de les entitats conservacionistes, però, les entitats excursionistes tenen un component reivindicatiu més lleu, encara que també solen participar en actes reivindicatius convocats per les entitats conservacionistes.

Societats de caçadors

Les societats de caçadors representen aquells usuaris del massís de les Gavarres que comparteixen l'activitat de la caça com a forma de lleure. Cada una de les 16 societats de caçadors de les Gavarres (vegeu Annex A2) gestiona una àrea privada de caça, que correspon normalment al terme del municipi al qual pertany la societat. La Societat de caçadors de Cassà disposa de l'àrea privada de caça més gran del massís. Als municipis de Girona i Palamós no està permesa la caça i, per tant, no disposen de societat de caçadors. Per a la caça del senglar, existeixen, a més de les societats de caçadors, les colles senglaneres, de les quals n'hi ha unes 15 al conjunt del massís. Les colles senglaneres són les úniques autoritzades a caçar senglar a les Gavarres²⁸.

Les societats de caçadors són entitats de gran implantació a les Gavarres. Cadascuna pot estar formada per uns centenars de socis (la Societat de caçadors de Cassà en té uns 600)²⁹. A més, tenen un elevat grau de coneixement del territori, especialment d'aquell al qual correspon la societat, i sobretot pel que fa a la fauna. En canvi, sovint coneixen poc els valors culturals, fet que contrasta amb els altres tipus d'entitats de les Gavarres.

A més del control de poblacions de senglar, les societats de caçadors desenvolupen altres actuacions de gestió de les Gavarres, com són el manteniment de camins privats i la gestió de conreus de secà en clarianes enmig del bosc. La gestió dels caçadors de conreus de secà en espais oberts dins el massís té l'objectiu d'augmentar les poblacions d'algunes espècies cinegètiques, especialment les de perdius. Aquesta iniciativa no és comuna en totes les entitats, atès l'elevat cost que significa el manteniment d'aquests hàbitats. D'altra banda, els espais en els quals es duu a terme aquesta gestió acostumen a trobar-se a la zona perifèrica del massís, amb una major accessibilitat des de les poblacions de la plana.

²⁸ El segon número de la *Revista de les Gavarres i d'Ardenya* (tardor-hivern de 2002) inclou un extens dossier sobre el senglar a les Gavarres, amb fitxes i fotos de les 18 colles senglaneres de les Gavarres i Ardenya.

²⁹ En un dia de caça poden coincidir unes 600 escopetes en el conjunt del massís de les Gavarres.

El manteniment de camins privats de les Gavarres permet a les diferents entitats accedir als llocs de caça, i és per això que hi dediquen una part important del seu pressupost. En tots els camins de titularitat privada, els caçadors es posen en contacte amb els propietaris respectius per sol·licitar-los l'autorització escrita per poder intervenir a la finca.

S'han detectat alguns conflictes entre l'activitat cinegètica i l'ús públic de l'espai (bicicletes tot terreny, boletaires, senderistes...). Entre altres causes, hi ha la manca d'una senyalització adequada (els camins públics i privats no estan ben diferenciats), la insuficient educació d'alguns dels usuaris, o la coincidència en el temps (durant els caps de setmana) de la caça i la resta d'activitats lúdiques.

Agrupacions de defensa forestal (ADF)

Les agrupacions de defensa forestal (ADF) són associacions formades per propietaris forestals i els ajuntaments dels municipis del seu àmbit territorial i tenen com a finalitat la prevenció i la lluita contra els incendis forestals. Les condicions establertes per poder constituir una ADF fan que aquestes entitats representin un elevat nombre de propietaris de les Gavarres. A més a més, el Consorci de les Gavarres ha iniciat una política de promoció de noves ADF en aquells àmbits on no n'hi han. Resultat d'aquesta política s'han creat recentment l'ADF de Girona i l'ADF Gavarres marítima. Així, en l'actualitat només el municipi de Llambilles no està vinculat a cap ADF.

La principal actuació que executen les ADF és el manteniment de pistes forestals per tal que els equips motoritzats d'extinció d'incendis puguin accedir ràpidament i d'una manera segura als focus dels incendis. Donat el grau de desenvolupament de la xarxa de camins del massís, normalment no s'obren nous camins sinó que se n'aprofiten els existents. El grau màxim d'intervenció s'efectua quan els camins s'eixamplen fins als 4 metres d'amplada. A diferència de les entitats de caçadors, els camins que són intervinguts per les ADFs solen ser de titularitat pública. Altres actuacions de les ADF són la compra de maquinària que roman a disposició dels socis de l'ADF, la creació de dipòsits d'aigua i la gestió de les subvencions que l'entitat rep de l'administració (Generalitat de Catalunya i Diputació de Girona).

En l'àmbit de les Gavarres, les ADF no estan federades, fet que a vegades comporta ineficiències a l'hora d'optimitzar les actuacions de cada entitat, demanar els ajuts o minimitzar despeses. El Consorci de les Gavarres va intentar crear una federació d'ADF com les que existeixen a Osona o l'Anoia, però no ho va aconseguir perquè les ADF van preferir mantenir la seva independència d'actuació. Tanmateix, el Consorci ha iniciat una certa tasca de coordinació de les ADF.

Les ADF tenen un elevat component de voluntariat. De fet, cap de les de les Gavarres disposa d'un equip tècnic que es dediqui exclusivament a la gestió de l'entitat. A més, la inscripció a l'ADF és voluntària i gratuïta, de manera que tots els ingressos de l'entitat provenen de subvencions. A pesar que l'establiment de quotes de soci permetria, entre d'altres coses, una gestió professionalitzada, les entitats entrevistades no han mostrat la intenció d'introduir quotes davant

el risc que els socis es donin de baixa. En aquest sentit, la presència de l'Ajuntament en el si de l'ADF és essencial (fins al punt que perquè l'ADF es pugui constituir cal el suport i participació del consistori municipal) atès que aporta un suport tècnic i logístic a l'entitat.

Les ADF, tot i la seva manca de recursos humans, han mostrat una elevada eficiència en la gestió dels pocs recursos dels quals disposen en relació a les administracions. Això no obstant, darrerament les ADF troben com les subvencions exigeixen uns processos administratius més rígids, de manera que la flexibilitat en la gestió dels diners tal com l'han feta fins fa poc s'ha reduït.

Entitats culturals

Com s'ha comentat, el patrimoni cultural de les Gavarres sol ser més valorat que el natural. Aquest fet ha implicat la creació de diverses entitats d'estudi i conservació del patrimoni cultural (vegeu Annex A2), com ara el Taller d'Història de Celrà o l'Associació d'Amics de Fitor. Aquestes entitats han desenvolupat iniciatives de recuperació i neteja d'elements d'interès cultural del massís (vegeu pàg. 80), sempre amb l'autorització i el suport dels propietaris de les finques on s'ubiquen aquests elements.

La Fundació Amics del Patrimoni, per la seva part, va néixer amb l'objectiu de conèixer i recuperar els valors culturals del massís arran de l'elaboració de l'inventari de patrimoni cultural de les Gavarres. Poc després de la seva creació, l'aparició del Consorci de les Gavarres va desactivar parcialment la Fundació i en l'actualitat està inactiva, tot i que puntualment realitza algunes actuacions col·laborant en projectes concrets amb el Consorci de les Gavarres.

Entitats d'àmbit superior a les Gavarres³⁰

El Consorci Forestal de Catalunya (CFC) és una associació de propietaris forestals sense afany de lucre constituïda l'any 1948. Amb seu a Santa Coloma de Farners (La Selva), el CFC representa els silvicultors catalans en diferents instàncies d'àmbit català, espanyol i europeu. D'altra banda, i a través de la cooperativa "Serveis del Consorci Forestal de Catalunya", ofereix serveis de suport tècnic i administratiu als propietaris forestals (tramitació d'ajuts, execució de PTGMF, assessorament en aprofitaments forestals, etc.)

A les Gavarres, el CFC té 68 socis, que representen una extensió total d'unes 8900 ha (gairebé un terç de la superfície protegida pel PEIN). Malgrat això, el CFC no forma part del Consell de Cooperació de les Gavarres (vegeu pàg. 64).

³⁰En aquest apartat només s'han tractat les entitats d'àmbit superior a les Gavarres que tenen més representació en l'àmbit del massís: el Consorci Forestal de Catalunya i el Projecte Rius. Vegeu l'Annex A3 i la Taula 10 (pàg. 110) per a un llistat d'algunes entitats de custòdia amb un àmbit d'actuació superior a les Gavarres que podrien desenvolupar en el futur iniciatives de custòdia al massís.

Una altra entitat sense ànim de lucre que actua indirectament a les Gavarres és l'Associació Hàbitats – Projecte Rius. Aquesta associació està treballant des de fa més de 5 anys en l'elaboració i la implantació d'un nou concepte de treball voluntari per a la conservació i millora dels ecosistemes fluvials que té el nom de Projecte Rius. Al Projecte Rius hi participen persones de totes les edats i de tots els àmbits, des de grups d'amics i famílies, a escoles i associacions vàries. Actualment són més de 650 grups d'arreu de Catalunya els que van als rius i en determinen la seva qualitat. De fet, existeixen tres nivells de participació dels diferents grups (els quals, a la vegada, coincideixen en diferents tècniques de custòdia del territori, vegeu pàg. 19):

1. Coneixement del riu: el grup visita el riu i mitjançant material divers adquireix uns coneixements bàsics sobre el funcionament de l'ecosistema.
2. Inspecció del riu: els grups es comprometen a fer de "vigilants" del seu tram de riu i fan dues inspeccions a l'any per veure'n el seu estat. Són els grups mateixos els que trien lliurement un tram de 500 metres i hi analitzen un seguit de paràmetres de caràcter físic, químic i biològic.
3. Adopció del riu: el grup es compromet a endegar una iniciativa específica que contribueixi a millorar la qualitat del tram de riu que adopta. Aquesta iniciativa es pot basar en l'ús d'alguna de les tècniques de custòdia del territori, com ara l'assoliment d'un acord verbal entre el grup d'adopció i algun dels propietaris de les finques que voregen el riu.

Als municipis que integren les Gavarres hi ha diversos grups del Projecte Rius com ara a Celrà (Grup d'Esplai Celrà, IES de Celrà, CEIP l'Aulet), a Cruïlles - Monells - Sant Sadurní de l'Heura (Escola Taller les Gavarres), a Llagostera (IES Llagostera) o a Cassà de la Selva (Colla excursionista Cassanenca). Com es pot veure, alguns d'aquests grups coincideixen amb entitats culturals o excursionistes. D'altra banda, tots ells es troben en el segon nivell de participació.

Capacitat de les entitats

Les Gavarres, amb més de 150.000 persones vivint a la vintena de municipis que l'envolten, presenten un elevat potencial de suport social a les entitats vinculades al massís i a les activitats que aquestes puguin promoure. Això podria significar que les entitats no haurien de tenir grans problemes per obtenir suport popular per poder endegar llurs iniciatives i activitats, i per capacitar l'entitat en termes econòmics, humans i tècnics. Tanmateix, la realitat és ben diferent, com s'explica a continuació.

Quant als recursos econòmics, els ingressos de les entitats són baixos i, per tant, la seva capacitat econòmica també ho és. Això es deu al fet que o bé no tenen quotes de soci (cas de les ADF) o bé aquestes són baixes (cas de moltes de les entitats excursionistes).

La manca de recursos econòmics implica també un grau de professionalització baix i, per tant,

una capacitat tècnica i humana limitades. Poques entitats tenen persones treballant-hi, i si ho fan és a mitja jornada. De fet, les entitats de les Gavarres depenen gairebé exclusivament del voluntariat i, més específicament, de l'empenta i l'esforç d'un nombre reduït de persones. La manca de remuneració fa que aquestes persones, amb el temps, abandonin la seva activitat, cosa que posa en perill la continuïtat de les entitats per la possible manca dels relleus necessaris.

Suport social

El suport que les diverses entitats reben de la societat civil de les Gavarres és variable segons la tipologia d'entitats, i també dins d'una mateixa tipologia.

Al llarg de la història de la conservació del massís (*vegeu* pàg. 33), les entitats de caire més reivindicatiu han dut a terme importants mobilitzacions ciutadanes per tal de defensar un indret o el conjunt de les Gavarres, tal i com mostra la Taula 6. Aquestes mobilitzacions històriques demostren que la gent dels pobles que envolten les Gavarres aprecien els valors del massís i que, per tant, existeix un capital social important. Tanmateix, aquest suport és irregular i respon a agressions puntuals sobre el medi. A més, sol resultar necessari que les mobilitzacions estiguin promogudes alhora per entitats diverses, per tal de poder aconseguir un suport satisfactori.

TAULA 6. PRINCIPALS MOBILITZACIONS CONSERVACIONISTES PER LES GAVARRES

Data	Motiu
1975-1978	Primeres reivindicacions per a la protecció de l'espai
1985-1987	Variant N-II a la vall de Sant Daniel
1999-2000	Línia elèctrica de 110 kV
2001	Radar meteorològic del Puig d'Arques

Font: Elaboració pròpia

Les entitats menys bel·ligerants també aconsegueixen mobilitzar els seus socis en casos puntuals i per a actuacions de caire diferent a les mobilitzacions de protesta. Així per exemple, les ADF són capaces de mobilitzar els seus socis en cas d'incendi i les entitats culturals poden captar un gran nombre de persones quan es tracta de restaurar algun element d'interès cultural. Les colles excursionistes i les entitats culturals també convoquen al llarg de l'any activitats extraordinàries

La finca can Puig encercla el nucli de Fitor. Aquesta finca ha estat adquirida l'any 2004 per la Fundació Territori i Paisatge, a petició del Consorci de les Gavarres. *Autor: Xavier Basora*

com els aplecs o les marxes, que reuneixen un elevat nombre de participants. Al llarg de l'any, també es convoquen moltes altres activitats, de manera que és típic que durant el cap de setmana hi hagi alguna activitat (o més d'una!) que es dugui a terme a les Gavarres, especialment durant els mesos de primavera i tardor, que és quan el temps és més benigne.

Pel que fa al suport social a les activitats habituals de l'entitat, una gran majoria dels membres de les entitats poques vegades s'impliquen i alguns no ho arriben a fer mai (Narcís Teixidor, com. pers.). Sovint les entitats perden força quan les persones que les impulsaven les deixen i no existeix un relleu generacional prou potent per mantenir l'empenta dels antics promotors. És així com algunes de les entitats del massís han perdut la força que havien tingut amb anterioritat, essent el cas més paradigmàtic el dels Amics de les Gavarres.

Un darrer element positiu recent (2002) que contribueix a promoure els valors de les Gavarres i a despertar l'interès de la ciutadania és l'edició de la *Revista de les Gavarres i d'Ardenya*. Si aquesta iniciativa es manté en el temps, serà un vehicle molt interessant perquè les entitats puguin divulgar les seves activitats, i crearà un espai de relació entre les diverses entitats del massís.

Actituds davant de la custòdia del territori

La custòdia del territori és quelcom poc conegut o, fins i tot desconegut per a la majoria d'en-

titats. De fet, algunes entitats entrevistades no coneixien el terme “custòdia del territori” i menys la filosofia i metodologia que hi ha al darrera.

Tanmateix, al llarg de l'estudi s'ha comprovat com moltes de les entitats, especialment les conservacionistes, les excursionistes i les culturals, han desenvolupat algun o altre tipus de tècniques de custòdia del territori, sobretot aquelles més relacionades amb l'educació ambiental i la divulgació i, en algun cas, fins i tot tècniques més avançades (vegeu pàg. 74). Es podria dir que aquestes entitats han desenvolupat, per tant, una custòdia de base, és a dir, aquella que té uns graus majors de participació ciutadana, però que implica un compromís, un cost i una efectivitat menors.

Les entitats conservacionistes són les que es troben més properes, per llurs plantejaments, a la filosofia original de la custòdia del territori, i de fet són les úniques entitats que han mostrat explícitament el seu suport a la custòdia del territori. L'Associació Naturalistes de Girona va signar la Declaració de Montesquiú de custòdia del territori l'any 2000, si bé posteriorment no ha apostat per utilitzar aquestes tècniques de conservació del territori. L'Associació Galanthus (amb seu a Girona) és membre de la Xarxa de Custòdia del Territori i té intenció, en breu, d'utilitzar tècniques de custòdia del territori amb el suport del Consorci de les Gavarres³¹.

Tot i que s'han detectat diferents actituds davant la custòdia depenent del tipus d'entitat, hi ha alguns punts en comú en la percepció que hi tenen la majoria de les entitats entrevistades.

En primer lloc, sembla que actualment la gestió de finques privades i l'assoliment de compromisos amb els propietaris no formi part dels objectius prioritaris de les entitats. De fet, moltes d'elles es troben amb una certa incapacitat inherent d'endegar noves iniciatives i prefereixen mantenir les activitats tradicionals de l'entitat. Les principals dificultats que han exposat les entitats en relació a l'assoliment d'acords de custòdia són la incapacitat per assumir compromisos a llarg termini (i encara més si els compromisos són per escrit) i les possibles despeses econòmiques associades a l'acord. D'altra banda, es percep el tracte amb els propietaris com quelcom costós en termes d'esforç i temps invertits. Un membre d'una entitat comentava que “Contactar amb propietaris és una feineda!”. En qualsevol cas, la capacitat tècnica i econòmica sembla ser el factor determinant de l'aposta de les entitats per la custòdia del territori.

D'altra banda, al llarg de les entrevistes s'ha detectat que si bé la majoria d'entitats no s'havien plantejat seriosament la possibilitat de fer servir tècniques de custòdia del territori, moltes d'e-

³¹ Aquesta entitat ha elaborat un estudi de la població de quiròpters a les Gavarres cofinançat per la Fundació Territori i Paisatge i la Generalitat de Catalunya. L'estudi identifica els diversos tipus d'hàbitat i dissenya instruments de protecció, entre els quals hi ha el tancament de coves i mines abandonades. Aquestes mesures requereixen un acord de custòdia entre l'entitat i els propietaris de les finques on es localitzen aquestes mines i coves. El Consorci de les Gavarres dona suport a Galanthus actuant com a intermediari en alguns processos de contacte amb els propietaris (Assumpta Fabrè, com. pers.).

lles estan obertes a noves propostes i projectes i, fins i tot algunes no descarten la possibilitat de fer custòdia del territori en un futur, com és el cas de l'Associació de Naturalistes de Girona o la Colla excursionista Cassanenca. En aquest aspecte, resulta rellevant una reflexió que feia el representant d'una entitat en el sentit que valorarien més seriosament iniciar activitats de custòdia si era una institució pública o alguna altra entitat qui els proposava executar-hi projectes específics en indrets determinats.

Pel que fa a les **ENTITATS D'ÀMBIT SUPERIOR A LES GAVARRS** tractades anteriorment, el seu suport i la seva actitud vers la custòdia del territori és desigual. L'Associació Hàbitats – Projecte Rius aposta clarament per la custòdia, com ho demostra el fet que és membre fundador de la Xarxa de Custòdia del Territori i forma part del seu Consell de Membres per al període 2003-2005, i que ocupa una de les vocalies. Els seus grups utilitzen tècniques de custòdia del territori de base (coneixement i inspecció de rius) però també en forma d'acords (adopció). Per la seva part, el Consorci Forestal de Catalunya creu que un dels objectius prioritaris de la custòdia del territori ha de ser el de fomentar la tasca del gestor forestal (ASENSIO *et al*, 2002). Si bé veu amb il·lusió iniciatives com la custòdia del territori, de moment el suport que ha donat al seu desenvolupament ha estat més aviat escàs. Destaca la col·laboració en l'edició de la guia *Opcions de custòdia del territori en finques privades* (ASENSIO *et al*, 2002).

Un aspecte clau per a la custòdia del territori és la bona comunicació i la capacitat d'entesa entre el propietari i l'entitat. Les relacions que s'estableixen entre els propietaris i les entitats es basen en la confiança que el representant de l'entitat és capaç de transmetre al propietari. A continuació s'analitzen aspectes de les relacions entre les diferents tipologies d'entitats i els propietaris.

A les Gavarres, moltes de les relacions que els representants de les entitats duen a terme són més a títol personal que no pas com a representants de l'entitat. La importància de les persones a les Gavarres, per damunt de les entitats, s'ha anat confirmant al llarg de l'estudi, i és quelcom característic de l'associacionisme a Catalunya (SABATÉ, 2001).

Les entitats que entren en major contacte amb els propietaris són les **ADF**, ja que de fet són associacions formades per propietaris. És per això que hi ha una relació fluida entre ells, i és fàcil que arribin a acords per a l'arranjament de camins.

Les **SOCIETATS DE CAÇADORS** i els propietaris, excepte en casos puntuals, mantenen bones relacions, i els caçadors no troben cap problema a l'hora d'obtenir l'autorització dels propietaris per permetre l'activitat cinegètica dins les seves finques. De fet, el propietari es veu beneficiat per la neteja dels camins de la seva finca, com també per la regulació de les poblacions de senglar, que sovint ocasionen problemes sobre la finca (Antonio Campillo, com. pers.). A les Gavarres, les relacions que s'estableixen entre caçadors i propietaris no impliquen compensacions econòmiques, si bé en altres espais de Catalunya això sí que es dona, de manera que els caçadors es veuen obligats a pagar una certa quantitat de diners per poder caçar a la finca privada.

Pel que fa a les **ENTITATS CULTURALS**, la Fundació Amics del Patrimoni es va marcar uns objectius similars als de les entitats de custòdia anglosaxones. Malgrat que la fundació no és activa a hores d'ara, un dels seus promotors manté contactes regulars amb alguns propietaris de finques amb valors culturals per intentar executar projectes de restauració.

Les **ENTITATS EXCURSIONISTES** també mantenen una relació bastant regular amb els propietaris. Per a la preparació de les seves activitats, els representants de les entitats excursionistes es posen en contacte amb els propietaris dels camins i terrenys per on han de passar les rutes (Eloi Madrià, com. pers.). Fonts d'aquestes entitats i dels propietaris coincideixen a valorar positivament les relacions entre els col·lectius excursionistes i la propietat privada. En general, no existeixen conflictes pel que fa al pas de les excursions per les propietats privades, sinó que els mateixos propietaris s'avenen a col·laborar amb les entitats, proporcionant-los informació sobre la finca, en relació especialment a la toponímia i la història dels diversos llocs per on passen les rutes excursionistes.

Les **ENTITATS CONSERVACIONISTES** gavarrenques tenen una tradició força reivindicativa, fet que desperta una certa reacció negativa dels propietaris. Aquests es veuen amenaçats, entre altres coses, per la possible declaració de l'espai com a parc natural, cosa que han reivindicat les entitats conservacionistes al llarg de la seva història.

LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Al massís de les Gavarres conflueixen un elevat nombre d'administracions públiques de diferent entitat i amb més o menys competències sobre el massís. De fet, la fragmentació administrativa del massís és una de les característiques que en determina més la gestió que s'hi duu a terme. A continuació es descriuen, de manera poc profunda, les administracions amb major capacitat d'intervenció sobre les Gavarres.

El Consorci de les Gavarres

El Consorci de les Gavarres es va constituir el novembre de 1998 com una entitat pública de naturalesa administrativa i personalitat jurídica pròpia. El Consorci aglutina els 20 ajuntaments amb territori a l'EIN de les Gavarres, els Consells Comarcals del Baix Empordà i el Gironès i la Diputació de Girona. És, per tant, un consorci format per totes les administracions locals amb competències sobre el territori ocupat per l'EIN de les Gavarres, fet que li confereix una major proximitat al territori que la d'altres administracions d'àmbits superiors. A més, és un òrgan que per primera vegada té la capacitat d'actuar amb una visió global del territori de les Gavarres per fer una gestió coherent.

Segons la Carta Programàtica³², els quatre objectius principals del Consorci de les Gavarres són:

³² Aquesta carta comprèn les directius bàsiques d'actuació del Consorci i la política que seguirà l'entitat. La voluntat és que aquesta Carta Programàtica vagi modificant-se a mesura que s'avanci en la gestió del massís.

- la protecció, restauració i millora del patrimoni natural i cultural de les Gavarres
- la millora de les condicions de vida de la població vinculada al massís basada, entre d'altres, en l'aprofitament sostenible dels recursos naturals
- l'ordenació dels usos de lleure
- el foment de l'educació ambiental i de la recerca científica

La pàgina web del Consorci de les Gavarres ha posat a la disposició dels usuaris de l'espai un servei de bústia de denúncies, opinions i consultes que permet una major interacció entre la societat civil i el consorci.

Capacitat de gestió

El Consorci de les Gavarres no té competències directes de gestió sobre l'espai protegit, sinó que tal com indica l'article 6 dels seus estatuts, és responsable d'impulsar l'actuació coordinada de les administracions públiques en l'àmbit del massís, per bé que la tendència hauria de ser, segons el mateix article, la d'assumir les competències que li siguin delegades. Bona part d'aquestes competències les té el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Per tant, un dels reptes principals del Consorci de les Gavarres és la consecució d'unes competències reals sobre el massís. La manca de competències directes sobre el territori ha estat compensada pel Consorci amb múltiples projectes i actuacions que s'han traduït en beneficis per al massís.

El pressupost del Consorci executat durant l'any 2002 va ser de 278.358 €. Les aportacions es van repartir entre la Generalitat de Catalunya (67%), les administracions membres (27%) i els actius financers (6%) (CONSORCI DE LES GAVARRES, 2003). La col·laboració amb la Generalitat de Catalunya es concreta en un conveni entre el Consorci i el Departament de Medi Ambient que se signa cada 3-4 anys i on es determinen les línies estratègiques i algunes de les actuacions. A part, existeixen altres vies de finançament com per exemple el projecte INTERREG III *La Gestión Forestal Transfronteriza*, aprovat el juny de 2002.

El Consorci té un elevat potencial en tant que figura integradora de tot el massís que el permetria coordinar actuacions executades per les entitats del massís. Així, per exemple, podria coordinar els ajuntaments per tal que els diversos planejaments i normatives municipals i les polítiques locals fossin coherents i compatibles entre elles. Fins i tot, podria estendre la seva capacitat d'actuació més enllà dels límits de l'EIN (Marta Picó, com. pers.). Tanmateix, la tasca del Consorci tot just acaba de començar. Cal que passi un temps prudencial abans de poder avaluar l'èxit de la seva gestió. Amb el temps, i amb la collita de resultats positius, és previsible que els ajuntaments confiïn més en el Consorci i vagin cedint algunes de les competències de gestió municipal (David Meya, com. pers.).

Consell de Cooperació

El Consorci de les Gavarres compta amb el Consell de Cooperació el qual, segons l'article 12 dels

estatuts del Consorci, és un "òrgan de consulta, participació i informació en les qüestions pròpies de l'àmbit d'actuació del Consorci". Aquest òrgan consultiu està format per 15 membres que representen diferents tipologies d'entitats:

- agrupacions de Defensa Forestal: ADF Celrà - Juià - Sant Martí Vell, ADF Gavarres Nord, ADF Puig d'Arques i ADF Quart
- entitats conservacionistes: Associacions de Naturalistes de Girona i Associació d'Amics de les Gavarres
- colles excursionistes: Agrupació excursionista Palafrugell, Centre excursionista Baix Empordà, Colla excursionista Cassanenca, Colla excursionista de Quart i Grup excursionista Corçà
- societats de caçadors: Agrupació esportiva de cacera "Senglaners de la Bisbal" i Societat de caçadors de les Gavarres
- entitats culturals: Associació d'Amics de Fitor
- centre de la Propietat Forestal

Fins a l'any 2002 es feia una reunió anual del Consell de Cooperació. Malgrat això, atesos els pobres resultats d'assistència i operativitat que han tingut les darreres reunions, és previst que a partir d'ara també es convoquin reunions a nivell sectorial, on participin només els diversos tipus d'agents de les Gavarres.

Ajuntaments

Les Gavarres s'estenen per terrenys que pertanyen a un total de 20 municipis, i és per aquest motiu l'espai que té més municipis de tots els catalogats en el PEIN (*vegeu Taula 7*). A l'elevat nombre de municipis cal afegir la gran diversitat existent entre ells pel que fa al nombre d'habitants, als recursos dels quals disposen, i a la seva relació amb el massís de les Gavarres. Tot plegat té unes implicacions ambientals, econòmiques i socials clau pel que fa a la gestió del massís.

S'ha pogut comprovar que els municipis i els seus habitants tenen percepcions molt localistes del massís. Així, per exemple, molts dels ciutadans de Girona ignoren que part del terme municipal forma part de l'Espai d'Interès Natural les Gavarres. Aquesta visió esbiaixada del massís està començant a canviar amb l'aparició del Consorci de les Gavarres, però segurament es tracta d'un procés que demanarà força temps.

TAULA 7. DADES BÀSIQUES DELS MUNICIPIS QUE APORTEN TERRENYS A L'EIN DE LES GAVARRES

Municipi/comarca	Població (2001)	Superfície municipal (ha)	Superfície PEIN (ha)	% PEIN
Calonge	6.650	3.360	1.432,0	4,97%
Castell-Platja d'Aro	6.806	2.170	137,0	0,48%
Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura	1.090	9.980	7.842,5	27,22%
Forallac	1.598	5.060	2.862,5	9,93%
La Bisbal d'Empordà	8.145	2.060	1.012,0	3,51%
Mont-ras	1.676	1.230	295,0	1,02%
Palafrugell	18.322	2.690	227,0	0,79%
Palamós	14.842	1.400	220,0	0,76%
Santa Cristina d'Aro	2.873	6.760	2.727,0	9,46%
Torrent	179	800	65,0	0,23%
Vall-llobrega	438	550	220,0	0,76%
El Baix Empordà	102.566	70.050	17.040,0	59,14%
Cassà de la Selva	7.712	4.520	1.960,0	6,80%
Celrà	2.731	1.950	1.095,0	3,80%
Girona	74.879	3.910	1.632,5	5,67%
Juià	267	840	472,0	1,64%
Llagostera	5.186	7.640	501,5	1,74%
Llambilles	486	1.460	1.030,0	3,57%
Madremanya	197	1.370	815,0	2,83%
Quart	2.362	3.820	3.187,0	11,06%
Sant Martí Vell	204	1.750	1.080,0	3,75%
El Gironès	136.543	57.550	11.773,0	40,86%
TOTAL	156.643	63.320	28.928	100,00%

Font: Elaboració pròpia a partir de fonts diverses

Amb diferència, el municipi que aporta una major superfície a l'EIN de les Gavarres és Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura, amb més d'una quarta part del massís, seguit a una certa distància per Quart, Forallac i Santa Cristina d'Aro. Els municipis que aporten menys territori són Castell-Platja d'Aro i, sobretot, Torrent.

Els ajuntaments petits (amb pocs recursos) que tenen un extens territori dins les Gavarres acostumen a tenir problemes per poder oferir serveis adequats (telèfon, electricitat, neteja...) als habitants del massís, com és el cas de Cruïlles - Monells - Sant Sadurní de l'Heura o Forallac (Enric Mateu, com. pers.). D'altra banda, els municipis amb poc terreny al massís o amb poca població que hi habiti, hi tenen una vinculació força baixa. Els ajuntaments de segona línia de costa, com ara Santa Cristina d'Aro, reben grans pressions per urbanitzar els pocs espais que els resten urbanitzables, que acostumen a trobar-se en les immediacions del massís.

Un punt en comú entre tots els ajuntaments de les Gavarres és la preocupació pels incendis forestals. Tots els ajuntaments tenen molt present el risc d'incendi, especialment pel perill que comporta a la població que viu prop de la massa forestal. Aquells ajuntaments que manquen d'ADF, n'estan promovent la seva existència, precisament per poder accedir als ajuts que convoquen les administracions per a les ADF (vegeu pàg. 80).

Altres administracions amb competències sobre l'espai

Departament de Medi Ambient

El Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya (DMA) és l'administració que ostenta les competències de planificació i gestió de l'EIN les Gavarres. El DMA és present a les oficines comarcals de la Bisbal d'Empordà i de Girona, on hi ha una àrea de gestió encapçalada per un enginyer de forests comarcal. Les seves actuacions a les Gavarres poden ser directes (executades pel propi DMA) o indirectes (promogudes o finançades pel DMA, però executades per altres entitats).

Les actuacions que executa directament el DMA estan relacionades principalment amb la prevenció d'incendis, com ara la creació de les franges de baixa càrrega de combustible, l'arranjament de pistes forestals i la instal·lació de punts d'aigua (David Meya, com. pers.). D'altra banda, i com ja s'ha comentat anteriorment, el DMA executa algunes actuacions en finques privades d'acord amb uns convenis signats durant les dècades dels setanta i vuitanta (vegeu pàg. 41). L'adquisició de finques d'elevat interès és també una de les actuacions directes destacables, si bé la seva gestió és cedida al Consorci de les Gavarres (vegeu pàg. 74).

Les actuacions indirectes que realitza el DMA consisteixen bàsicament en l'atorgament d'ajuts i subvencions per a la gestió del massís, tant a propietaris com a entitats³³. Els ajuts més rellevants

³³ Vegeu l'Annex A4 per a una informació més detallada d'aquests ajuts.

són els destinats a la gestió forestal sostenible pels propietaris. També són importants els ajuts econòmics a les agrupacions de defensa forestal per a les seves actuacions de prevenció d'incendis. Una altra de les actuacions indirectes que cal destacar i que també ja s'ha comentat anteriorment és l'aportació de recursos econòmics per a la gestió de l'EIN de les Gavarres, materialitzat en la signatura d'un conveni de gestió entre el DMA i el Consorci de les Gavarres.

A més del conveni de gestió de l'EIN de les Gavarres i la cessió de finques, el DMA i el Consorci de les Gavarres col·laboren habitualment en altres àmbits (David Meya, Assumpta Fabré, com. pers.). Uns dels exemples més clars ha estat la participació del Consorci en el seguiment de les obres del radar meteorològic del Puig d'Arques (CONSORCI DE LES GAVARRES, 2002) o l'assessorament per tal de tenir cura del patrimoni cultural a l'hora de crear el tallafocs que travessa el massís d'est a oest.

Diputació de Girona i Consells Comarcals del Gironès i del Baix Empordà

La Diputació de Girona és una administració local que aplega tots els municipis de la província de Girona. A la vegada, el Consell Comarcal del Gironès recull els municipis de la comarca del Gironès, de la mateixa manera que el Consell Comarcal del Baix Empordà comprèn els municipis de la comarca homònima.

Aquestes administracions locals participen en el Consorci de les Gavarres, tant pel que fa a la presa de decisions com en l'aportació econòmica per satisfer el seu pressupost. La participació econòmica de cada ens és proporcional a la seva mida, de manera que la Diputació de Girona té un pes preminent en el Consorci, ja que aporta gairebé quatre vegades més recursos econòmics que la resta de membres (CONSORCI DE LES GAVARRES, 2002).

Les actuacions directes d'aquests ens locals en la gestió del massís són escasses. La majoria d'actuacions són indirectes, com ara la seva participació al Consorci de les Gavarres. Altres mesures indirectes són, per part de la Diputació de Girona, l'atorgament d'ajuts econòmics a les ADF per tal que executin actuacions de prevenció d'incendis i, per part dels consells comarcals, la planificació i la gestió d'activitats turístiques (creació d'itineraris per les Gavarres, manteniment dels centres BTT, suport al turisme rural a les Gavarres, etc.).

Centre de la Propietat Forestal³⁴

El Centre de la Propietat Forestal (CPF) és un òrgan de l'Administració Forestal de Catalunya, adscrit al Departament de Medi Ambient i participat pel sector forestal privat, que té com a objectiu promoure l'ordenació i la gestió dels boscos de titularitat privada.

³⁴ Part dels continguts d'aquest apartat han estat adaptats a partir de la pàgina web del Centre de la Propietat Forestal, www.mediambient.gencat.net/cat/cpf.html.

El CPF integra les diferents competències amb incidència en els boscos privats de Catalunya i és, entre altres coses, l'òrgan competent per a la tramitació i l'aprovació dels plans tècnics de gestió i millora forestal i dels plans simples de gestió forestal (vegeu pàg. 47), i vetlla perquè s'executin i es compleixin els compromisos que s'hi estableixen.

El CPF forma part del Consell de Cooperació del Consorci de les Gavarres, tal com estipulen els estatuts del Consorci (article 12.2), "com a membre nat per raó de la seva representativitat en el sector forestal". De fet, el CPF té un elevat potencial d'intervenció sobre la gestió forestal del massís, especialment a través de les figures d'ordenació que ha establert.

Actituds davant de la custòdia del territori

El grau de coneixement i suport a la custòdia del territori de les administracions públiques del massís és força variable: des de les institucions que tenen un desconeixement absolut de la custòdia del territori fins a aquelles que han jugat un paper decisiu en el foment de la custòdia a Catalunya.

L'església de Sant Cebrià dels Alls és objecte de treballs de restauració per part del Consorci de les Gavarres.
Autor: Consorci de les Gavarres

El **CONSORCI DE LES GAVARRES** ha apostat decididament per la custòdia del territori. És membre fundador de la Xarxa de Custòdia del Territori i, per tant, ha donat suport des de bon principi a les tasques d'aquesta entitat. En col·laboració amb la Xarxa, va patrocinar i coorganitzar el seminari "Com posem en pràctica els acords de custòdia del territori?", que tingué lloc el maig de 2003 a la Bisbal d'Empordà.

D'altra banda, el Consorci ha assajat algunes tècniques de custòdia a les finques que té en conveni amb propietaris o amb altres administracions públiques, per la qual cosa pot considerar-se una entitat de custòdia de caràcter públic (vegeu pàg. 74 per a més informació sobre les experiències de custòdia del Consorci). A més, ha mostrat interès en contactar amb els propietaris del massís per promoure una gestió forestal que contribueixi al manteniment dels valors naturals i culturals (Assumpta Fabré, com. pers.). De fet, està abocat a fer-ho si vol garantir una gestió racional de les Gavarres atès el gran percentatge de propietat privada existent al massís.

Pel que fa als **AJUNTAMENTS DELS MUNICIPIS DE LES GAVARRES**, la majoria d'ells no coneixen la custòdia del territori. Tanmateix, hi ha dos ajuntaments, els de Cassà de la Selva i Girona, que hi han mostrat un especial interès i que tenen previst utilitzar les seves tècniques a curt termini. A continuació s'exposen breument els seus interessos en relació a la custòdia.

L'Ajuntament de Cassà de la Selva ha apostat explícitament per la custòdia del territori a l'hora d'elaborar i aprovar la seva normativa de regulació d'usos del sòl no urbanitzable (maig de 2002). El sisè objectiu d'aquesta normativa és el de "Promoure el manteniment de l'activitat rural-paisatgística i de l'activitat forestal de conservació, com a processos estructuradors del manteniment del paisatge cultural del municipi, i amb el suport de mecanismes de la custòdia del territori". Aquests es plantegen i s'executen a través del Consell de custòdia del territori que va crear l'Ajuntament l'octubre de 2002 (vegeu pàg. 77). D'altra banda, l'Ajuntament de Cassà de la Selva és membre fundador de la Xarxa de Custòdia del Territori i forma part del seu Consell de Membres per al període 2003-2005, ocupant la vicepresidència.

L'Ajuntament de Girona, per part seva, té intenció d'aplicar eines de custòdia del territori a la Vall de Sant Daniel per mantenir les activitats agrícoles i ramaderes i, en definitiva, el paisatge de mosaic de la zona (Ponç Feliu, com. pers.). Representants de l'Ajuntament ja han mantingut converses amb la Xarxa de Custòdia del Territori per estudiar fórmules per tal d'aplicar la custòdia en algunes finques de propietat privada. Aquest projecte pot tenir rellevància com a precedent d'ús de la custòdia del territori al massís per part d'un ajuntament. D'altra banda, l'Ajuntament té diverses propietats públiques a les Gavarres on fins ara únicament ha executat algunes actuacions d'ús públic. En el futur, però, té intenció de dur-hi a terme una gestió més activa i, per aconseguir-ho, es podrien utilitzar mecanismes de custòdia del territori.

Hi ha ajuntaments que també hi han mostrat un cert interès i, fins i tot, han utilitzat algunes de les tècniques de custòdia del territori, tot i desconèixer aquesta filosofia i les seves possibilitats. Així, algun ajuntament s'ha mostrat interessat per rebre en cessió finques del massís per a la seva

gestió municipal, com és el cas de Santa Cristina d'Aro (Ricard Herrero, com. pers.). Altres ajuntaments han col·laborat amb entitats civils per a actuacions concretes al massís, especialment en relació al patrimoni cultural (vegeu pàg. 80). Alguns altres han editat inventaris i itineraris per tal de donar a conèixer els valors naturals i culturals del massís, quelcom assimilable a una custòdia del territori de base. Finalment, l'Ajuntament de Quart ha realitzat actuacions de desbrossament en les finques municipals aprofitant ajuts del DMA a propietaris forestals (NONÓ, 2002).

En general, es pot dir que els ajuntaments estan oberts a participar en projectes afins a la custòdia del territori sempre que resulti d'interès general per als ciutadans del municipi i, molt especialment, si aquestes propostes provenen d'entitats amb un fort arrelament al municipi (Enric Mateu, com. pers.).

Pel que fa a les **ALTRES ADMINISTRACIONS QUE INTERVENEN EN EL MASSÍS**, el seu grau de coneixement i suport al desenvolupament de la custòdia del territori és variable.

El Departament de Medi Ambient promou activament la custòdia del territori a través del suport econòmic que dóna a la Xarxa de Custòdia del Territori. En l'actualitat financia, a més, un estudi jurídic i econòmic de cara a concretar els mecanismes més adequats per impulsar la custòdia del territori a Catalunya. Així mateix, ha participat en algunes experiències de custòdia a les Gavarres, com és l'adquisició de finques i la seva posterior cessió al Consorci de les Gavarres (vegeu pàg. 75).

El Centre de la Propietat Forestal, per part seva, va subscriure el novembre de l'any 2000 la Declaració de Montesquiú de custòdia del territori i, posteriorment, al primer trimestre de 2002, va dedicar íntegrament la seva revista *Silvicultura* a la relació entre la custòdia del territori i la propietat forestal. A més, el Centre és membre fundador de la Xarxa de Custòdia del Territori i hi col·labora en algunes de les seves tasques.

El suport de la Diputació de Girona al desenvolupament de la custòdia del territori ha estat, de moment, més puntual. Destaca el suport econòmic a l'edició de la guia *Opcions de custòdia del territori en finques privades* (ASENSIO et al, 2002).

Finalment, en el cas dels consells comarcals, destaca la participació del Consell Comarcal del Baix Empordà en la restauració del molí d'en Frigola (vegeu pàg. 80) a través d'un conveni de cessió amb un propietari privat.

INSTRUMENTS DE SUPORT A LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

En el segon capítol d'introducció a la custòdia del territori ja s'avançava que a Catalunya no existeixen encara instruments de suport directe a aquesta nova filosofia de gestió del territori³⁵. Tanmateix, la normativa vigent a Catalunya inclou tot un conjunt de mecanismes econòmics i

fiscals que afavoreixen indirectament l'aplicació de la custòdia del territori. D'altra banda, existeixen instruments administratius que es poden utilitzar per formalitzar els acords de custòdia.

En aquest apartat es fa un breu repàs d'aquests instruments, si bé existeixen publicacions i estudis on es tracten d'una manera més profunda, com ara la guia *Opcions de custòdia del territori en finques privades* (ASENSIO *et al*, 2002), en el cas dels instruments administratius, l'informe *Ajuts a la gestió forestal sostenible. Convocatòria 2003-2004* (CENTRE DE LA PROPIETAT FORESTAL, 2002), en el cas dels econòmics, o el llibre *La fiscalitat dels boscos a Catalunya* (PORRAS i BELTRÁN, 2002), en el cas dels fiscals.

El recull de tots els instruments es presenta en forma de taula. L'explicació més detallada de cadascun es realitza a l'annex A4. La majoria dels instruments que es presenten són aplicables en tot el territori català i per tant no són exclusius del massís de les Gavarres.

Els instruments administratius que es presenten existeixen en la normativa vigent i es poden utilitzar per formalitzar acords de custòdia per bé que presenten limitacions, perquè alguns no estan pensats d'origen per a la conservació de valors naturals i culturals.

Els instruments econòmics es refereixen a les diferents línies d'ajuts que ofereixen les administracions públiques i que tenen per objectiu donar suport a les activitats que es duen a terme en el món rural. Entre els diversos tipus d'ajuts existents s'han seleccionat aquells que són més directament aplicables al massís de les Gavarres.

Quant a la fiscalitat, els boscos de les Gavarres i de Catalunya en general patien, fins fa pocs anys, una de les pressions fiscals més altes d'Europa, provocada, entre altres causes, per la inexistència d'un marc fiscal específic (Figueras, 1999). La propietat forestal és una propietat privada amb característiques especials atès que beneficia el conjunt de la societat. Per aquest motiu, a partir de l'any 1999, la fiscalitat forestal va experimentar una millora substancial³⁶ des del punt de vista dels beneficis que li són aplicables i que alleugereixen, en certa manera, la càrrega impositiva que han de suportar els silvicultors. Els instruments a què es fa referència en aquest apartat són els principals avantatges fiscals (per a impostos diversos), dels quals poden beneficiar-se els propietaris de finques forestals.

³⁵ Un dels objectius prioritaris de la Xarxa de Custòdia del Territori és precisament promoure l'aprovació de normatives i fiscalitats que afavoreixin l'assoliment d'acords de custòdia del territori.

³⁶ Gràcies a les reformes en l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i l'Impost sobre Successions.

TAULA 8. RESUM DELS PRINCIPALS INSTRUMENTS DE SUPORTA LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

TIPUS	INSTRUMENTS EXISTENTS		
Administratius	Acords de gestió escrits	Conveni de gestió	<p>Opcions sense transmissió de propietat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cessió d'usos - Arrendament - Declaració de reserva natural o refugi de fauna - Declaració de BCIN o BCIL - Introducció de criteris de custòdia en els PTGMF o els PTGC <p>Opcions amb transmissió de propietat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donació - Compra - Permuta - Herència o llegat
		Contracte	
		Conveni urbanístic	Permuta de terrenys
Econòmics	Ajuts DMA	<ul style="list-style-type: none"> - Gestió forestal sostenible - Inversions en espais del PEIN - Actuacions de les ADF - Contractació d'assegurances forestals 	
	Ajuts Diputació de Girona	<ul style="list-style-type: none"> - Suport a les ADF - Actuacions de prevenció i extinció d'incendis - Millora i gestió forestal en propietats municipals 	
Fiscals	Exempcions o reduccions fiscals en diversos impostos		IRPF, IVA, IAE, IBI, ITP, ISD
	Deduccions per a entitats sense ànim de lucre per a la constitució d'un dret real d'usdefruit sense contraprestació		

EXPERIÈNCIES ASSIMILABLES A LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI ARREU DEL MASSÍS

A les Gavarres existeixen algunes iniciatives assimilables a experiències de custòdia del territori que es poden considerar precedents de cara a una futura implantació al massís d'aquesta nova filosofia de gestió del territori. S'ha considerat d'interès repassar breument aquestes experiències per tal que els lectors puguin conèixer, mitjançant casos pràctics, quin és l'esperit de la custòdia, si bé, com ja s'ha explicat abans, la custòdia del territori és molt flexible i cal que es vagi adaptant amb el temps a la realitat específica de cada zona. A més, aquestes experiències no en recullen algunes de les seves tècniques més genuïnes, com ara l'assoliment d'un acord entre un propietari privat i una entitat de custòdia privada per al manteniment de valors naturals o culturals d'un indret determinat.

S'han escollit experiències de caire divers, promogudes des de diferents tipus d'entitats. Com es veurà, moltes de les iniciatives van dirigides a la conservació del patrimoni cultural, la qual cosa s'explica perquè aquest gaudeix d'un grau de valoració més elevat que el patrimoni natural. En primer lloc es presenten els acords que ha assolit el Consorci de les Gavarres amb diversos propietaris públics i privats per a la conservació i gestió de valors naturals i culturals. A continuació s'exposa un cas recent i innovador a Catalunya, encara que de resultats encara incerts: el Consell de custòdia del territori de Cassà de la Selva, promogut per l'Ajuntament d'aquesta localitat. En tercer lloc es tracta una experiència de col·laboració entre un ajuntament i una entitat excursionista per a la restauració d'una antiga pedrera. Finalment, es presenten breument algunes experiències promogudes per entitats culturals per a la recuperació d'elements d'interès històric.

CONVENIS I ACORDS DEL CONSORCI DE LES GAVARRES³⁷

D'acord amb algunes de les actuacions que ha desenvolupat fins ara, el Consorci de les Gavarres podria considerar-se una entitat de custòdia de caràcter públic atès que ha assolit acords amb propietaris, tant públics com privats, per a la conservació de valors naturals i culturals. L'instrument més utilitzat ha estat el conveni de cessió d'usos, tot i que en un cas també ha utilitzat el contracte. La voluntat del Consorci en aquest àmbit d'actuació és augmentar la propietat pública al massís de les Gavarres i posteriorment gestionar, des del món local, aquestes noves propietats públiques, d'una banda, i assolir acords amb particulars per un període llarg de temps (entre 20 i 25 anys) que permeti dur a terme actuacions demostratives, de l'altra.

De fet, la Carta Programàtica del Consorci preveu certs aspectes que d'una manera o altra es poden relacionar amb la custòdia del territori. L'art. 2.2 estableix que "el Consorci procurarà associar les seves reflexions i iniciatives a les dels propietaris i a totes les altres persones interes-

³⁷La major part de la informació d'aquest apartat s'ha extret de les memòries d'actuació del Consorci de les Gavarres corresponent als anys 2001 i 2002 (CONSORCI DE LES GAVARRES, 2002, 2003).

sades en la salvaguarda o en el desenvolupament de les Gavarres. El Consorci mantindrà un contacte constant tant amb els propietaris com amb les associacions amb àmbit d'actuació a les Gavarres, els centres excursionistes i les entitats culturals i recreatives, per rebre suggeriments sobre com millorar la gestió dels recursos i l'ordenació dels diferents usos". D'altra banda, l'art 3.3 estableix que "es vetllarà perquè les propietats i els conreus siguin respectats. Si s'escau, el Consorci establirà convenis amb els propietaris particulars, per tal de regular l'accés del públic en aquelles àrees o indrets que es considerin d'interès".

Rectoria de Fitor

A principis de l'any 2001, la possible privatització de la rectoria de Fitor –edifici adossat a l'església de Santa Coloma– va alertar persones i entitats sobre la restricció de l'ús públic a un dels llocs més emblemàtics de les Gavarres. El Consorci va proposar llavors la seva adquisició al Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. L'adquisició de la finca de la rectoria de Fitor, formada per l'edifici i 0,45 ha de terres (que inclouen un petit sector forestal i unes feixes de conreu), es va fer efectiva l'agost de 2001 per un import d'uns 150.000 €. El mateix mes es va signar un conveni per mitjà del qual el Departament de Medi Ambient cedia al Consorci de les Gavarres la gestió de la rectoria de Fitor.

Al llarg de 2002, el Consorci ha executat diferents obres d'adequació de la rectoria com a punt d'acollida i informació per als visitants. També ha adequat els espais exteriors amb l'esbrossada de les feixes, l'aclarida d'arbusts i la poda dels arbres, treballs efectuats en el marc d'un conveni amb alumnes de l'Escola Taller de les Gavarres. A més, ha contractat una persona que s'encarrega del manteniment i vigilància de l'immoble.

La rectoria de Fitor és un enclavament dins de la finca forestal de can Puig de Fitor (170 ha). Aquesta finca, encara que abandonada, presenta una diversitat d'espais molt interessants, amb moltes potencialitats. Recentment (2004) aquesta finca ha estat adquirida per la Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya, a petició del Consorci de les Gavarres.

Aquesta experiència se situa en les opcions de custòdia amb transmissió de propietat. A més, mostra com una entitat de custòdia amb recursos limitats, en aquest cas el Consorci, actua conjuntament amb una administració superior amb més capacitat econòmica per assolir uns objectius que per si sola no hauria aconseguit.

Església de Sant Cebrià dels Alls

L'església de Sant Cebrià dels Alls, l'única resta que queda dempeus de l'antic poble del mateix nom, fou adquirida l'any 1991 per un particular amb la voluntat de rehabilitar i preservar aquest conjunt. La coincidència d'objectius entre el propietari i el Consorci de les Gavarres va fer possible una entesa entre ambdues parts. L'acord es va formalitzar al febrer de 2002 mitjançant un contracte pel qual el propietari cedeix al Consorci l'ús de la finca (que inclou l'església i el cemen-

La finca de can Vilallonga, a Cassà, és propietat de l'Institut Català del Sòl. Aquest ens va cedir la gestió de l'ús de la finca al Consorci de les Gavarres, l'any 2002. *Autor: Consorci de les Gavarres*

tiri, amb un total aproximat d'uns 1.000 m² de terreny) per un termini de 25 anys, i de forma lliure i gratuïta.

L'indret estava fins fa poc molt abandonat, i l'església, amagada entre les bardisses i l'arbrat, necessitava una intervenció arquitectònica per a la seva consolidació estructural. L'any 2002 el Consorci va endegar els treballs de desbrossament de l'entorn de l'església en el marc d'un conveni amb l'Escola Taller de les Gavarres i va contractar el projecte executiu per a la consolidació de l'edifici. El projecte preveu adaptar l'edifici per a usos públics. A més, atès que la zona és una important cruïlla de camins, s'ha previst crear una petita àrea de repòs.

Es tracta d'una experiència de custòdia en què un propietari té interès a conservar els valors culturals de la seva finca i es posa en contacte amb una entitat, en aquest cas el Consorci de les Gavarres, per tal que li doni suport. L'acord de custòdia es formalitza mitjançant un contracte de cessió. Donat que l'entitat de custòdia té suficient capacitat econòmica, ella mateixa s'ocupa de la gestió de la finca. Però això no sempre ha de ser així i, en altres casos, el propietari serà qui assumirà les despeses de gestió i l'entitat de custòdia oferirà un assessorament tècnic i un seguiment de l'estat de la finca.

Can Vilallonga

Can Vilallonga és una finca propietat de l'Institut Català del Sòl (INCASOL), una empresa pública del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. La finca té una superfície d'unes 240 ha, bàsicament forestals, tot i que inclou també camps de conreu i una masia d'uns 1.000 m² edificats. Fins fa poc temps, la gestió forestal d'aquesta finca s'havia pogut dur a terme, en bona part, gràcies a la col·laboració altruïsta de persones i entitats. L'Associació Bosc Viu va elaborar un Pla d'ordenació forestal que posteriorment va ser aprovat i que en l'actualitat es troba en fase d'execució. El mas fou rehabilitat per l'INCASOL en una primera fase (fent habitables 50 m² dels 1.000 que té l'edifici), però encara resta pendent rehabilitar la major part de l'edifici.

Totes aquestes circumstàncies van fer que el Consorci de les Gavarres sol·licités a l'INCASOL la cessió de l'ús de la finca de Can Vilallonga. El juliol de 2002 es va formalitzar el conveni de cessió per un termini de 10 anys i de forma gratuïta.

Des de la signatura del conveni, el Consorci ha endegat diverses línies de treball en la finca. D'una banda, s'ha elaborat un Pla d'usos de la masia de Can Vilallonga segons el qual l'edifici podria esdevenir un equipament d'educació ambiental que actui com a centre d'estudi, experimentació, divulgació i sensibilització de temes forestals a les Gavarres. A més, i ateses les dimensions del mas, una part es podria destinar a allotjament (per a estudiosos o per a turisme rural). D'altra banda, la voluntat del Consorci és que el sector forestal de la finca esdevingui una estació científica i de demostració de pràctiques de gestió forestal sostenible. En aquest sentit, s'han continuat executant els treballs previstos pel Pla d'ordenació.

Aquesta experiència posa de manifest com una entitat de custòdia, en aquest cas el Consorci de les Gavarres, s'ha mostrat interessada per una determinada finca forestal amb moltes possibilitats i a partir d'aquí s'ha posat en contacte amb el seu propietari. El contacte ha derivat finalment en la signatura d'un acord de cessió de l'ús de la finca al Consorci, cosa que li ha permès dur a terme interessants actuacions de gestió.

EL CONSELL DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI DE CASSÀ DE LA SELVA

L'Ajuntament de Cassà de la Selva va modificar les seves Normes Subsidiàries de planejament el maig de 2002³⁸. Aquestes normes proposen com una de les actuacions prioritàries la creació d'una comissió local de custòdia del territori. Aquesta és la primera vegada que es proposa a Catalunya una figura així a escala municipal. Cinc mesos més tard, l'Ajuntament va aprovar la Creació del consell de custòdia del territori de Cassà de la Selva.

³⁸ Modificació puntual de les normes subsidiàries de planejament de Cassà de la Selva per a la regulació d'usos del sòl no urbanitzable (LA VOLA, 2002).

El Consell de custòdia del territori és un òrgan depenent jurídicament i econòmicament de l'Ajuntament de Cassà de la Selva. Està format per diferents representants de l'Ajuntament (el president del consell és l'alcalde), els alcaldes de veïnat³⁹, un representant de la Colla excursionista Cassanenca, un de la Societat de caçadors de Cassà, un de l'ADF de Cassà, un del Club ciclista Cassanenc i un de l'Associació Amics del Cavall. Per tant, el consell aplega una representació bastant ampla del ventall d'entitats locals i també dels propietaris del municipi. El consell realitza dues reunions ordinàries anuals, tot i que s'hi poden celebrar d'extraordinàries.

Segons les normes reguladores del Consell, el seu objectiu principal és el de "treballar pel desenvolupament rural i la gestió respectuosa del territori, dels seus recursos i dels seus valors naturals, socials, històrics i paisatgístics". Aquest objectiu és bastant ampli i va més enllà del marc de la custòdia del territori. En clau de custòdia, però, el Consell ha de promoure que els propietaris puguin conservar els esmentats valors existents en les seves finques, i evitar que això els impliqui càrregues econòmiques. Es tracta d'un òrgan consultiu de l'Ajuntament que identificarà les iniciatives prioritàries en relació a la custòdia del territori, n'informarà a l'Ajuntament i farà propostes d'actuació.

Una de les funcions específiques del Consell és la redacció de propostes d'acords de gestió i protecció del patrimoni natural i cultural entre l'Ajuntament i els propietaris dels béns objecte de protecció. Aquestes propostes d'acord seran fruit del diàleg amb els propietaris, i es podran materialitzar en la subscripció de convenis. A més, el Consorci vetllarà perquè s'acompleixin aquests amb els propietaris. D'altra banda, podrà promoure actuacions per a la sensibilització i l'educació ambiental, dirigides principalment als agents implicats en la conservació del territori a través de publicacions, conferències, debats, visites i altres. També es podran plantejar actuacions d'educació o sensibilització dirigides als usuaris. Finalment, el consell mantindrà contactes amb la Xarxa de Custòdia del Territori per tal d'obtenir informació sobre iniciatives de suport i formació en matèria de mètodes i procediments de custòdia del territori.

El Consell té unes bases jurídiques concretes, fet que hauria de facilitar la seva eficiència i operativitat. Cal remarcar, però, que no té pressupost propi i que a tots els efectes depèn de l'Ajuntament de Cassà, fet que el dota d'un elevat contingut polític. D'altra banda, la gran diversitat d'agents que coincideixen en les reunions del consell pot dificultar l'entesa entre ells, per bé que també pot fructificar en debats constructius que donin lloc a forces sinèrgiques envers la conservació de l'entorn, i l'aplicació de mecanismes de custòdia del territori.

L'interès d'aquest nou òrgan en el desenvolupament de la custòdia al massís radica en el fet que l'Ajuntament de Cassà actuarà, a través del Consell, com una entitat de custòdia, ja que podrà assolir acords amb els propietaris. El Consell s'ha reunit poques vegades encara i no s'han obtingut

³⁹ Hi ha uns 10 alcaldes de veïnat representats al Consell de custòdia del territori. Aquests són els representants dels interessos dels propietaris (Maite Garrigós, com. pers.).

gut, de moment, resultats rellevants que puguin oferir alguna indicació sobre el seu èxit (Maite Garrigós, com. pers.). Caldrà estudiar els resultats a mig termini, perquè és una iniciativa del tot innovadora a Catalunya.

RESTAURACIÓ DE LA PEDRERA LA MORENA DE MONT-RAS⁴⁰

La pedrera La Morena és una antiga explotació que es troba al municipi de Mont-ras, a l'extrem oriental del massís. Aquesta pedrera, de la qual es van extreure materials per construir part del port de Palamós, es troba situada on abans havia una déu d'aigua, de manera que quan l'explotació va finalitzar, la cavitat que constituïa la pedrera va ser inundada per les aigües de l'antiga déu. Al cap del temps, la zona es va degradar per l'abocament incontrolat de residus de la construcció, alguns dels quals no eren de caràcter inert (pintures, bidons, olis, plàstics...).

La greu situació que patia l'espai va alertar l'Agrupació excursionista de Palafrugell i els Amics de les Gavarres, i l'any 2001 van elaborar una proposta de recuperació de l'espai, atesos els seus valors naturals i el seu potencial com a zona humida d'interès florístic i faunístic (especialment per la presència d'ocells migradors). Així mateix, es va valorar l'interès de la bassa com a reserva d'aigua en cas d'incendis (Ramon Rodríguez, com. pers.). El projecte consistia a integrar la pedrera en l'entorn, garantir les mesures de seguretat per als visitants i adequar l'espai com a àrea de lleure. Aquest projecte anava vinculat a la recuperació de les mines de Mont-ras, la més coneguda de les quals és la Mina Pepita. El conjunt de la pedrera i les mines configura un interessant espai amb valors històrics i etnogràfics relacionats amb l'explotació de minerals a Mont-ras.

El projecte va ser ben rebut per l'Ajuntament de Mont-ras, i el Consorci de les Gavarres va col·laborar-hi en l'execució dels treballs d'adequació morfològica de la pedrera i de sembres de prevenció de l'erosió (CONSORCI DE LES GAVARRES, 2003). En el projecte també van participar els Bombers de la Generalitat de Catalunya i els socis i sòcies de l'Agrupació excursionista de Palafrugell (Ramon Rodríguez, com. pers.).

La valoració que es fa del projecte des de l'Agrupació excursionista de Palafrugell és bona, tot i que es reconeix que hi ha treballs que no s'han acabat de desenvolupar, com és la senyalització de senders i l'adequació de l'espai per a l'educació i la divulgació ambiental. Per tant, en l'actualitat (2003), el projecte resta inacabat i caldria reconduir-lo, sempre d'acord amb criteris conservacionistes.

En clau de custòdia, l'aliança entre dues entitats (una excursionista i una conservacionista) i l'Ajuntament de Mont-ras ha aconseguit recuperar un espai per al conjunt del municipi. L'experiència, malgrat restar inacabada, s'hauria de reforçar i exportar a altres indrets del massís amb condicions similars.

⁴⁰ Bona part de la informació d'aquest apartat ha estat obtinguda a partir de l'entrevista amb en Ramon Rodríguez, representant de l'Agrupació excursionista de Palafrugell.

EXPERIÈNCIES DE CUSTÒDIA CULTURAL

S'ha comentat que hi ha una elevada sensibilitat pels valors culturals de les Gavarres, especialment en comparació amb llurs valors naturals. D'altra banda, també s'ha detectat que aquests valors pateixen amenaces de diverses característiques. És per això que algunes entitats culturals han endegat iniciatives per donar a conèixer o recuperar alguns dels elements culturals més característics del massís.

Si són analitzades en clau de custòdia, moltes de les actuacions que es fan són aliances de custòdia del territori entre diferents agents. A continuació es detallen algunes de les més representatives. Cal recalcar el fet que hi participin moltes i variades entitats, però d'altra banda són experiències puntuals que no impliquen un seguiment o un compromís a llarg termini de les institucions promotores.

Restauració del Molí d'en Frigola

El molí d'en Frigola es troba en el paratge del Camp del Daró, un dels pocs planers del curs mitjà i alt del riu Daró. A instàncies de la Fundació Amics del Patrimoni, el propietari d'aquest paratge va signar un conveni de cessió de l'espai amb el Consell Comarcal del Baix Empordà per un termini de 30 anys. A canvi, el Consell Comarcal es comprometia a restaurar el molí ja que es trobava en força mal estat. El projecte de restauració el va redactar la Fundació Amics del Patrimoni i el va executar l'Escola Taller de les Gavarres. Es tracta d'una experiència de custòdia del territori una mica peculiar perquè l'entitat (Fundació Amics del Patrimoni) es va posar en contacte amb un propietari, però aquest va signar l'acord de gestió amb una administració i no pas amb l'entitat.

Actuacions de neteja del castell de Palagret

El Taller d'Història de Celrà va netejar durant l'any 2001 el castell de Palagret (propietat de l'Ajuntament de Celrà), la font del Castanyer i la font d'en Rafart. L'Ajuntament hi va col·laborar amb un projecte de consolidació i rehabilitació del castell. Tres anys més tard, al 2004, l'Associació de Naturalistes de Girona, amb la col·laboració del Consell Comarcal del Gironès, l'Ajuntament de Celrà i el Consorci de les Gavarres, ha organitzat un camp de treball de joves que ha implicat també actuacions de recuperació del castell.

Aquest tipus de col·laboracions entre entitats locals i ajuntaments per recuperar elements singulars són freqüents a les Gavarres, i també és donen a Santa Cristina d'Aro (Ricard Herrero, com. pers.) i a Girona (Ponç Feliu, com. pers.), entre d'altres municipis. En altres indrets aquestes col·laboracions s'han donat entre entitats diverses, com és el cas de la recuperació de la Font de cal Carrony per part de l'Agrupació excursionista de Palafrugell i els Escoltes de Palafrugell (Ramon Rodríguez, com. pers.).

Camps de treball al Puig del Castell⁴¹

Els estius dels anys 2001 i 2002 van ser aprofitats per desenvolupar dues campanyes d'excavacions al jaciment ibèric del Castell (situat a Cassà de la Selva). Aquestes activitats van ser dirigides per una empresa que es dedica a la gestió del patrimoni històric i cultural, i consistien en la recuperació de les muralles i la intervenció de les habitacions interiors.

L'experiència va ser possible gràcies a la participació de voluntaris que van aportar el seu esforç personal, però també gràcies a un reguitzell d'institucions que van aportar el seu gra de sorra. Així, la Colla excursionista Cassanenca va desbrossar el terreny, l'Ajuntament de Cassà va col·laborar en l'organització, i la Diputació de Girona va subvencionar l'activitat. El més rellevant és, però, la participació activa de la propietària del terreny, que va oferir tota mena de facilitats a la satisfactòria execució de les activitats. Seria interessant que aquesta aliança entre tants agents pogués repetir-se en altres indrets de les Gavarres, i que es creessin noves aliances per tal de gestionar i protegir elements d'interès cultural.

⁴¹ La informació sobre aquesta experiència ha estat extreta de Nonó (2002).

Foto: Gemma Capellades

ELS POTENCIALS DE LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI A LES GAVARRES

El capítol anterior ha permès conèixer la situació actual del massís en relació a diversos aspectes vinculats a la custòdia del territori (propietat, agents, mecanismes disponibles, experiències incipients). Ara és moment d'anar més enllà i reflexionar sobre el futur de la custòdia a les Gavarres. Així, en aquest capítol, es tracten certes qüestions sobre la realitat actual del massís i el seu entorn que caldrà tenir en compte per a la futura aplicació de la custòdia del territori a les Gavarres⁴².

En primer lloc, es tracta la problemàtica del massís relacionada amb la situació actual de la propietat. La custòdia del territori podrà incidir en el futur en algunes de les conseqüències que es deriven d'aquesta problemàtica. D'altra banda, la custòdia pot contribuir a conservar alguns dels valors més interessants de les Gavarres. Aquests elements de més interès es tracten en el segon apartat. A continuació s'identifiquen les principals oportunitats i limitacions per desenvolupar la custòdia a les Gavarres. Finalment, d'acord amb aquestes, es discuteix el grau de viabilitat de l'aplicació de les tècniques de custòdia del territori al massís de les Gavarres.

⁴² Per tant, en aquest capítol es detallen els aspectes més rellevants per a la custòdia del territori. Per a una visió més completa sobre algun dels aspectes, consulteu els capítols anteriors.

PROBLEMÀTIQUES LLIGADES A LA PROPIETAT

L'ús de tècniques de custòdia del territori ha de tenir en compte les inquietuds i preocupacions dels propietaris privats. Les entitats de custòdia han d'escoltar i interessar-se pels seus problemes particulars, però també han de tenir en compte que aquests s'emmarquen dins una problemàtica més general vinculada a la propietat rural i forestal, que és la que es tracta a continuació.

En primer lloc, cal tenir present l'elevada quantitat de propietats privades del massís de les Gavarres i, associat a això, la fragmentació del territori en un elevat nombre de finques, especialment a la part gironina. Les conseqüències d'aquest fenomen són diverses. Destaca la manca d'una gestió forestal uniforme a causa de la gran varietat de propietaris (i, per tant, d'interessos), fet que implica una gran diversitat de pràctiques forestals, algunes de les quals encara són poc respectuoses amb el medi natural. A més, la fragmentació de la propietat també implica una escassa planificació forestal (un 18% de la superfície de l'EIN). Aquesta heterogeneïtat dificulta la gestió de l'espai protegit per part del Consorci de les Gavarres, en tant que pretén precisament ser integradora i tenir uns criteris uniformes. En ocasions puntuals, la propietat privada també origina conflictes com és el cas dels tancats cinegètics⁴³.

La principal problemàtica lligada a l'estructura de la propietat és l'abandonament de les finques forestals, procés que es va iniciar a mitjan segle XX i que encara no s'ha aturat. Les dues principals causes que originen aquest procés són la baixa o nul·la rendibilitat econòmica dels productes forestals i, molt lligat a això, el despoblament generalitzat del massís per la conjuntura socioeconòmica actual. El relleu generacional també explica, en part, l'actual procés d'abandonament.

Aquesta problemàtica té conseqüències importants sobre l'estat de conservació del patrimoni natural i cultural, tant negatives com positives. Entre els efectes negatius de l'abandonament de les finques destaquen la progressiva degradació dels elements de patrimoni arquitectònic (molins, recs, forns de calç, masos...), l'augment de la massa forestal (i, per tant, del risc d'incendis) o l'homogeneïtzació del paisatge (amb pèrdua d'hàbitats agrícoles i de la diversitat biològica associada a aquests). Entre els efectes positius, hi destaquen la conservació o recuperació d'hàbitats naturals i el progressiu augment del grau de naturalitat del massís (per la manca d'intervenció).

La manca de rendibilitat econòmica del bosc, com també les dificultats per iniciar l'explotació forestal de les finques abandonades, fan que la gestió forestal de les Gavarres depengui en gran

⁴³ El cas més conegut és el de Can Llac, una àrea privada de caça que ha estat envoltada amb un tancat cinegètic pel seu propietari. El tancat representa greus problemes per a la circulació natural de la fauna a més d'altres perjudicis com: la creació d'un camí al voltant de la tanca, la destrucció del bosc de ribera i el tall de camins públics. Malgrat que existeix una sentència del Tribunal Superior de Justícia que obliga a treure-la, encara no hi ha hagut cap administració que faci efectiva aquesta obligació.

Dues imatges de la bassa de can Puig (Fitor). A dalt, la bassa a mitjan segle XX. A baix, la bassa actualment, naturalitzada i envoltada de bosc. Autor (a dalt): Arxiu família Botey. Autor (a baix): Consorci de les Gavarres

mesura de les subvencions de l'administració. I, malgrat que en el darrers anys han augmentat, encara són insuficients. I el mateix passa amb els incentius fiscals els quals, si bé han millorat, encara són poc rellevants per afrontar la manca de rendibilitat econòmica del bosc.

Una altra problemàtica important, vinculada al relleu generacional, a l'abandonament i a l'elevada fragmentació de la propietat, és el desconeixement dels límits exactes de les finques i fins i tot dels seus propietaris. Aquest problema, que afecta especialment les finques de menor extensió, serà, sens dubte, un dels principals reptes a afrontar en el futur, per part tant de les entitats de custòdia com del Consorci de les Gavarres⁴⁴.

ELEMENTS D'INTERÈS PER A L'APLICACIÓ DE LA CUSTÒDIA

La custòdia del territori és, en definitiva, una filosofia de conservació de la natura, el paisatge i el patrimoni cultural. A més dels agents que intervenen en una finca, és important que aquesta finca tingui uns valors per custodiar. Tenint en compte els diversos valors presents al massís de les Gavarres, en aquest apartat es proposen alguns elements susceptibles de ser objecte de les tècniques de custòdia del territori.

Es tracten per separat els valors naturals i els valors culturals de les Gavarres per tal de facilitar l'anàlisi. No obstant, cal tenir present que en determinats indrets la conservació del patrimoni cultural i la del patrimoni natural estan estretament lligades.

Pel que fa al **patrimoni natural**, la informació disponible està força dispersa i en alguns casos encara és escassa. Així, per exemple, no existeix cap catàleg de fauna (vertebrada ni invertebrada) del massís de les Gavarres on consti quins són els grups o les espècies més interessants; els espais i hàbitats que caldria conservar per garantir la pervivència d'aquestes espècies i les mesures de gestió que caldria aplicar. En el cas de la flora, en canvi, sí que existeix un estudi sobre les espècies de flora més interessants, que les localitza en el massís, i on es proposen mesures de conservació i gestió del seu hàbitat (JUANOLA, 2003). Una altra informació que manca i que seria molt útil de cara a la conservació seria una cartografia detallada (a escala 1:10.000, per exemple) dels hàbitats del massís de les Gavarres, a partir de la qual es poguessin localitzar quins són els més interessants a partir de criteris variis (representatívat, amenaça, singularitat, extensió, etc.).

Un primer intent d'identificar els elements i els indrets més interessants es va realitzar en el *Marc Estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres*, en la seva fase d'ava-

⁴⁴ Alguns propietaris, gràcies als seus coneixements o a la tradició familiar, són capaços d'identificar els límits exactes de les finques (ja siguin les que tenen en propietat com les d'altres propietaris) a través de la informació cadastral i de les fites que hi ha, sovint amagades, sobre el terreny. La majoria d'aquests propietaris coneixedors del terreny solen estar vinculats a agrupacions de defensa forestal.

luació i diagnosi (GEODÈSIA, 2002). Aquest treball identifica 13 grans àrees d'atenció especial d'acord amb la suma de valors geològics, biològics, paisatgístics o culturals, i que mereixen un tractament acurat a l'hora d'elaborar un possible pla de gestió del massís de les Gavarres. El *Marc Estratègic* tracta aprofundidament cadascuna d'aquestes àrees, en forma de fitxes en les quals s'incorpora una descripció, una diagnosi, uns requeriments de protecció i unes mesures de gestió, sense oblidar que aquestes àrees es varen delimitar amb la utilització de la informació disponible i que, per tant, en el futur caldria afinar-les segons els resultats que s'obtinguin de nous estudis més específics. D'altra banda, el *Marc Estratègic* també identifica a grans trets quins són els principals elements d'interès des del punt de vista del medi físic, la flora i la vegetació, la fauna i el paisatge.

Sense voluntat de ser exhaustius, i a partir de la informació disponible, s'ha elaborat la Taula 9 on es recullen, de manera aproximada, els principals elements d'interès del medi físic i el medi natural agrupats en tipologies diverses. En les tipologies on ha resultat possible, el nivell de concreció dels elements ha estat superior. Val a dir que moltes estan relacionades entre elles, de manera que un element d'interès hidrogeològic (una font, per exemple) pot ser l'hàbitat d'espècies de fauna d'interès, o una comunitat forestal pot acollir espècies de flora remarcables.

En relació als elements d'interès natural resta dir que, com a norma general, allí on l'aplicació de la custòdia del territori té més sentit és en aquells espais amb un grau de protecció més feble. En el cas de l'EIN de les Gavarres, significa que les zones d'actuació prioritària serien aquelles que es troben fora dels límits de l'espai protegit.

Pel que fa als **valors culturals** (patrimoni construït, valors etnològics, agrícoles...), s'ha comprovat que el manteniment d'un cert poblament a l'interior i als contorns del massís i la consegüent gestió del territori d'aquests pobladors és determinant per conservar aquest tipus de patrimoni (exceptuant, potser, el patrimoni arqueològic). En aquest sentit, es podria arribar a pensar que l'objecte de custòdia haurien de ser els habitants de les Gavarres. Tanmateix, el manteniment del poblament depèn en darrera instància de les facilitats per viure al massís, i aquest és un aspecte que la custòdia del territori no pot solucionar per ella sola (vegeu pàg. 98).

Resulta impossible detallar aquí tots els elements del patrimoni cultural de les Gavarres donat el seu elevat nombre i la seva diversitat. De fet, es tracta d'una tasca que ja ha estat realitzada i que s'ha materialitzat en el *Programa Gavarres Memòria i Futur* (ASSOCIACIÓ D'ACCIÓ PEL PATRIMONI, 1997), un catàleg que inventaria els elements culturals de rellevància del massís. A més, recentment, tots aquests elements han estat georeferenciats i introduïts en una base de dades, de manera que ara es disposa de tota la informació en format digital, fet que en facilita la seva consulta (Oriol Granyer i Narcís Vicens, com. pers.).

Malgrat disposar d'aquest inventari, encara resta pendent una diagnosi dels elements catalogats, és a dir, una valoració sobre quins són els elements més interessants per conservar, quines mesures requereixen, i el grau de prioritat a l'hora d'actuar (Assumpta Fabrè, com. pers.). Un

TAULA 9. ELEMENTS DEL MEDI NATURAL I DEL MEDI FÍSIC DEL MASSÍS DE LES GAVARRES SUSCEPTIBLES DE SER OBJECTE DE TÈCNiques DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

TIPUS D'ELEMENTS	AMBIENT	COMENTARI
Comunitats de ribera	Vernedes i gatelledes	Formen boscos de galeria i acullen una gran quantitat d'espècies de sotabosc eurosiberianes
	Avellanoses	Escasses al massís, només es troben a les capçaleres dels torrents i en fondalades ombrívoles
Comunitats arbustives	Alocars	Comunitat típica del litoral silícic català vinculada a les ribes de les rieres més eixutes, però en un preocupant estat de regressió. Es poden trobar als límits de l'EIN, com ara al Rissec
	Brolles silícicoles	Algunes acullen espècies de flora protegida com ara l'escruixidor (<i>Adenocarpus telonensis</i>)
	Comunitats associades a substrats calcaris	Molt escasses i poc representades al massís, permeten la presència d'espècies estrictament calcàries com l'espígol, la lleteresa nicensa o la vícia peregrina
Comunitats aquàtiques i higròfiles (basses)	Comunitats de llenties d'aigua, creixenars, bogars, canyissars i jonqueres	Són comunitats vinculades a pous oberts, aigües estancades i sobretot a basses. Aquests espais i les comunitats associades són un ambient rar a les Gavarres i, a més, esdevenen focus puntuals de biodiversitat
Altres comunitats vegetals (azonals o antròpiques)	Codolars	Comunitat poc representada dins l'EIN. Els més extensos són els del riu Daró
	Conreus i pastures a l'interior del massís	Afavoreixen espècies com les perdius o els conills, molt escasses a l'interior del massís. D'altra banda, contribueixen a augmentar la biodiversitat ja que acullen comunitats segetals o de males herbes
	Comunitats de plantes anuals	Associades a espais oberts, és una comunitat poc representada que acull espècies de flora de gran interès

TIPUS D'ELEMENTS	AMBIENT	COMENTARI
Elements d'interès geològic	Aflorament fossilífer del <i>Bulimus gerundensis</i>	Situat a la vall de Sant Daniel, si bé difícil de localitzar
	Calcàries devonianes amb crinoideus	Únic jaciment fossilífer reconegut en els materials del Paleozoic
	Mineralitzacions de sulfurs i òxids	Especialment interessants els jaciments de l'àrea de Celrà i de l'àrea de Mont-ras
	Manifestacions volcàniques	Afloraments de petita extensió corresponents a restes de colades o xemeineies volcàniques
	Talussos de la variant N-II	Posen al descobert una sèrie d'afloraments que faciliten el coneixement sobre la formació del massís
Elements d'interès geomorfològic	Congosts excavats per rius i rieres	Com el Salt de Salenys i el Pas de la Mosca, modelats per la riera de Salenys
	Afloraments rocallosos	Com els de Can Mont, Roca Rovira i Roques d'en Bota
Elements d'interès hidrogeològic	Fonts	S'han inventariat 247 fonts a les Gavarres, les més interessants de les quals són les d'aigües ferroses i picants
	Pous d'aigua picant	Els que es coneixen estan fora dels límits de l'EIN
Comunitats forestals	Alzinars litorals	És la comunitat potencial de bona part del massís
	Alzinars de transició cap a l'alzinar muntanyenc	Escassos al massís, únicament en els cims més alts
	Suredes	Representatives de les Gavarres i singulars a nivell mundial
	Pinedes de pi pinastre	Formació d'escassa distribució a Catalunya, en canvi força comuna a les Gavarres. Segons estudis recents, algunes podrien ser autòctones
	Perxades de castanyers	En l'àmbit de les Gavarres tenen una distribució reduïda i a més actualment es troben en decadència afectades per diferents malures

TIPUS D'ELEMENTS	AMBIENT	COMENTARI
agroforestal exterior al massís		Es diu que el mosaic agroforestal exterior és fins i tot més interessant que el territori confinat en l'espai protegit de les Gavarres. En relació a això, és preocupant l'aïllament del sector sud-est del massís pel continu urbà i les carreteres i per tant són interessants els pocs espais que garanteixen una certa connectivitat ecològica
Arbres monumentals		Aquests elements individuals, alguns dels quals estan reconeguts per catàlegs municipals, tenen un elevat valor històric i un interessant potencial educatiu i de conscienciació ambiental. Molts d'ells no disposen de cap mesura de conservació o de seguiment. S'ha estimat que a les Gavarres hi ha aproximadament 150 arbres i arbustos monumentals (MADRENAS, 2002)
Poblacions de flora singular	Plantes eurosiberianes	Localitzades en petits enclavaments, són molt rares a les Gavarres ja que només es troben en les rieres que porten aigua bona part de l'any. Destaquen, per exemple, diverses falgueres que es localitzen a l'extrem nord de l'EIN (com per exemple <i>Dryopteris carthusiana</i> , el blècnum i la falguera reial), la graciola (<i>Gratiola officinalis</i>), la lletuga de bosc (<i>Mycelis muralis</i>), etc.
	Espècies mediterrànies, termòfiles	Espècies situades en camins, clarianes de bosc i brolles, amb comptades localitats a Catalunya. Destaquen l'escriuidor (<i>Adenocarpus teloneensis</i>), la ginesta linifòlia (<i>Genista linifolia</i>) i l'estepa ladanífera (<i>Cistus ladanifer</i>), totes tres protegides pel PEIN
	Espècies associades a ambients rocallosos	Aquests ambients són rars al massís i per tant les espècies de flora associades són força singulars. Destaquen l'asarina (<i>Antirrhinum asarina</i>) i el crespínell hirsut (<i>Sedum hirsutum</i>)
	<i>Galium scabrum</i>	Espècie protegida pel PEIN, molt escassa, i localitzada en el domini de la sureda i l'alzinar
	Grèvol (<i>Ilex aquifolium</i>)	Espècie protegida per la legislació catalana

TIPUS D'ELEMENTS	AMBIENT	COMENTARI
Poblacions de fauna singular	Espècies d'insectes d'interès	Espècies d'interès comunitari (<i>Euphydryas aurinia</i> , <i>Lucanus cervus</i> , <i>Cerambyx cerdo</i> , <i>Oxygastera curtisii</i>) i espècies protegides pel PEIN (<i>Larentia malvata</i> , <i>Aradus flavicornis</i>)
	Espinós (<i>Gasterosteus gymnurus</i>) i altres espècies de peixos representatives com la bagra o el barb de muntanya	L'espinós està protegit per la legislació catalana. Actualment només es localitza al Daró, aigües avall del molí d'en Frigola. La resta de peixos requereixen la presència de gorgs grans i profunds, molt escassos a les Gavarres
	Amfibis i rèptils d'interès	Amfibis com el tritó palmat (<i>Triturus helveticus</i>), el tritó marbrat (<i>Triturus marmoratus</i>), etc. Rèptils com el lludrió (<i>Chalcides striatus</i>) o la serp de ferradura (<i>Coluber hippocrepis</i>)
	Conills i llebres	Espècies clau en la dieta de molts rapinyaires com l'astor i el duc
	Rapinyaires	Destaquen el duc (<i>Bubo bubo</i>), el mussol banyut (<i>Asio otus</i>) i el falcó peregrí (<i>Falco peregrinus</i>). En general, els rapinyaires menys freqüents són els que habiten roquissars i pedreres, atesa la seva escassetat al massís
	Quiròpters	Recentment estudiats per Galanthis, presenten poblacions d'interès en coves i antigues mines. Totes les espècies estan protegides per la legislació catalana

Font: elaboració pròpia a partir de GEODÈSIA (2002), Narcís Vicens (com. pers.) i Oriol Granyer (com. pers.)

cop es disposi d'aquesta diagnosi, es podran focalitzar els projectes de custòdia en aquells elements més prioritaris o amb un grau d'interès més elevat.

En termes generals, però, la custòdia del territori pot incidir en la conservació d'elements culturals que compleixin algunes d'aquestes condicions:

- que siguin característics i singulars a escala local,
- que siguin valorats per la població local i siguin accessibles,
- que la seva conservació no signifiqui un esforç important ni un manteniment gaire costós.

Entre els elements més característics hi ha les fonts, els pous i forns, i els molins. En un altre nivell, també poden ser objecte d'un acord de custòdia els jaciments arqueològics, les torres i castells i les ermites i esglésies, si bé la custòdia d'aquests elements pot esdevenir més complexa. D'altra banda (i per oposició als condicionants prèviament exposats), el patrimoni cultural que es troba en un estat avançat de degradació, que no disposa d'elements característics i que no es troba en un punt proper als fluxos de visitants del massís, és menys interessant per a la custòdia del territori.

OPORTUNITATS I FACTORS LIMITANTS

En aquest punt del treball ja disposem de suficients elements per poder abordar l'anàlisi de la viabilitat de la custòdia del territori al massís de les Gavarres. Prèviament, però, s'ha considerat interessant identificar i classificar aquests elements en termes d'oportunitats (o potencials) i de factors limitants (o dificultats). S'han agrupat aquests factors en diferents categories d'acord amb la seva naturalesa.

Oportunitats per a la custòdia del territori

En relació a la propietat

– La custòdia del territori i, en particular, les entitats de custòdia poden oferir un suport (tècnic, logístic, moral) en la conservació i gestió d'aquelles finques de les Gavarres el propietari de les quals té la voluntat de mantenir-les en bon estat o de dur-hi a terme una gestió forestal responsable (aquests propietaris solen ser-ho de finques mitjanes o petites). Aquest suport es pot materialitzar, per exemple, oferint assessorament sobre els ajuts econòmics disponibles (i fins i tot ajudant a tramitar-los) o els avantatges fiscals per als propietaris, o col·laborant en la redacció d'un pla de gestió de la finca.

– Les propietats municipals (com les de Girona, Quart o Palafrugell), si bé escasses en relació al conjunt de les Gavarres, poden ser objecte d'acords de custòdia entre l'ajuntament i una entitat de custòdia.

– Els nous propietaris que compren terrenys per restaurar la masia que hi ha al seu interior acostumen a despreocupar-se de la resta de la finca, que sol ser forestal i potser disposa d'uns valors que la custòdia pot contribuir a conservar. A més, aquests propietaris solen tenir un alt poder adquisitiu i, per tant, disposen de capacitat econòmica per assolir acords de custòdia que els suposin despeses.

– La desvinculació total d'alguns propietaris respecte les seves finques és una bona oportunitat per a aquelles entitats de custòdia amb més capacitat econòmica (incloent també el Consorci de les Gavarres i els ajuntaments) per poder adquirir aquestes propietats i dur-hi a terme actuacions que contribueixin a llur conservació.

En relació a les potencials entitats de custòdia i als processos de contacte amb propietaris

– El Consorci de les Gavarres té interès (i disposa de la capacitat suficient) per continuar la seva tasca com a entitat de custòdia de caràcter públic, la qual cosa pot derivar en més acords de custòdia a les Gavarres.

– Algunes entitats conservacionistes vinculades a les Gavarres (com l'Associació de Naturalistes de Girona i especialment Galanthus) no descarten, en el futur, utilitzar tècniques de custòdia, per la qual cosa són fermes candidates a esdevenir entitats de custòdia.

– Les bones relacions que existeixen entre les entitats excursionistes (i culturals) i els propietaris facilita que aquestes puguin arribar a actuar com a entitats de custòdia i puguin assolir acords amb els propietaris.

– Els contactes regulars que s'estableixen entre les ADF i els propietaris permeten que aquest tipus d'organitzacions puguin actuar d'intermediàries entre els propietaris i les entitats de custòdia.

En relació a les institucions públiques

– El Consorci de les Gavarres, en tant que principal organisme responsable de la gestió de l'espai d'interès natural de les Gavarres, aposta decididament per la custòdia del territori.

– El Consorci de les Gavarres té un elevat potencial en tant que figura integradora de tot el massís (gràcies a la seva capacitat per entrar en contacte amb una gran diversitat d'agents), fet que el permetria coordinar actuacions executades per les diverses entitats del massís, com per exemple les relacionades amb l'impuls de la custòdia del territori.

– El Consorci de les Gavarres és una administració propera al territori que de manera progressiva va obtenint el reconeixement a la seva tasca. D'altra banda, ja ha iniciat una tasca de contacte amb propietaris per promoure una gestió racional del territori. Aquesta proximitat pot generar confiança entre els propietaris i facilitar en el futur l'ús de les tècniques de custòdia del territori per part del propi Consorci o d'altres entitats.

– Els ajuntaments estan oberts a participar en projectes afins a la custòdia del territori, sempre que resulti d'interès general per als ciutadans del municipi, i especialment si aquestes propostes vénen d'entitats amb un fort arrelament municipal (com ara les colles excursionistes).

– Les experiències de custòdia del territori iniciades pels Ajuntaments de Girona i Cassà de la Selva poden despertar en el futur l'interès d'altres ajuntaments i, per tant, poden servir de referència per iniciar noves experiències en altres municipis.

– El Centre de la Propietat Forestal és una institució de referència per a molts propietaris forestals de les Gavarres i el fet que aposti per la custòdia del territori representa una oportunitat per donar a conèixer i generar confiança vers aquesta nova filosofia de conservació del territori.

En relació al suport social

– Existeix una forta estimació i sensibilització de la població local envers les Gavarres, fet que pot ésser aprofitat per les entitats sense ànim de lucre per aconseguir el suport social necessari per impulsar la custòdia del territori. Particularment, el reconeixement social dels valors culturals de les Gavarres és una base sòlida des de la qual poder endegar projectes de custòdia d'elements culturals del territori.

– Les experiències de custòdia del territori incipients demostren que existeix capacitat d'entesa entre diferents tipus d'agents vinculats a les Gavarres per tal de dur a terme actuacions que generin beneficis per al massís.

En relació als mitjans disponibles

– Els instruments d'ordenació forestal existents (plans tècnics de gestió i millora forestal, plans simples de gestió forestal, certificació forestal) es podrien vincular a acords de custòdia i esdevenir així una manera de relacionar la custòdia amb la gestió forestal, de tanta rellevància en el cas de les Gavarres.

– La població i, més concretament, algunes empreses locals, disposen d'experiència per dur a terme una gestió forestal sostenible que pot ser aprofitada per les entitats de custòdia per posar en contacte els propietaris i aquestes empreses. D'altra banda, algunes persones, vinculades a ADF, tenen la capacitat d'identificar els límits de les finques, qüestió que preocupa molts propietaris i que també pot ser aprofitada en clau de custòdia.

– Els ajuts econòmics que convoquen periòdicament les administracions públiques també es poden utilitzar per potenciar l'assoliment d'acords de custòdia perquè suposen un incentiu econòmic per als propietaris.

– La *Revista de les Gavarres i d'Ardenya* pot esdevenir un vehicle de comunicació eficaç entre les entitats sense ànim de lucre i la societat civil per donar a conèixer les experiències de custòdia del territori i promoure'n el seu ús entre els propietaris.

– L'estudi d'opcions jurídiques, fiscals i d'ajuts per a la custòdia del territori que impulsa el

Departament de Medi Ambient en l'actualitat pot derivar en futurs nous mecanismes de suport directe a la custòdia, que podran ser emprats per les entitats de les Gavarres.

– La creació de la Xarxa de Custòdia del Territori com una organització que impulsa la custòdia del territori representa una gran oportunitat per a les entitats de les Gavarres que decideixin iniciar-se en la custòdia del territori, ja que els pot oferir una gran diversitat de serveis i assessoraments de molta utilitat.

Factors limitants per a la custòdia del territori

En relació a la propietat

– Certs propietaris mostren un elevat sentiment de la propietat, al qual no estan disposats a renunciar. Qualsevol intromissió externa pot ser percebuda com una erosió de la seva capacitat de decidir sobre el futur de les seves finques.

– Alguns propietaris no veuen clar què els pot aportar la custòdia del territori. Hi ha un desconeixement generalitzat sobre la custòdia del territori, en part perquè fins ara s'ha presentat com quelcom genèric.

– En general, els propietaris no estarien disposats que les actuacions que es derivin dels acords de custòdia els suposi una despesa econòmica. Cal tenir present que actualment no existeixen ajuts o beneficis fiscals directes per a la custòdia, i que el propietari que s'interessi per la custòdia i accepti un acord no obtindrà, de moment, cap compensació econòmica (a no ser que l'acord de custòdia impliqui la sol·licitud d'un ajut econòmic a l'administració pública).

– Existeix un recel històric dels propietaris vers les entitats conservacionistes per motius diversos (promouen el parc natural de les Gavarres, aposten per unes Gavarres amb limitacions en la gestió, etc). Segons alguns propietaris, les entitats conservacionistes "desconeixen quina és la gestió més adequada del massís i parlen un llenguatge diferent al seu", fet que dificulta la seva entesa de cara a futurs acords de custòdia.

– Els propietaris que porten a terme una gestió més activa i continuada de les seves finques es mostren, en general, més desconfiats vers la custòdia del territori. Ells ja disposen de coneixements i experiència en la gestió i no necessiten cap entitat que els doni suport o els digui què és el que han de fer.

– La custòdia del territori pot implicar una certa divulgació i publicitat dels valors de les finques, cosa que pot inquietar aquells propietaris que no veuen bé que persones foranes accedeixin a la seva finca.

– Existeix una important manca d'informació pel que fa a les finques del massís: hi ha finques

els propietaris de les quals es desconeixen, i propietaris que desconeixen quins són els límits de les seves finques.

– Una actitud generalitzada en tots els propietaris és la desconfiança, almenys inicial, vers propostes “estranyes” procedents de persones desconegudes. En relació a la custòdia del territori, alguns propietaris veuen estrany que una entitat dediqui diners i esforços en la seva finca i creuen que a llarg termini l’entitat podria tenir interès a reclamar alguns drets a causa de la seva revalorització. Finalment, alguns propietaris creuen que la tasca de suport a la gestió dels propietaris correspon més a les administracions que no pas a entitats procedents de la societat civil. En aquest sentit, un dels propietaris entrevistats va afirmar que “la custòdia del territori és un producte difícil de vendre a les Gavarres”.

En relació a les potencials entitats de custòdia

– Existeix un desconeixement generalitzat sobre la custòdia del territori i les seves possibilitats reals per part de les potencials entitats de custòdia del massís.

– Sovint les entitats perden força amb el temps si no existeix un relleu generacional prou potent per mantenir l’empenta dels antics promotors. Per això, les entitats sense ànim de lucre de les Gavarres han patit una certa davallada en la seva activitat durant els darrers anys, el cas més paradigmàtic del qual és el dels Amics de les Gavarres.

– Poques entitats de les Gavarres aposten decididament per la custòdia del territori. De moment, la custòdia del territori no entra dins els seus objectius.

– Si les entitats de custòdia de les Gavarres no estan capacitades, difícilment podran iniciar i assegurar el manteniment d’acords de custòdia. Les entitats de les Gavarres presenten una sèrie de limitacions comunes vers la custòdia, per bé que en algunes entitats es manifesten amb més intensitat que en d’altres:

- Manca de recursos econòmics per endegar projectes de custòdia.
- Manca de capacitat i formació: les entitats no disposen d’experiència ni coneixements en el desenvolupament de projectes de custòdia del territori.
- Manca de professionalització: la majoria d’entitats funcionen amb voluntariat, i aquest és poc adequat per a la realització d’activitats que requereixen una tasca continuada, com ara l’assoliment i el posterior seguiment d’acords de custòdia, amb tots els compromisos que això comporta.

En relació a les institucions públiques

– La majoria d’ajuntaments desconeixen la custòdia del territori.

- Atesa la fragmentació administrativa de les Gavarres, hi una manca de visió integral del massís pels ajuntaments. A més, els municipis amb poc terreny al massís, amb poca població que hi viu o propers a la costa tenen una vinculació força baixa vers els problemes del massís.
- Alguns ajuntaments tenen una manca important de capacitat econòmica, especialment aquells que es troben en el rera país i que tenen un extens territori dins les Gavarres.
- L'experiència dels convenis de gestió entre el Departament de Medi Ambient i els propietaris no ha resultat gaire reeixida, la qual cosa podria crear un precedent negatiu en l'impuls de nous mecanismes de custòdia per part d'aquesta administració.

En relació al suport social

- Existeix un desconeixement generalitzat de la custòdia del territori entre la societat civil dels municipis de les Gavarres i, en general, a tot Catalunya.
- Una gran majoria dels membres de les entitats poques vegades s'impliquen en els projectes de les entitats, i fins i tot alguns no ho arriben a fer mai.
- El suport social a les entitats és irregular i respon a projectes concrets o a agressions puntuals sobre el medi. Poques persones s'impliquen en projectes de llarga durada, com seria és el cas de la custòdia del territori⁴⁵.

En relació als mitjans disponibles

- En l'actualitat no existeixen a Catalunya instruments (econòmics i fiscals) de suport directe als mecanismes de custòdia del territori i a les entitats de custòdia.
- També manquen instruments administratius dedicats expressament a la regulació de mecanismes de custòdia del territori. Així per exemple, una de les tècniques de custòdia del territori més utilitzades a països com els Estats Units o Canadà, els títols de conservació, encara no s'han desenvolupat a Catalunya.
- Els ajuts econòmics i els avantatges fiscals per a les propietats forestals són encara insuficients per fer front a les necessitats i a les externalitats positives que generen els boscos. Pel que fa als ajuts, la seva majoria es destinen exclusivament a tasques de gestió forestal, quan fóra aconsellable que s'orientessin també cap a altres activitats vinculades a l'aprofitament ecoturístic dels boscos (turisme rural, rehabilitació de masies, activitats de guiatge, venda de productes locals, etc.)

⁴⁵ Tanmateix, encara cap entitat ha cercat suport per endegar algun projecte de custòdia del territori, per la qual cosa aquest factor limitant és incert en el cas de la custòdia del territori.

– Existeix una manca d'experiència a l'hora d'integrar mecanismes de custòdia del territori en els instruments d'ordenació forestal (PTGMF i altres). En aquest sentit, els PTGMF presenten encara algunes limitacions de cara a la conservació dels valors naturals, ja que la seva gran majoria encara no incorporen criteris conservacionistes de protecció de determinades àrees o espècies.

GRAU DE VIABILITAT DE LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI A LES GAVARRES

Després de la identificació de les oportunitats i dels factors limitants, és el moment de reflexionar sobre el grau de viabilitat que té l'ús de tècniques de custòdia del territori en un massís forestal com és el de les Gavarres.

En primer lloc, l'**elevat nombre de propietats privades** representa *per se* un factor clau per a l'ús de la custòdia del territori, perquè la seva aplicació se centra precisament en aquest tipus de propietats. A més, la custòdia presenta un potencial diferent en funció de la mida de les finques, la seva gestió i especialment de l'actitud dels propietaris. D'entrada, sembla que la custòdia del territori presenti moltes possibilitats d'aplicació en aquelles finques d'extensió mitjana o petita on el propietari té la voluntat de mantenir la seva en propietat i dur-hi a terme una gestió de manteniment o, fins i tot, una certa explotació forestal. En canvi, presenta més limitacions en aquelles amb una gestió més activa, si bé aquest tipus de finques tenen alguns potencials interessants per a l'ús de tècniques de custòdia del territori: 1) solen ser finques amb una extensió considerable i, per tant, és probable que presentin espais residuals sense cap tipus de gestió i amb uns valors que es puguin mantenir a través d'un acord de custòdia; 2) són finques productives i, per tant, l'acord de custòdia es podria vincular a promoure la comercialització dels productes del bosc (suro, plantes aromàtiques, mel, tanques de bruc...); 3) solen ser finques amb un PTGMF aprovat i en execució i, per tant, s'hi podrien experimentar fórmules d'integració entre l'ordenació forestal i l'acord de custòdia.

Pel que fa a l'actitud dels propietaris, la custòdia pot ser útil per a aquells que s'estimen la seva finca, que gaudeixen del bosc i que no volen especular amb la propietat, però que no saben com afrontar-ne la gestió o el manteniment. D'altra banda, també té possibilitats, sobretot pel que fa a les tècniques amb transmissió de propietat, en aquells propietaris més desvinculats de la propietat (no saben on la tenen, no la gestionen, se la volen vendre...) o que només els interessa la part edificada. Així doncs, les actuacions de custòdia del territori i els acords que se'n derivin seran diferents en cada cas, i els reptes i dificultats també.

En segon lloc, la custòdia del territori només serà viable si existeixen **entitats** amb la voluntat i la capacitat d'assolir acords de custòdia amb propietaris. A les Gavarres, la manca d'entitats de custòdia i la inactivitat de la majoria d'entitats conservacionistes és el principal factor limitant pel que fa al futur desenvolupament de la custòdia al massís. De moment, hi ha poques entitats que hagin apostat decididament per la custòdia del territori i, a més, la majoria d'elles disposen d'una capacitat tècnica i econòmica limitades.

Tanmateix, hi ha certs indicis que apunten cap a un canvi en aquesta tendència: algunes entitats de les Gavarres han apostat per tècniques de custòdia de base (divulgació i sensibilització ambiental d'usuaris), la qual cosa és un primer pas en el camí cap a la utilització de tècniques que impliquin un contacte més directe i interactiu amb els propietaris. D'altra banda, algunes entitats conservacionistes com ara Galanthus no descarten iniciar a curt termini uns primers contactes amb propietaris. Altres entitats (com les excursionistes o les culturals), que ja estableixen contactes amb propietaris però per altres motius, valorarien la possibilitat de dur a terme projectes de custòdia que els proposés alguna altra entitat o institució.

També cal tenir en compte la possibilitat que altres entitats externes a les Gavarres (Projecte Rius, Fundació Territori i Paisatge, Fundació Terra i Arbres, etc.) s'interessin en el desenvolupament de projectes de custòdia del territori al massís.

Quant a altres tipus d'entitats entrevistades (ADF i societats de caçadors), s'ha observat que en general no presenten les característiques ni les motivacions com per esdevenir entitats de custòdia. No obstant això, presenten alguns potencials que poden ser d'utilitat a les entitats de custòdia, com ara la seva bona relació amb molts propietaris, la seva forta implantació en el territori o el seu coneixement del massís de les Gavarres (camins, límits de finques, fauna vertebrada...). El seu paper en projectes de custòdia podria ser, per tant, el d'intermediaris entre les entitats i la propietat.

El **suport institucional** a la custòdia del territori és un altre dels aspectes clau per a la seva viabilitat. En aquest sentit, resulta molt favorable l'aposta per la custòdia que han fet administracions com el Consorci de les Gavarres, el Departament de Medi Ambient o el Centre de la Propietat Forestal. Aquesta aposta, en el cas del Departament de Medi Ambient, s'ha traduït en suport econòmic a la tasca de la Xarxa de Custòdia del Territori i a l'elaboració d'un estudi sobre opcions jurídiques i fiscals per a l'impuls de la custòdia. En canvi, el suport del Consorci de les Gavarres i el Centre de la Propietat Forestal és més aviat de caire institucional, si bé ambdós són membres de la Xarxa de Custòdia del Territori. Pel que fa als ajuntaments, la gran majoria desconeixen la custòdia del territori i, per tant, no hi aposten, fet desfavorable si es té en compte el potencial dels ens locals per actuar com a possibles entitats de custòdia públiques.

La irregularitat del **suport social** a les entitats sense ànim de lucre i, en general, el desconeixement generalitzat de la custòdia que en té la societat, són també factors desfavorables que poden dificultar la tasca de les entitats. Caldrà, per tant, realitzar un gran esforç divulgatiu per donar a conèixer la custòdia entre la societat civil.

Es pot concloure que a les Gavarres hi ha un gran potencial per a la custòdia del territori des del punt de vista de la propietat privada, però la manca d'entitats de custòdia o d'altres tipus d'entitats amb voluntat i capacitat d'endegar iniciatives de custòdia, en dificulta el seu desenvolupament a curt termini. El suport institucional, sobretot pel que fa al finançament d'actuacions de promoció de la custò-

dia, és encara insuficient. Per tot plegat, es considera necessària la figura d'un ens promotor de la custòdia del territori a les Gavarres, que doni a conèixer aquesta filosofia al massís, faciliti el seu desenvolupament i impulsi nous projectes de custòdia implicant entitats locals (conservacionistes, excursionistes, culturals).

Què no pot fer la custòdia del territori?

El fet que la custòdia del territori sigui una proposta innovadora pot despertar esperances i crear expectatives que més tard poden veure's frustrades. Fóra ingenu dipositar la responsabilitat de salvaguardar les Gavarres en l'aplicació de tècniques de custòdia del territori i, de fet, la frustració de comprovar que això no és possible debilitaria la custòdia del territori i els agents que la impulsen. És per això que s'ha considerat necessari establir quins són els límits de l'ús de la custòdia a les Gavarres. Aquests vénen donats per les seves característiques intrínseques (es tracta d'una forma complementària a altres mecanismes de conservació i gestió del territori) però també extrínseques (com a filosofia innovadora, el seu desenvolupament a Catalunya encara és incipient).

D'entrada, cal tenir present que la custòdia del territori no permetrà la protecció i conservació definitiva de les Gavarres. És impossible que la custòdia del territori s'utilitzi en tots els racons del massís, i és que precisament la custòdia té capacitat d'incidir en àmbits molt concrets. Així, per exemple, la custòdia del territori pot afavorir una gestió forestal adequada en una finca, però no farà desaparèixer el risc d'incendi forestal del massís. Pel que fa als valors culturals, la custòdia del territori pot millorar l'estat d'una font d'interès, però difícilment podrà conservar totes les fonts del massís. Això és perquè les entitats de custòdia, malgrat la seva voluntat general de contribuir a garantir una gestió racional del territori, no s'interessen per tot tipus de finques, sinó que tenen unes prioritats i intenten assolir acords de custòdia en aquelles propietats que presenten uns determinats valors naturals, paisatgístics o culturals d'una certa rellevància o singularitat.

D'altra banda, el massís de les Gavarres es troba immers en una sèrie de tendències socioeconòmiques que no afavoreixen el manteniment d'alguns dels seus valors naturals i culturals. La custòdia del territori pot fer petits passos en contra d'aquestes tendències, i pot aprofitar-se d'altres tendències positives (com pot ser el turisme rural i l'ecoturisme). No obstant, és poc realista pensar que la custòdia del territori portarà a una transformació agrària, aturarà l'abandonament de les finques o n'augmentarà la seva rendibilitat econòmica.

Per tant, la custòdia del territori és una eina més de conservació del territori, que és compatible i complementària amb altres mecanismes de protecció i gestió d'espais naturals. La seva implantació al massís de les Gavarres demana temps i esforços de molts dels agents vinculats a la conservació del massís i, sobretot, demana que no se li assignin més capacitats i responsabilitats de les que pot assumir.

Foto: Consorci de les Gavarres

PROPOSTES DE DESENVOLUPAMENT DE LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Dels capítols anteriors, se'n desprenen els principals reptes que s'han d'afrontar en els propers anys per assolir un correcte desenvolupament de la custòdia del territori al massís de les Gavarres. Aquest últim capítol recull els aspectes més propositius de l'estudi, i condensa l'esforç efectuat pels autors a l'hora d'idear propostes imaginatives però consistents per fer de la custòdia del territori una realitat a les Gavarres. No obstant, convé dir que aquestes propostes no s'estructuren en forma de pla, ja que un *pla de custòdia del territori* demanaria un grau de detall del desenvolupament de les actuacions i dels indrets on fer custòdia al qual no es pretén arribar en aquest estudi.

El capítol s'estructura en **tres grans apartats** que recullen tres tipologies de propostes: en primer lloc, es presenten unes directrius per promoure i utilitzar la custòdia del territori a les Gavarres; en segon lloc, es proposen instruments i entitats de custòdia que es podrien vincular a la conservació dels diversos elements d'interès identificats prèviament (vegeu pàg. 86); i en tercer lloc es proposen unes actuacions concretes per impulsar la custòdia.

DIRECTRIUS PER PROMOURE I UTILITZAR LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Les directrius que es presenten en aquest apartat són recomanacions que convindria tenir en compte per orientar el bon desenvolupament de la custòdia a les Gavarres. S'ha procurat definir unes directrius tan específiques com sigui possible per a la realitat del massís, si bé en alguns

casos ha resultat difícil, i les directrius han adquirit un caràcter generalista, de manera que serien tan vàlides per a les Gavarres com per a altres indrets de la geografia catalana.

La majoria de directrius es concreten i es desenvolupen posteriorment en l'apartat d'*Actuacions per impulsar la custòdia del territori a les Gavarres*. Per aquest motiu, **al final de cada directriu s'indiquen les actuacions mitjançant les quals es podria desenvolupar.**

S'han estructurat les directrius segons els àmbits en els quals s'aplicarien: a) en relació a la propietat, b) a les potencials entitats de custòdia, c) a la difusió de la custòdia del territori, d) als projectes i acords de custòdia del territori, e) a les institucions públiques, i f) al Consorci de les Gavarres, el principal organisme públic amb capacitat d'actuació al massís.

A. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació a la propietat

Com ja s'ha indicat al llarg del treball, la finalitat de la custòdia del territori és afavorir la responsabilitat de la propietat privada en la conservació dels valors i els recursos del territori. I al massís de les Gavarres existeixen molts de potencials que caldria aprofitar, així com reptes que caldria afrontar.

A1. Millorar el coneixement de l'estructura de la propietat privada, especialment pel que fa a la mida de les finques, els propietaris actuals, la gestió que s'hi desenvolupa, el grau d'absentisme, etc. **[Actuacions núm. 1, núm. 8]**

A2. Fer accessible la informació sobre la propietat privada a les entitats sense ànim de lucre que tinguin la intenció d'iniciar projectes de custòdia del territori. Aquesta directriu s'hauria de fer respectant els drets a la privacitat de les dades⁴⁶ **[Actuació núm. 1]**

A3. Disposar d'una base de dades de les finques de propietat privada que presenten elements d'interès i que es troben a la venda **[Actuació núm. 1]**

B. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació a les entitats sense ànim de lucre

Un dels principals reptes per al futur desenvolupament de la custòdia del territori és aconseguir que les entitats gavarrenques creguin en la custòdia del territori i, consegüentment, s'iniciïn en l'ús de les seves tècniques.

⁴⁶ Aquests drets vénen regulats, entre altres normes, pel *Real decreto 1485/1994, de 1 de julio, por el que se aprueban las normas que han de regir para el acceso y la distribución pública de información catastral cartográfica y alfanumérica* (BOE de 19 de juliol de 1994).

B1. Demostrar a les entitats sense ànim de lucre de les Gavarres (especialment les conservacionistes, excursionistes i culturals, *vegeu* llistat d'entitats de l'Annex A2) l'interès que presenta l'ús de tècniques de custòdia del territori des de diversos punts de vista: assoliment dels seus objectius estatutaris, manera d'incidir activament sobre la realitat de les Gavarres, incentiu per als membres de les entitats, etc. La Coordinadora dels Amics de les Gavarres, en tant que entitat que actua de xarxa dels grups que treballen en la conservació del massís, hauria de tenir un paper important en aquesta tasca de divulgació⁴⁷ **[Actuacions núm. 2, núm. 5, núm. 7 i núm. 9]**

B2. Capacitar i professionalitzar les entitats de les Gavarres, especialment les conservacionistes, excursionistes i les culturals, en l'àmbit de la custòdia del territori. **[Actuacions núm. 5, núm. 9 i núm. 10]**

B3. Facilitar i promoure la creació de noves entitats de custòdia mitjançant tasques de divulgació (*vegeu* directrius grup C), de formació i d'assessorament. En aquest sentit, una opció interessant en el marc de les Gavarres seria fomentar la creació d'associacions de propietaris forestals que, entre els seus objectius, veiessin bé la custòdia del territori **[Actuacions núm. 2, núm. 6 i núm. 9]**

B4. Aprofitar l'interès del massís de les Gavarres dins l'àmbit català per facilitar l'assoliment d'acords de custòdia per entitats de custòdia de fora de les Gavarres (com ara la Fundació Territori i Paisatge, la Fundació Natura, la Fundació Terra i Arbres o el Projecte Rius; *vegeu* Annex A3)

C. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació a la seva difusió i al suport social

El desconeixement de la custòdia del territori de la societat civil i l'assoliment del suport social necessari per engegar projectes de custòdia del territori són també dos aspectes que convé abordar en el futur.

C1. Dissenyar mecanismes de difusió de la custòdia del territori entre els propietaris privats i la societat en general per demostrar la seva utilitat com a instrument per conservar els valors naturals i culturals de les Gavarres **[Actuacions núm. 2, núm. 3 i núm. 4]**

C2. Donar a conèixer les experiències de custòdia del territori del massís de les Gavarres entre la societat civil i les entitats sense ànim de lucre, amb l'establiment de mecanismes de relació entre les diferents entitats de custòdia. Per tant, cal difondre a la premsa local (inclosa la *Revista de les Gavarres i d'Ardenya*), als ajuntaments i als veïns els diversos acords de custòdia que es vagin assolint. D'altra banda, caldria aprofitar i difondre entre les entitats del massís l'inventari d'ini-

⁴⁷ Aquesta actuació de divulgació de la custòdia del territori seria també una forma de reorientar i reactivar la tasca de la Coordinadora, avui molt inactiva.

El suro de Vallfreda, a Cruilles. Autor: Consorci de les Gavarres

ciatives de custòdia del territori que ha començat a elaborar la Xarxa de Custòdia del Territori a tot Catalunya **[Actuacions núm. 3, núm. 4, núm. 5 i núm. 9]**

C3. Iniciar campanyes de suport a projectes de custòdia del territori que permetin l'obtenció de recursos econòmics i humans (voluntariat) aprofitant l'estimació de la població local vers el masís de les Gavarres **[Actuacions núm. 2, núm. 3, núm. 4, núm. 9 i núm. 10]**

C4. Impulsar el suport i la formació de veïns per a la cura i la gestió del territori, a través de les entitats cíviqes, reforçant les activitats lúdiques i culturals existents (per part d'entitats excursionistes i culturals, sobretot) i creant-ne de noves (lectura de llibres, formació ocupacional, etc.) **[Actuacions núm. 4, núm. 8 i núm. 9]**

D. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació als projectes i acords de custòdia del territori

L'execució de projectes de custòdia del territori, l'assoliment d'acords i el seu posterior seguiment exigeixen a l'entitat de custòdia una capacitat i uns coneixements previs. Existeixen

manuals complets sobre com dissenyar els projectes de custòdia, com dur a terme els contactes i les negociacions amb els propietaris i com fer el seguiment posterior. La Xarxa de Custòdia del Territori (*vegeu* Annex A3) també ofereix assessorament en relació als projectes i acords de custòdia del territori.

D1. Iniciar els projectes de custòdia del territori en aquelles finques més susceptibles d'arribar a acords de custòdia, tant des del punt de vista de l'interès dels valors que té la finca (*vegeu* pàg. 86) com del possible interès dels propietaris. En aquest sentit, resultaria útil un inventari de les finques del massís de les Gavarres susceptibles de dur-hi a terme projectes de custòdia del territori. Així mateix, a l'hora d'escollir una finca l'entitat de custòdia hauria de valorar prèviament altres qüestions (cost futur de seguiment i gestió, possibilitats d'ampliació, finques obertes o excloses al públic, etc.) **[Actuacions núm. 1, núm. 5 i núm. 7]**

D2. Directrius per als processos de contacte entre les entitats de custòdia i els propietaris:

- Presentar-se amb alguna persona de confiança del propietari. En el cas de les Gavarres, les ADF, les societats de caçadors i fins i tot el Consorci de les Gavarres poden actuar de bons intermediaris.
- Presentar una actitud amistosa, donar explicacions clares sobre quines són les inquietuds de les entitats i la raó per la qual s'ha contactat amb el propietari. En aquest sentit, cal que el propietari sigui conscient que el procés d'acord de custòdia del territori és absolutament voluntari per part seva.
- Presentar la custòdia del territori com una cosa concreta, gens abstracta. Cal fer propostes concretes i entenedores per a la propietat; indicacions sobre quins elements es volen protegir; com funcionaria un possible acord de custòdia... El propietari ha de veure clarament quins són els beneficis que li comportarà l'assoliment d'un acord de custòdia, uns beneficis que no han de ser exclusivament mercantilistes sinó també de caràcter ètic (*vegeu* següent directriu).

D3. Cercar propostes de custòdia imaginatives que no es basin únicament en una compensació econòmica per al propietari que arribi a un acord de custòdia del territori. Així per exemple, els acords de custòdia es podrien vincular a l'execució d'actuacions de marxandatge de productes tradicionals derivats del bosc (suro, bruc...), al patrocini d'empreses locals, a l'organització de demostracions de la pela del suro per a escolars i adults (entre els quals, turistes de les poblacions properes), etc. **[Actuacions núm. 6 i núm. 8]**

D4. Aprofitar els serveis que ofereix la Xarxa de Custòdia del Territori per endegar iniciatives de custòdia del territori de qualitat i ben fonamentades. (*vegeu* Annex A3)

D5. Un cop assolit l'acord de custòdia, dur a terme un seguiment de la finca i mantenir un con-

tacte regular amb el propietari. El procediment de seguiment s'ha de basar en un mètode senzill, eficaç, fàcil i econòmic d'aplicar. És important que durant aquesta fase de seguiment es mantingui informat al propietari sobre els ajuts disponibles, les novetats legals i tècniques, etc.

E. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació al suport de les institucions públiques

Les administracions públiques també tenen un pes important en la correcta aplicació de la custòdia del territori. La seva participació pot ser directa, ja sigui a través de suport a les iniciatives de custòdia en forma de recursos materials, humans o econòmics, ja sigui mitjançant la posada en pràctica de programes propis de custòdia del territori. Però també pot ser indirecta, a partir del desenvolupament d'un marc legal i fiscal que afavoreixi els mecanismes de custòdia.

E1. Fomentar la custòdia del territori en finques municipals (com ara les de Girona, Quart, Llambilles, Vall-Llobrega o Palafrugell) **[Actuacions núm. 5 i núm. 7]**

E2. Aprofitar la diversitat d'opcions i eines que la custòdia aporta en l'execució de plans urbanístics o d'Agendes 21 Locals. En aquest sentit, caldria preveure i introduir mecanismes de custòdia del territori durant l'elaboració dels plans d'ordenació urbanística municipal⁴⁸ i els plans d'acció local per a la sostenibilitat. És interessant aprendre de l'experiència de Cassà de la Selva (vegeu pàg. 77).

E3. Instar els ajuntaments de les Gavarres a iniciar contactes amb propietaris (com està fent l'Ajuntament de Girona) per intentar assolir acords de custòdia **[Actuacions núm. 2 i núm. 5]**

E4. Preveure l'ús d'instruments de custòdia del territori en els documents de planificació (pla especial, plans de gestió...) de l'Espai d'Interès Natural del massís de les Gavarres.

F. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació al paper del Consorci de les Gavarres

Tenint en compte que el desenvolupament de la custòdia a les Gavarres requereix d'un ens promotor (vegeu pàg. 98), s'ha considerat que el Consorci de les Gavarres és l'ens que millor reuneix les característiques per exercir aquesta tasca d'impuls de la custòdia. Tanmateix, cal ser

⁴⁸ La Llei 2/2002 d'urbanisme ofereix algunes possibilitats interessants per a la custòdia del territori. L'art. 153.4.d de la Llei preveu que el patrimoni públic de sòl pugui destinar-se a formar reserves per protegir i tutelar el sòl no urbanitzable. Aquestes reserves de sòl han d'estar previstes en els programes d'actuació urbanística municipal. A més, segons l'art. 164.2 es poden delimitar en sòl no urbanitzable àrees en les quals la transmissió de finques queda subjecta a l'exercici dels drets de tanteig i retracte als efectes de constituir o augmentar el patrimoni municipal del sòl. Aquest exercici del dret de tanteig i retracte es pot considerar un mecanisme de custòdia del territori a disposició dels ajuntaments i altres administracions locals.

conscients que la promoció i el posterior desenvolupament de la custòdia al massís no pot dependre d'un únic agent, i que ha de ser un procés participat per tants agents de les Gavarres com sigui possible.

F1. Exercir la tasca de promoció de la custòdia del territori a les Gavarres, seguint la línia que ja ha iniciat durant els darrers anys. **[Actuacions núm. 2, núm. 3, núm. 5 i núm. 10]**

F2. Actuar com a intermediari en alguns processos de contacte entre entitats de custòdia i propietaris privats.

F3. Com a entitat de custòdia, assolir nous acords de custòdia amb propietaris privats. Les tècniques a utilitzar poden ser diverses, però es recomanen la cessió d'usos (com s'ha fet fins ara) o l'arrendament.

F4. Capacitar-se en termes de custòdia del territori, desenvolupant, per exemple, una unitat de treball de custòdia del territori, amb recursos propis, en el si de l'equip tècnic del Consorci de les Gavarres. Aquesta unitat podria assumir les actuacions de promoció de la custòdia al massís com

Un suro ple de rètols il·lustra diferents usos que es fan del bosc: silvicultura, cacera i lleure (rutes BTT).

Autor: Xavier Sabaté

també la negociació i posterior seguiment dels acords de custòdia que assoleixi el Consorci. **[Actuació núm. 5, núm. 9 i núm. 10]**

G. Directrius per promoure la custòdia del territori en relació al seu finançament

El foment de la custòdia del territori al massís de les Gavarres requereix de mecanismes de finançament. Per obtenir aquest finançament es poden aprofitar els instruments existents (vegeu Annex A4), però resultaria més interessant crear nous mecanismes específics per a custòdia del territori.

G1. Aprofitar els ajuts econòmics que convoquen periòdicament les administracions per iniciar projectes de custòdia que desemboquin en l'assoliment d'acords.

G2. Cercar patrocini o suport privat en empreses locals, entitats financeres, etc. per a l'execució de projectes de custòdia. **[Actuacions núm. 4, núm. 6, núm. 8 i núm. 10]**

G3. Dissenyar propostes de finançament imaginatives per a actuacions de custòdia del territori: sistemes voluntaris de contribució econòmica⁴⁹, creació d'un fons econòmic específic per a la custòdia, campanyes de recaptació entre la població local, etc. **[Actuació núm. 10]**

G4. En casos on resulti oportú, plantejar al propietari la possibilitat que sigui ell qui financï algunes de les actuacions derivades de l'acord de custòdia.

INSTRUMENTS DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI I ELEMENTS D'INTERÈS

Un dels grans reptes a l'hora d'utilitzar la custòdia del territori és la necessitat de cercar instruments i fórmules d'acord amb la propietat que siguin imaginatives, efectives i que s'adaptin a les característiques particulars tant de les entitats com dels propietaris. Per tant, serà durant la selecció de finques i el posterior disseny i negociació de cada acord quan s'haurà d'afrontar aquest repte. De fet, el prestigi de la custòdia del territori dependrà del mètode, el *savoir faire* i el rigor del treball de les entitats de custòdia (Jordi Pietx, com. pers.).

Sense la voluntat de voler acotar la custòdia del territori, en aquest apartat es proposen en forma de taula (Taula 10) un conjunt d'opcions o instruments de custòdia del territori d'acord amb els

⁴⁹ Els sistemes voluntaris de contribució econòmica (*visitor payback systems*) inclouen tot un conjunt de mètodes que pretenen que els visitants d'espais naturals donin diners o qualsevol altra ajuda voluntària per tal de contribuir a la conservació o la gestió dels llocs que visiten. Els mètodes són molt diversos i van des d'una simple donació econòmica en un recipient fins a la total participació del visitant en tasques de conservació de l'espai que visita, passant per suplementes que s'inclouen en les factures dels establiments turístics o venda de productes el preu dels quals inclou una part destinada a la conservació. Habitualment la gestió dels diners recaptats per aquests sistemes va a càrrec d'entitats conservacionistes sense ànim de lucre.

elements d'interès identificats a la pàgina 86. Així mateix, s'indiquen tipologies d'entitats o, fins i tot, noms concrets d'entitats que podrien esdevenir entitats de custòdia per a cadascun dels elements d'interès o si més no que podrien col·laborar en l'assoliment o l'execució dels acords de custòdia. Aquestes propostes han de servir com a guia, no pas com la solució única i definitiva que, com s'ha indicat abans, dependrà de cada entitat i propietat.

En relació a la Taula 10 d'instruments i potencials entitats de custòdia, convé abans fer alguns **aclaraments** que en facilitin la seva comprensió:

– La majoria d'instruments de custòdia del territori indicats han estat explicats als apartats *Els acords i les tècniques de custòdia del territori* (pàg. 19) i d'*Instruments de suport a la custòdia del territori* (pàg. 71). Per a més informació consulteu la publicació *Opcions per a la custòdia del territori en finques privades. Guia pràctica per a la propietat* (ASENSIO et al, 2002).

– Alguns dels instruments que s'indiquen, pel fet de no ser estrictament de custòdia del territori, no s'han exposat en apartats precedents. Són els següents (seguits d'una breu definició:

Contracte de riu: Els diversos agents implicats en un espai fluvial (ajuntaments, entitats, usuaris...) decideixen posar-se d'acord en la gestió d'aquest espai impulsats per qualsevol organisme. D'aquest acord, es crea un document ("un model de pautes de conducta entorn al riu") on queden reflectits els diferents interessos de cada part i les actuacions establertes en l'acord.

Guaret faunístic: és un contracte entre una societat de caçadors i el titular d'una explotació agrària mitjançant el qual el titular es compromet a deixar en repòs les seves terres durant un període de temps determinat i a dur a terme unes determinades actuacions en el moment d'aixecar el guaret. Aquest contracte beneficia els caçadors perquè afavoreix la presència d'espècies cinegètiques (especialment la perdiu) i, de retruc, beneficia determinades espècies de fauna salvatge gràcies al manteniment dels seus hàbitats i del mosaic paisatgístic. El titular, per part seva, pot obtenir una subvenció per la retirada de terres (finançada per la PAC), beneficis agronòmics i una reducció de costos en la lluita contra les plagues, a part de contribuir a la conservació del medi natural.

– Els acords de gestió (un dels instruments més indicats a la taula) poden incloure diferents opcions que s'hauran de negociar en cada cas: cessió de drets reals, constitució d'un arrendament, compromisos d'actuacions per les dues parts, etc.

– Molts dels instruments proposats podrien estar interrelacionats entre ells atès que alguns dels elements d'interès coincideixen en un mateix indret. Així, per exemple, l'adopció de trams de rieres o l'establiment d'un contracte de riu (en aquest cas, per cursos d'aigua d'una certa entitat com ara el riu Daró) permetria conservar certs elements d'interès al mateix temps. D'igual manera, la conservació de certes comunitats forestals (suredes, per exemple), les brolles silícioles i espècies de flora d'interès hi haurà d'anar estretament lligada.

TAULA 10. INSTRUMENTS I POTENCIALS ENTITATS DE CUSTÒDIA SEGONS ELS ELEMENTS D'INTERÈS NATURAL DEL MASSÍS DE LES GAVARRES

TIPUS D'ELEMENTS	INSTRUMENT/S DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI	POTENCIALS ENTITATS DE CUSTÒDIA
Elements d'interès geològic o geomorfològic	Adopció d'elements singulars	Entitats excursionistes, entitats conservacionistes (locals o d'àmbit superior)
	Acords de gestió per evitar la degradació dels afloraments d'interès	
	Contracte de riu (a la riera de Salenys, per exemple)	Grups del <i>Projecte Rius</i> , entitats conservacionistes
	Declaració de reserva natural parcial de la riera de Salenys	
Elements d'interès hidrogeològic (fonts i pous d'aigua picant)	Adopció de fonts (que incloguin campanyes de captació de recursos per restaurar-les, si és que resulta necessari)	Entitats culturals, Entitats excursionistes, Ajuntaments
	Acords de gestió amb els propietaris de finques que continguin pous d'aigua picant	
Comunitats, forestals, de ribera i arbustives	Acords de gestió amb propietaris de finques forestals per fomentar una gestió forestal sostenible, per afavorir la successió natural cap a comunitats més madures allí on resulti viable o per evitar la tala de boscos de ribera (via contractes de cessió de drets de tala, per exemple)	<i>Consorci de les Gavarres</i> , agrupacions de defensa forestal, entitats conservacionistes locals, entitats conservacionistes d'àmbit superior (compra de finques d'elevat valor ecològic)
	Compra de les finques forestals d'elevat valor ecològic	
	Elaboració de PTGMF amb criteris conservacionistes vinculats a acords de custòdia	
	Contracte de cessió d'usos	
	Reserves naturals parcials	
	Adopció de trams de rieres ben conservats que continguin bones mostres de comunitats de ribera	

TIPUS D'ELEMENTS	INSTRUMENT/S DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI		POTENCIALS ENTITATS DE CUSTÒDIA
Comunitats aquàtiques i higròfiles (basses)	Adopció de trams de rieres ben conservats		Grups del <i>Projecte Rius</i> (per a les adopcions), <i>Consorti de les Gavarres</i> (per als acords de gestió), entitats conservacionistes locals (per als acords de gestió)
	Acords de gestió amb els propietaris de finques que continguin basses (per garantir-ne el seu bon estat de conservació o restaurar-les si resulta necessari)		
Altres comunitats vegetals (azonals o antròpiques)	Codolars	Adopció de trams de rieres	Grups del <i>Projecte Rius</i>
	Conreus i pastures a l'interior del massís / Comunitats de plantes anuals	Contractes d'arrendament	Societats de caçadors, <i>Consorti de les Gavarres</i> , Ajuntaments
		Guaret faunístic amb titulars d'explotacions	
		Acords de gestió per a la conservació de marges, camins i clarianes de conreu	
Mosaic agroforestal exterior al massís	Acords de gestió amb propietaris privats		Ajuntaments, <i>Consorti de les Gavarres</i> , sindicats agrícoles locals, societats de caçadors
	Convenis urbanístics (permutes o cessions entre ajuntaments i propietaris)		
	Guaret faunístic		
Arbres monumentals	Adopció o apadrinament d'arbres monumentals o singulars		Agrupacions de defensa forestal, entitats excursionistes, entitats culturals
	Compra dels arbres i dels terrenys circumdants		
	Inclusió en el catàleg d'arbres i arbredes monumentals de la Generalitat de Catalunya		
Poblacions de flora singular	Acords de gestió amb propietats que incloguin mostres representatives d'espècies de flora singular		Entitats conservacionistes locals, <i>Consorti de les Gavarres</i> , entitats excursionistes

TIPUS D'ELEMENTS	INSTRUMENT/S DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI		POTENCIALS ENTITATS DE CUSTÒDIA
	Declaració de petites reserves naturals parcials o municipals (en aquells indrets d'especial valor per la flora que contenen)		
Poblacions de fauna singular	Fauna fluvial (espinós i altres espècies de peixos)	Acords de gestió	Entitats conservacionistes locals, <i>Consorti de les Gavarres</i> , grups del <i>Projecte Rius</i>
		Contracte de riu	
		Declaració de reserves naturals parcials (riera de Salenys) o refugis de pesca	
		Adopció de trams de rieres	
		Acords de gestió per mantenir en bon estat els punts d'aigua (basses i altres)	
	Conills i llebres (i altres espècies presa)	Declaració de refugis de fauna	<i>Consorti de les Gavarres</i> , entitats conservacionistes locals, societats de caçadors, Ajuntaments, sindicats agrícoles locals
		Contractes de cessió de drets de caça	
		Guaret faunístic	
	Rapinyaires	Acords de gestió per a la conservació de zones rocoses	Entitats conservacionistes locals, entitats conservacionistes d'àmbit superior (especialitzades en ornitologia)
		Declaració de refugis de fauna o reserves naturals de fauna salvatge	
Quiròpters	Acords de gestió amb propietaris per al tancament de mines i coves	Entitats conservacionistes locals	

Font: Elaboració pròpia a partir de GEODÈSIA (2001) i ASENSIO *et al* (2002)

En el cas del **patrimoni cultural** s'ha optat per no elaborar una taula similar a la del patrimoni natural per dues raons:

- No es disposa d'una diagnosi específica dels elements d'interès del patrimoni cultural.
- La custòdia del territori del patrimoni cultural encara no ha estat gaire estudiada ni desenvolupada a Catalunya i, per tant, existeix un cert desconeixement sobre els instruments més apropiats.

Tanmateix, a continuació s'indiquen alguns instruments que es podrien utilitzar per fer custòdia del territori d'elements d'interès cultural:

- **Acord de gestió** amb el propietari que impliqui compromisos de protecció i, si escau, gestió per a la conservació d'elements d'interès cultural que hi hagi a l'interior de la seva propietat. Caldria explorar en cada cas quins serien els compromisos i actuacions més adients. Un exemple molt apropiat d'acord de gestió per al patrimoni cultural són les adopcions o apadrinaments.
- **Adopció o apadrinament** d'un element per part d'una entitat de custòdia. L'adopció consisteix a donar suport al propietari a través d'un acord de gestió exprés per a un element significatiu i si cal el seu àmbit d'influència. El funcionament dels acords d'adopció és el mateix que els acords de gestió i, per tant, poden ser tant verbals com escrits.
- **Declaració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) o altres figures de protecció del patrimoni cultural.** Es podria vincular una declaració d'aquest tipus a un acord de custòdia, informant el propietari dels avantatges fiscals que implica.
- **Contracte de cessió d'usos** d'un element del patrimoni cultural (seria el cas de la cessió de l'església de Sant Cebrià dels Alls al Consorci de les Gavarres o del molí d'en Frigola al Consell Comarcal del Baix Empordà).

Pel que fa a les potencials entitats que podrien intervenir en la custòdia d'elements d'interès cultural, resulta obvi que les més adequades són aquelles que habitualment desenvolupen diferents iniciatives de recuperació, neteja i protecció del patrimoni cultural de les Gavarres.

ACTUACIONS PER IMPULSAR LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI A LES GAVARRES

A continuació es presenten una desena d'actuacions específiques que es podrien executar per impulsar la custòdia del territori a les Gavarres i que, en molts casos, desenvolupen les directrius proposades a l'apartat *Directrius per promoure i utilitzar la custòdia del territori* (pàg. 101). Per a cada actuació s'adjunta una fitxa en la qual s'indiquen les directrius relacionades, es fa una peti-

ta descripció, i es planteja qui podria encarregar-se de la seva execució. Aquelles actuacions que es consideren més prioritàries estan indicades amb un asterisc (*).

TAULA 11. DECÀLEG D'ACTUACIONS PER IMPULSAR LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI A LES GAVARRES

1. Elaboració d'un inventari de les finques del massís de les Gavarres susceptibles de dur-hi a terme projectes de custòdia del territori
2. Edició d'un tríptic divulgatiu sobre la custòdia del territori (*)
3. Creació d'una secció fixa sobre custòdia del territori a la pàgina web del Consorci de les Gavarres
4. Utilització de la *Revista de les Gavarres i d'Ardenya* com a mitjà de difusió de la custòdia del territori a les Gavarres (*)
5. Creació d'un grup de treball sobre custòdia del territori a les Gavarres (*)
6. Promoció de la creació d'associacions de propietaris forestals
7. Impuls d'un projecte pilot de custòdia del territori (*)
8. Elaboració d'un directori de suport a la custòdia del territori
9. Formació sobre custòdia del territori i sensibilització de la societat
10. Disseny i execució d'un programa per al finançament de la custòdia del territori a les Gavarres (*)

1. Elaboració d'un inventari de les finques del massís de les Gavarres susceptibles de dur-hi a terme projectes de custòdia del territori

Directrius relacionades: A1, A2, A3, D1

Descripció: Aquest inventari s'hauria de basar en fonts d'informació diverses ja existents: el

Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres, l'Inventari del patrimoni cultural de les Gavarres, el cadastre rústic i altres estudis més específics sobre fauna i flora.

Responsabilitat: Atesa la capacitat tècnica i econòmica i la informació que té disponible, seria recomanable que aquest inventari el realitzés o, si més no el coordinés, el Consorci de les Gavarres.

2. Edició d'un tríptic divulgatiu sobre la custòdia del territori (*)

Directrius relacionades: B1, B3, C1, C3, E3, F1

Descripció: Consistiria en un tríptic adreçat als propietaris privats, a les entitats sense ànim de lucre, als ajuntaments i a la població en general per tal d'informar sobre la custòdia del territori i les seves possibilitats al massís de les Gavarres. A part de donar a conèixer la custòdia del territori, aquest tríptic podria servir per implicar i animar la gent a donar suport a la custòdia del territori. En cas que s'impulsés una campanya específica de captació de recursos (directriu C3), s'hauria de valorar la possibilitat d'editar un tríptic específic.

De manera preliminar, s'indiquen alguns dels **continguts** que podria incloure el tríptic:

- objectius de la custòdia del territori
- possibilitats de la custòdia del territori a les Gavarres en relació a l'elevat nombre de propietats privades i als elements d'interès que convé conservar
- avantatges per a la propietat privada
- entitats, tant públiques com privades, que podrien iniciar-se en la custòdia del territori
- sol·licitud de suport a la societat en general per promoure la custòdia del territori
- imatges i fotografies (elements d'interès de les Gavarres, encaixada de mans entre una entitat i un propietari)

Responsabilitat: Fóra recomanable que aquesta actuació fos executada pel Consorci de les Gavarres (com a agent que integra tot el massís).

3. Creació d'una secció fixa sobre custòdia del territori a la pàgina web del Consorci de les Gavarres

Directrius relacionades: C1, C2, C3, F1

Descripció: En l'actualitat, les pàgines web són un dels mecanismes de difusió més utilitzats i amb més bones perspectives de futur. Per tant, tal i com s'ha fet durant l'elaboració d'aquest treball, caldria crear una secció sobre custòdia del territori a la pàgina web del Consorci de les Gavarres, que podria incloure els **continguts** següents:

- objectius i possibilitats de la custòdia del territori al massís de les Gavarres
- llistat d'entitats, tant públiques com privades, disposades a iniciar projectes de custòdia del territori
- llistat d'experiències de custòdia del territori a les Gavarres (com a exemples)
- agenda d'activitats sobre custòdia del territori
- demandes de suport a la custòdia (voluntaris, campanyes de captació de recursos econòmics...)
- directori de suport a la custòdia del territori (*vegeu* actuació núm. 8)
- espai d'opinió (com el que ja existeix actualment)
- enllaços a pàgines web d'interès (entre les quals, la de la Xarxa de Custòdia del Territori)

Responsabilitat: Consorci de les Gavarres

4. Utilització de la Revista de les Gavarres i d'Ardenya com a mitjà de difusió de la custòdia del territori a les Gavarres (*)

Directrius relacionades: C1, C2, C3, C4, G2

Descripció: D'acord amb el nombre de novetats sobre custòdia del territori que vagin sorgint, els continguts que es podrien incloure en la revista podrien ser de diversos tipus:

- article-resum sobre el present treball
- articles sobre experiències de custòdia del territori que es vagin desenvolupant al massís
- agenda d'activitats sobre custòdia del territori
- demandes de suport a la custòdia

A mig termini, segons el seu grau de desenvolupament, caldria valorar la possibilitat de crear una secció específica sobre custòdia del territori o, fins i tot, d'editar un butlletí informatiu dedicat específicament a la custòdia del territori.

Responsabilitat: L'equip editorial de la revista.

5. Creació d'un grup de treball sobre custòdia del territori a les Gavarres (*)

Directrius relacionades: B1, B2, C2, D1, E1, E3, F1, F4

Descripció: Aquest grup estaria integrat pel Consorci de les Gavarres i representats d'entitats sense ànim de lucre amb voluntat d'iniciar-se en la custòdia del territori. Seria interessant que el grup estigués integrat per entitats de diferent tipus (conservacionistes com ara l'Associació Naturalistes de Girona, excursionistes com la Colla excursionista cassanenca, i culturals).

També es podria valorar la possibilitat d'incloure en el grup de treball representants dels ajunta-

ments més motivats per desenvolupar programes de custòdia del territori, tant en finques municipals com en finques privades. Si es considera oportú, també es podria demanar suport a la Xarxa de Custòdia del Territori i fer participar en el grup de treball algun membre del seu equip tècnic.

El grup de treball es reuniria periòdicament per tractar aspectes relacionats amb el desenvolupament de la custòdia al massís. Algunes de les **funcions** que es proposen per a aquest grup són:

- demostrar a les entitats l'interès que té la custòdia del territori
- dissenyar les línies estratègiques per impulsar la custòdia del territori a les Gavarres
- determinar les finques més susceptibles d'iniciar projectes de custòdia
- promoure l'execució de projectes específics de custòdia del territori (projectes pilot, projectes en finques municipals...), ja sigui a través de les mateixes entitats que formen part del grup de treball, com d'altres d'àmbit superior a les Gavarres
- intercanviar coneixements, inquietuds, demandes i experiències sobre custòdia del territori entre les entitats

La creació d'aquest grup de treball seria una experiència innovadora a Catalunya.

Responsabilitat: El grup de treball estaria promogut i coordinat pel Consorci de les Gavarres (en cas que es creés, per la seva unitat de custòdia del territori, *vegeu* directriu F4), i podria rebre l'assessorament de la Xarxa de Custòdia del Territori. Caldria enviar a les entitats gavarrenques (i, si escau, als ajuntaments) una carta en què s'informés sobre la creació d'aquest grup de treball per tal d'animar-les a participar.

6. Promoció de la creació d'associacions de propietaris forestals

Directrius relacionades: B3, D3, G2

Descripció: A les Gavarres no existeix cap associació de propietaris forestals amb voluntat de promoure una millor comercialització dels productes forestals, una mancança que ha estat identificada per diversos documents com ara el *Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres*.

Des del punt de vista de la custòdia del territori, resultaria interessant promoure la creació d'aquest tipus d'associacions, que podrien actuar com a entitats de custòdia. Aquestes associacions, a part de vetllar per la conservació dels valors naturals i culturals de les finques, exercirien una tasca de suport als propietaris associats, tant en l'àmbit de la gestió forestal (tramitació d'ajuts, execució d'actuacions silvícoles), com en altres àmbits més relacionats amb la comercialització dels productes o l'aprofitament ecoturístic de les Gavarres. Per tal d'augmentar la proximitat amb els propietaris, fóra desitjable que aquestes associacions es creessin per a àmbits específics de les

Gavarres i amb una certa homogeneïtat (com a exemple hipotètic, es podria parlar de l'associació de propietaris de Fitor). Aquestes associacions tindrien més capacitat per aconseguir i mobilitzar recursos i, si es considera necessari, podrien cobrar quotes als propietaris membres.

Responsabilitat: Aquesta seria una de les línies estratègiques que podria impulsar el grup de treball de custòdia del territori (*vegeu* actuació núm. 5)

7. Impuls d'un projecte pilot de custòdia del territori (*)

Directrius relacionades: B1, D1, E1

Descripció: Calen exemples d'acords de custòdia "clàssics" que serveixin de referència per mitjà dels quals se'n pugui fer publicitat a altres propietaris del massís. Aquest projecte hauria d'implicar una entitat privada sense ànim de lucre (entitat conservacionista, excursionista...), un propietari privat i una finca amb uns valors naturals i culturals reconeguts. També es podria valorar la possibilitat de dur a terme un projecte pilot en una finca municipal. Es podria impulsar una campanya específica d'obtenció de recursos per dur a terme aquests projectes pilot, els quals podrien servir de model i, alhora, d'indicador de les possibilitats reals de la custòdia del territori. Un cop assolits els acords, caldria difondre, mitjançant els mecanismes indicats anteriorment, els resultats i les experiències extretes d'aquest projecte pilot.

Responsabilitat: El responsable d'impulsar aquest projecte podria ser el grup de treball de custòdia del territori a les Gavarres (*vegeu* actuació núm. 5).

8. Elaboració d'un directori de suport a la custòdia del territori

Directrius relacionades: A1, C4, D3, G2

Descripció: Es tractaria d'un directori accessible a les entitats de custòdia que podria ser ofert a la vegada als propietaris amb els quals assoleixen acords de custòdia. El directori inclouria professionals i empreses locals especialitzades en gestió forestal, com també persones coneixedores de les Gavarres amb capacitat per identificar els límits de les finques, assessorar en les actuacions a les finques, etc.

D'altra banda, s'hi podrien incloure altres empreses relacionades amb la comercialització dels productes del bosc (taps de suro, tanques de bruc, mel, etc.), empreses turístiques (que organitzin itineraris per les Gavarres), cases de turisme rural, restaurants, etc. que podrien donar suport (tant econòmic com d'altre tipus) als propietaris.

Responsabilitat: El responsable de crear aquest directori seria el Consorci de les Gavarres a través de les aportacions que fessin els membres del grup de treball de custòdia del territori a les Gavarres (*vegeu* actuació núm. 5).

Els boscos de les Gavarres són escenari freqüent de jornades tècniques i sortides divulgatives.
Autor: Consorci de les Gavarres

9. Formació sobre custòdia del territori i sensibilització de la societat

Directrius relacionades: B2, B3, C2, C3, C4, F4

Descripció: Periòdicament es podrien organitzar cursos i jornades de formació amb un doble objectiu: 1) capacitar els membres de les entitats per dotar-los de coneixements sobre custòdia del territori; 2) professionalitzar les entitats per millorar la seva gestió interna (coordinació de voluntariat, obtenció de recursos, captació de socis...).

Paral·lelament, caldria seguir amb la tasca de sensibilització de la societat civil que ja duen a terme moltes entitats, amb l'aprofitament de les activitats que realitzen i també creant-ne de noves (formació ocupacional, edició de publicacions didàctiques, lectures de llibres, visites a finques amb acords de custòdia, jornades de demostració de pràctiques forestals, etc.). Durant l'execució d'aquestes activitats, caldria difondre les possibilitats de custòdia del territori i, fins i tot, es podria aprofitar per captar recursos.

Responsabilitat: La capacitat i professionalització d'entitats de custòdia forma part dels objectius fundacionals de la Xarxa de Custòdia del Territori, així que es podria sol·licitar a aquesta organització assessorament per organitzar les jornades formatives. Tanmateix, l'impuls d'aquests cursos de formació hauria de sorgir dels mateixos agents de les Gavarres (Consorci de les

Gavarres, grup de treball de custòdia del territori de les Gavarres, etc.). Pel que fa a les tasques de sensibilització, la responsabilitat recau en les entitats sense ànim de lucre, especialment en les conservacionistes, en les excursionistes i en les culturals.

10. Disseny i execució d'un programa per al finançament de la custòdia del territori a les Gavarres (*)

Directrius relacionades: B2, C3, F1, F4, G2, G3

Descripció: La major part de les actuacions proposades fins ara requereixen de finançament per poder executar-les. Per tant, resulta estrictament necessari establir un programa de finançament per al foment de la custòdia del territori, que ha de basar-se en els mecanismes existents i en nous instruments.

Algunes actuacions i mecanismes que podria preveure el programa de finançament són:

- Reservar una partida del pressupost del Consorci de les Gavarres a actuacions de foment de la custòdia del territori.
- Sol·licitar patrocini a empreses locals i entitats financeres per a l'execució de projectes específics de custòdia del territori.
- Dissenyar una campanya de captació de recursos, basada en instruments imaginatius, per tal de crear un **fons econòmic per a l'impuls de la custòdia del territori**. Caldria implicar entitats, comerços, empreses locals i administracions per assegurar uns bons resultats. Es podrien emprar diversos instruments associats als sistemes voluntaris de contribució econòmica i provats en altres països, com ara:
  - recaptar una part dels ingressos derivats de la venda de productes tradicionals de les Gavarres i entorns (taps de suro, ceràmica de la Bisbal d'Empordà, etc.). Es podrien aprofitar zones de les Gavarres molt concorregudes (Fitor, els Àngels, els Metges, etc.) per a situar-hi punts de venda de productes.
  - utilitzar la pàgina web del Consorci de les Gavarres per fer difusió de la campanya o, fins i tot, per acceptar donacions a través de la xarxa.
  - organitzar actes públics (dinars, sopars, festes populars...) o aprofitar els que ja existeixen per captar recursos.
  - editar plaques commemoratives per a aquells propietaris que col·laborin en projectes de custòdia.
- Presentar projectes de custòdia del territori a les convocatòries d'ajuts de les diverses administracions.
- Cercar el suport econòmic de les administracions que formen part del Consorci de les Gavarres, especialment dels ajuntaments que tenen més capacitat.

Responsabilitat: L'elaboració del programa de finançament i la seva posterior execució hauria d'anar a càrrec de l'ens impulsor de la custòdia del territori, és a dir, el Consorci de les Gavarres. Tanmateix, hauria de rebre suport tècnic per part del grup de treball sobre custòdia del territori (vegeu actuació núm. 5) i suport econòmic d'altres administracions públiques (Departament de Medi Ambient, Diputació de Girona, consells comercials...).

BIBLIOGRAFIA

ALHAMBRA, J.; VAQUÉ, E.; VICENS, J. (1993). "Les Gavarres". A: FORTIÀ, R. (coord.) (1993). *El medi natural a les comarques gironines: l'estat de la qüestió*. Girona: Diputació de Girona.

ARQUIMBAU, R.; PIETX, J.; RAFA, M. (2001). *La custòdia del territori. Una guia per a la implantació a Catalunya*. Manlleu: Fundació Territori i Paisatge.

ASENSIO, N.; CORTINA, A.; PIETX, J. (2002). *Opcions per a la custòdia del territori en finques privades. Guia pràctica per a la propietat*. Manlleu: Xarxa de Custòdia del Territori. Fundació Territori i Paisatge.

ASSOCIACIÓ D'ACCIÓ DEL PATRIMONI (1997). *Programa Gavarres Memòria i Futur*. (Inèdit)

CAMBRA DE COMERÇ I INDÚSTRIA DE GIRONA (1979). *Debat Costa Brava*. Ponències, comunicacions i documents de les jornades celebrades del 20 de novembre al 18 de desembre de 1976. Girona: Cambra de comerç i Indústria de Girona.

CENTRE DE LA PROPIETAT FORESTAL (2002). *Ajuts a la gestió forestal sostenible. Convocatòria 2003-2004. Resum de l'Ordre de 14 de desembre de 2001*. Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient. Centre de la Propietat Forestal.

CENTRE UNESCO DE CATALUNYA (2001). *Medi ambient. Anuari d'entitats catalanes, 2001*. Barcelona, Centre UNESCO de Catalunya.

CONSORCI DE LES GAVARRES (2002). *Memòria d'activitats del Consorci de les Gavarres, 2001*. La Bisbal d'Empordà: Consorci per a la Protecció i la Gestió de l'Espai d'Interès Natural de les Gavarres.

CONSORCI DE LES GAVARRES (2003). *Memòria d'activitats del Consorci de les Gavarres, 2002*. La Bisbal d'Empordà: Consorci per a la Protecció i la Gestió de l'Espai d'Interès Natural de les Gavarres.

DIPUTACIÓ DE GIRONA (1987). *Les Gavarres Parc Natural Irrenunciable (Monogràfic)*. *Revista de Girona*, 122. Girona: Diputació de Girona.

FABRÉ, A. (2003). *L'Espai d'Interès Natural de les Gavarres, aplicacions de la recerca etnològica sobre aquest territori*. (Inèdit).

FIGUERAS, A. (1999). "Les darreres reformes fiscals per a la gestió dels boscos". A: *Silvicultura*, núm. 24, pàg. 7-9.

Gavarres. *La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*. Núm. 01 (Primavera-Estiu 2002).

Gavarres. *La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*. Núm. 02 (Tardor-Hivern 2002).

GEODÈSIA (2001). *Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres. Fase I. Descripció de l'espai*. Consorci de les Gavarres. Departament de Medi Ambient.

GEODÈSIA (2002). *Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres. Fase II. Avaluació i diagnòstic de l'espai*. Consorci de les Gavarres. Departament de Medi Ambient.

GRANYER, O.; MEYA, D. (2003). "Suredes de les Gavarres. Descripció, gestió i aprofitament". A: *XIX Jornades Tècniques Silvícoles*.

HILTS, S.; MOULL, T.; PATER, M. VAN.; RZADKI, J. (1990). *Landowner contact training manual*. Guelph, (Canadà): Natural Heritage League.

JUANOLA, M.; VILAR, L. (1997). "La flora vascular del massís de les Gavarres". A: *Scientia gerundensis*, núm. 23, pàg. 63-108.

JUANOLA, M. (2002). "Onades verdes que s'escampen. El darrer gran bosc mediterrani de terra baixa a les comarques gironines". A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 34-37.

JUANOLA, M. (2003). *Flora singular de les Gavarres. Descripció, corologia i propostes de gestió de les espècies d'interès*. La Bisbal d'Empordà: Consorci de les Gavarres (Biblioteca Lluís Esteva)

LA VOLA (2002). *Modificació puntual de les normes subsidiàries de planejament de Cassà de la Selva per a la regulació d'usos del sòl no urbanitzable*. Ajuntament de Cassà de la Selva. (Inèdit)

MALLORQUÍ, E. (2002). "Colors esvaïts. La història, mal coneguda, de l'home a les Gavarres". A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 38-41.

MADRENAS, L. (2002). "Els arbres monumentals". A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 37.

MATAS, J. (2002). "Els colors més vius" (entrevistes a Joan Cals, Empar Vaqué i Joaquim Bosch, símbols de les iniciatives populars en defensa del massís). A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 48-51.

MORENO, R; PIETX, J. (2003). *Primer inventari d'acords i entitats de custòdia del territori a Catalunya, Illes Balears i Andorra. Informe final*. Xarxa de Custòdia del Territori. (Inèdit).

NONÓ, T. (2002). "Actualitat Poble a Poble. A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 9-11.

PINSACH, J. (2002). "La terra, per viure'n". A: *Gavarres. La Revista de les Gavarres i d'Ardenya*, núm. 01 (primavera-estiu 2002), pàg. 21-25.

PORRAS, J.; BELTRÁN, E. (2002). *La fiscalitat dels boscos a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient. Centre de la Propietat Forestal.

SABATÉ, X. (2001). *El rol de les entitats conservacionistes en l'adquisició i la gestió dels espais naturals: estudi de les possibles aportacions neerlandeses a Catalunya*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències. Projecte de llicenciatura de Ciències Ambientals. (Inèdit).

SALA, M. (1979). *L'organització de l'espai natural a les Gavarres*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.

ANNEXOS

A1 – PERSONES ENTREVISTADES

DATA	PERSONA	CÀRREC	ENTITAT
19-11-02	Assumpta Fabré Narcís Vicens Oriol Granyer	Gerent Tècnic Tècnic	Consorci de les Gavarres
19-11-02	Antígona Garcia	-	Títol personal
19-11-02	Maite Garrigós	Tècnica de Medi Ambient	Ajuntament de Cassà de la Selva
15-04-03	Narcís Vicens Oriol Granyer	Tècnic Tècnic	Consorci de les Gavarres
29-05-03	Miquel Güell	-	Propietari
29-05-03	Marta Picó	Tècnica	Associació Naturalistes de Girona
29-05-03	Enric Saguer	Historiador	Universitat de Girona
29-05-03	Josep Lloveras	-	Propietari
30-05-03	Assumpta Fabré	Gerent	Consorci de les Gavarres
30-05-03	Josep Matas	-	Arxiu Històric de Girona / Fundació Amics del Patrimoni
30-05-03	Antonio Campillo	President	Societat de Caçadors de Cassà
30-05-03	Rosend Giralte	Secretari	Societat d'Amics Verneda-Gavarres
30-05-03	Eloi Madrià	-	Colla Excursionista Cassanenca / Amics de les Gavarres
16-06-03	David Meya	Enginyer Forestal	Departament de Medi Ambient
16-06-03	Enric Mateu	Extint d'Alcalde	Ajuntament de Forallac
16-06-03	Lluís Cornellà	President	ADF Juià, Celrà i Sant Martí Vell
16-06-03	Ricard Herrero	Alcalde	Ajuntament de Santa Cristina d'Aro
16-06-03	Narcís Teixidor	Secretari	ADF Puig d'Arques
17-06-03	Esteve Bosch	-	Propietari
17-06-03	Josep M. Follia	-	Propietari

17-06-03	Ponç Feliu	Regidor de Medi Ambient	Ajuntament de Girona
27-06-03	Joan Cals	Catedràtic d'economia	Universitat Autònoma de Barcelona
07-07-03	Ramon Rodríguez	Vocal de Medi Ambient	Agrupació Excursionista Palafrugell
20-08-03	Joan Botey	Representant d'Exteriors Propietari	Consorti Forestal de Catalunya Agrofitor S.A.
09-09-03	Jordi Pietx	Director	Xarxa de Custòdia del Territori

El llistat següent recull les principals entitats detectades que actuen en el marc del massís de les Gavarres. Per a l'elaboració del llistat s'ha consultat el *Marc estratègic per a la protecció de l'espai d'interès natural de les Gavarres*, així com la *Revista de les Gavarres i d'Ardenya*. L'ordre i agrupament de les entitats segueix la tipologia marcada al llarg del treball.

Entitats conservacionistes (algunes entitats tenen un major component ecologista)

Amics del Baix Empordà

Aritjol (<http://www.cangenis.com/assoc/aritjol>)

Associació de Naturalistes de Girona (<http://www.grn.es/ang>)

Col·lectiu Ecologista de la Vall de Calonge

Coordinadora d'Amics de les Gavarres

Galanthus Associació (<http://www.galanthusassociacio.org>)

Grup Natura Sterna de Platja d'Aro

Entitats excursionistes

Agrupació Excursionista Palafrugell (<http://www.cangenis.com/assoc/aep>)

Centre excursionista del Baix Empordà

Centre excursionista Montclar de Sant Feliu de Guíxols

Club Alpí Palamós

Colla excursionista Cassanenca

Grup excursionista de Quart

Grup "Els Matiners" de Palamós

Grup Excursionista de Corçà

Agrupacions de defensa forestal

ADF Girona

ADF Celrà-Juià-Sant Martí Vell

ADF Gavarres Nord

ADF Puig d'Arques

ADF Quart

Societats de caçadors (i colles senglaneres)

Colla Senglaners de la Bisbal
Societat de caçadors de Cassà de la Selva
Societat de caçadors de les Gavarres
Colla els Molins (Calonge)
Colla d'en Fita (Sant Sadurní de l'Heura)
Colla els Companys (Llagostera)
Colla els Astronautes (Cassà de la Selva)
Colla de Fitor (Palafrugell)
Colla els Vikingus (Cassà de la Selva)
Colla Nova de Fitor (Calonge)
Colla d'en Panxo de St. Benet (Santa Cristina d'Aro)
Colla de St. Llorenç (Llagostera)
Colla de Celrà
Colla de Campdorà
Colla de St. Martí-Madremanya

Entitats culturals

Amics de Solius
Amics del Tinar
Associació Amics de Fitor
Associació de Marxaires
Ateneu de Calonge
Escola Taller les Gavarres
GESEART (Grup Empordanès de Salvaguarda i Estudi de l'Arquitectura Rural i Tradicional)
Fundació Amics del Patrimoni
Punt Verd de Vall-Llobrega
Taller d'Història de Celrà

Segons el *Primer inventari d'acords i entitats de custòdia del territori a Catalunya, Illes Balears i Andorra* (MORENO i PIETX, 2003), a Catalunya existeixen 28 entitats de custòdia, de les quals 20 són organitzacions no governamentals (associacions i fundacions) i 8 són organismes públics (consorcis i ajuntaments)⁵⁰. A continuació es llisten aquestes entitats:

- Ajuntament de Cassà de la Selva
- Ajuntament de Tremp
- Ajuntament de Granollers
- Associació Cultural l'Espona de la Palma d'Ebre
- Associació de Defensa del Patrimoni Natural "La Banqueta"
- Associació Hàbitats-Projecte de Rius
- Centre d'Estudis de Rius Mediterranis
- Col·lectiu Ecologista l'Alzina
- Consorci de les Gavarres
- Consorci Espai Rural Gallecs
- Consorci per a la Defensa de la Conca del Riu Besòs
- Creu Roja Espanyola
- DEPANA
- Fundació Emys
- Fundació Natura
- Fundació Terra i Arbres
- Fundació Territori i Paisatge
- Galanthus
- GEVEN (Grup Ecologista del Vendrell i el Baix Penedès)
- GEPEC (Grup d'Estudi i Protecció dels Ecosistemes del Camp)
- Grup de Medi Ambient de Corbera de Llobregat
- Grup de Natura Freixe
- Grup Naturalistes d'Osona
- IAEDEN (Institució Altampordanesa per a la Defensa i Estudi de Natura)
- La Bassa Roja
- NEREO
- Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
- SEO/Birdlife

D'altra banda, ja s'ha esmentat al llarg del treball la creació recent (març 2003) de la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT), una organització sense ànim de lucre que dóna suport a la tasca de les entitats de custòdia del territori.

Els assessoraments que ofereix la XCT es divideixen entre els que ajuden a les entitats en el camí fins a l'acord i els que faciliten la gestió posterior de l'acord. Tots els assessoraments, però, se centren en els temes de custòdia del territori, i no entren en mai en la pura gestió del territori (plans de gestió, tramitació d'ajuts per a la gestió i altres), cosa pròpia de gestories i consultories ambientals. En aquest sentit, la XCT disposa de nodes d'expertesa col·laboradors, que ofereixen aquest tipus de serveis més relacionats amb la gestió del territori.

Xarxa de Custòdia del Territori
Sagrada Família, 7 (Universitat de Vic)
08500-Vic (Osona)
Telèfon 93 886 61 35
a/e: info@custodiaterritori.org
<http://www.custodiaterritori.org>

⁵⁰ Cal pensar que la precisió d'aquest inventari és limitada, si bé és vàlid quant a grans números. D'altra banda, les dades s'aniran actualitzant progressivament en els propers anys.

INSTRUMENTS ADMINISTRATIUS⁵¹

Els instruments administratius que es presenten a continuació existeixen en la normativa vigent i es poden utilitzar per formalitzar acords de custòdia, si bé presenten limitacions atès que alguns no estan pensats d'origen per a la conservació de valors naturals i culturals.

Els acords de gestió són el mecanisme que més possibilitats presenta durant aquests primers anys d'implantació de la custòdia del territori a Catalunya. Poden ser de dos tipus, escrits o verbals. Els acords de gestió escrits són els que es poden recolzar en diferents instruments administratius existents, mentre que els acords de gestió verbals són més senzills i es basen únicament en un compromís mutu entre l'entitat de custòdia i la propietat que no té transcendència jurídica i que es concreta en una encaixada de mans.

Els acords de gestió escrits són els que més s'han utilitzat fins ara en les iniciatives de custòdia existents a Catalunya sense transmissió de la propietat. Es poden formalitzar amb fórmules diverses que impliquen diferents graus de compromís:

- **Conveni de col·laboració o gestió:** és la fórmula més general per la qual s'estableix un marc de col·laboració i compromisos entre un propietari i una entitat de custòdia. És un instrument molt flexible atès que no té una regulació concreta.
- **Contracte:** és un mecanisme més formal que el conveni i implica un major compromís, tot i que les parts continuen mantenint la seva autonomia.
- **Conveni urbanístic:** és l'acord que s'estableix entre els ajuntaments i els propietaris, pels quals aquests cedeixen uns terrenys a canvi de poder executar un pla parcial. En aquests convenis es podrien implicar les entitats de custòdia per tal d'assumir la gestió dels terrenys que obté l'ajuntament.

⁵¹ La major part del contingut d'aquest apartat s'ha extret de ASENSIO, N.; CORTINA, A.; PIETX, J. (2002). *Opcions per a la custòdia del territori en finques privades. Guia pràctica per a la propietat*. Manlleu: Xarxa de Custòdia del Territori. Fundació Territori i Paisatge.

Les opcions jurídiques que es poden incloure en els acords de gestió escrits són diverses. Les més utilitzades són la cessió d'usos i la constitució d'un arrendament.

En el primer cas, el propietari cedeix a l'entitat de custòdia alguns dels seus drets d'usdefruit de la propietat (aquesta cessió pot implicar o no una contraprestació econòmica). L'entitat, llavors, pot fer ús dels drets (per a la gestió sostenible dels recursos, per a l'adequació d'itineraris, per a la construcció d'algun equipament, etc.) o no fer-ne cap ús (per exemple, l'entitat decideix no exercir els drets de tala, els drets de caça, etc.). Un exemple a les Gavarres d'aquest tipus d'acord és el contracte de cessió de l'ús de la finca coneguda com "l'antiga església parroquial de Sant Cebrià dels Alls", que el seu propietari va signar amb el Consorci de les Gavarres.

En l'altra opció més utilitzada, l'arrendament, el propietari arrenda la terra a una entitat de custòdia, que en fa una gestió per a la seva protecció i gestió. L'arrendament és un contracte privat entre les dues parts, per a un període temps concret, i a canvi d'una retribució prèviament acordada.

A part d'aquestes dues opcions jurídiques de caire més contractual, les administracions ja fa anys que disposen de diferents mecanismes de suport a la conservació de valors naturals i culturals i a la gestió dels recursos naturals que també es poden incloure en els acords de custòdia sense transmissió de propietat.

Quant a la conservació de valors naturals, la Llei 12/1985 d'espais naturals permet que els propietaris, les entitats locals i les associacions o entitats privades puguin promoure la declaració de reserves naturals per a la protecció d'espais naturals d'extensió reduïda i de considerable interès científic. D'altra banda, la Llei 3/1988 de protecció dels animals preveu la possibilitat que una finca privada sigui declarada refugi de fauna salvatge, on la caça resta prohibida.

En el cas de la conservació d'elements d'interès cultural, la Llei 9/1993 del patrimoni cultural preveu diverses categories de protecció, com ara els béns culturals d'interès nacional (BCIN), entre els quals s'inclou la zona d'interès etnològic, o els béns culturals d'interès local (BCIL). L'expedient que condueix a la declaració d'aquests tipus de béns pot ser iniciat a instància de qualsevol persona física o jurídica. A més, la declaració d'aquests béns implica alguns avantatges econòmics i fiscals, sovint desconeguts pels propietaris.

Pel que fa a la gestió dels recursos naturals, la legislació forestal i de caça preveu i fonamenta l'ordenació de finques privades per a aquests dos tipus d'usos mitjançant les figures del PTGMF⁵² i el pla tècnic de gestió cinegètica (PTGC). Aquests plans, que regulen la gestió i conservació dels recursos forestals i de caça, poden preveure tant els aspectes recollits en l'acord de custòdia com aspectes referents a altres qüestions.

Les opcions per a la custòdia del territori amb transmissió de propietat se solen formalitzar mitjançant un contracte regulat per a cada forma de transmissió. Les opcions disponibles són la donació de la finca a una entitat de custòdia, l'adquisició directa de la finca per l'entitat⁵³, la permuta (intercanvi de finques entre propietari i entitat de custòdia) o l'herència o llegat d'una finca a favor d'una entitat de custòdia.

INSTRUMENTS ECONÒMICS

Aquests tipus d'instruments es refereixen a les diverses línies d'ajuts que ofereixen les administracions públiques i que tenen per objectiu donar suport a les activitats que es duen a terme en el món rural. Entre els diversos tipus d'ajuts existents, s'han seleccionat aquells que són més directament aplicables al massís de les Gavarres. En la seva descripció, s'han tingut en compte les bases de les convocatòries de l'any 2003, si bé aquests tipus d'ajuts poden anar variant al llarg dels anys. Les dues administracions convocants són la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Girona.

Entre els ajuts que convoca la Generalitat de Catalunya, s'han seleccionat els quatre següents:

- Ajuts a la gestió forestal sostenible
- Ajuts per al finançament d'inversions en els espais del Pla d'espais d'interès natural
- Ajuts per al foment de les actuacions de les agrupacions de defensa forestal (ADF) i les seves associacions
- Ajuts per al foment de la contractació d'assegurances forestals

L'ordre de 14 de desembre de 2001, per la qual s'aproven les bases reguladores dels **ajuts a la gestió forestal sostenible**, és el principal instrument de foment que ha articulat el Departament de Medi Ambient al servei del sector forestal, per tal de promoure la gestió ordenada i sostenible dels boscos catalans. Poden ser beneficiaris d'aquests ajuts les associacions forestals legalment constituïdes, les persones físiques i jurídiques i els ens locals propietaris de terrenys forestals, i les agrupacions de defensa forestal. Les bases reguladores dels ajuts estructuren els tipus d'ajuts en cinc capítols, que corresponen a les mesures del Programa de Desenvolupament Rural (PDR) específic de Catalunya per al període 2000-2006:

⁵² Vegeu pàg. 43, gestió de finques privades, per a més informació sobre els PTGMF.

⁵³ Aquest és un mecanisme que té un cost molt elevat i que només s'hauria d'utilitzar per a finques de gran valor i d'importància estratègica. D'altra banda, només el poden utilitzar les entitats de custòdia que gaudeixen d'un suport econòmic important.

Capítol 1. Foment de l'associacionisme de propietaris forestals. Inclouen les despeses de creació i establiment de les associacions forestals i les actuacions de divulgació i sensibilització forestal.

Capítol 2. Ampliació, protecció i millora de la superfície forestal

Secció 1. Forestació de terres no agràries. Inclouen les reforestacions amb plantacions de coníferes i planifolis i ajuts a la regeneració natural de zones afectades per incendis forestals o altres catàstrofes naturals.

Secció 2. Treballs silvícoles de millora. Inclouen estassades de matoll, eliminació de restes forestals, aclarides de selecció, tallades de millora, etc.

Secció 3. Millora de sureres. Inclouen el tractament fitosanitari de les sureres, el ratllat del suro, el despelagratge de sureres, estassada de matoll, eliminació de restes forestals, treballs de regeneració i millora de suredes, pela de suros i pelagrí de suredes cremades.

Secció 4. Vials. Inclouen construcció i arranament de camins i pistes forestals

Secció 5. Projectes d'ordenació i Plans tècnics de gestió i millora forestal. Inclou la redacció i revisió de projectes d'ordenació i plans tècnics de gestió i millora forestal.

Capítol 3. Prevenció d'incendis forestals. Construcció i millora de vials aptes per a vehicles d'extinció d'incendis, construcció de punts d'aigua, obertura de línies de defensa, etc.

Capítol 4. Compatibilització de les explotacions forestals amb la fauna. Mesures que contribueixin a la conservació d'espècies protegides en aquelles zones on hagi presència de sectors crítics per a la reproducció i hivernada d'alguna d'aquestes espècies.

Capítol 5. Transformació i comercialització dels productes forestals. Inclouen les despeses de maquinària per als processos de treta o recollida i primera transformació dels productes forestals, i les despeses de naus, edificis i maquinària per a la comercialització dels productes forestals

Els ajuts corresponents al capítol 2 són els més sol·licitats. Un dels principals criteris de prioritació emprats per atorgar els ajuts a finques de titularitat privada és que disposin de pla tècnic de gestió i millora forestal. Aquest fet, juntament amb la tramitació complexa que requereixen aquests ajuts, desincentiva molts petits propietaris de les Gavarres a sol·licitar-los. D'altra banda, encara hi ha propietaris que desconeixen l'existència d'aquests ajuts. A

més, anys enrera aquests ajuts se solien pagar amb retard, fet que els ha desanimat a tornar-los a sol·licitar.

Des de instàncies diferents s'ha considerat que aquests ajuts resulten en l'actualitat clarament insuficients. D'altra banda, s'ha observat que molts dels ajuts disponibles per a finques agrícoles, com ara les línies de crèdits tous o els endossaments, encara no s'han desenvolupat per a finques forestals (Assumpta Fabré, com. pers.). Malgrat aquestes limitacions, a les Gavarres, els ajuts per a la gestió forestal han contribuït, entre altres coses, a la posada en marxa i regeneració de finques abandonades (GRANYER i MEYA, 2003).

Les bases reguladores dels **ajuts pel finançament d'inversions en els espais del Pla d'Espais d'Interès Natural** es van publicar en l'Ordre MAB/211/2003 de 29 d'abril. Els beneficiaris d'aquests ajuts poden ser els ens locals, les persones físiques propietàries de finques o titulars d'explotacions forestals, agràries i ramaderes que tinguin l'autorització expressa del propietari dels terrenys en què s'executi l'actuació. En aquest sentit, cal destacar que les associacions i fundacions també hi poden intervenir. Les actuacions subvencionables, agrupades en quatre tipus, són les següents:

- Actuacions destinades a la recuperació, millora o regeneració dels hàbitats, dels sistemes naturals o seminaturals i del paisatge. Inclouen, entre d'altres, la restauració de fonts, el condicionament de recs, sèquies o basses, la recuperació de cursos fluvials o l'enderrocament d'edificis i estructures obsoletes que afectin la qualitat del paisatge, els hàbitats o el medi en general.
- Actuacions destinades a l'ordenació i racionalització dels accessos i usos públics. Inclouen, entre d'altres, la instal·lació de senyals d'orientació i guiatge, tanques, passeires, observatoris fauna, miradors... i el condicionament de senders i zones d'aparcament.
- Actuacions destinades a la difusió dels valors ambientals, de millora del coneixement del medi i de sensibilització de la societat. Inclouen, entre d'altres, el condicionament de zones a l'aire lliure per rebre visitants i la instal·lació de rètols i plafons informatius.
- Altres actuacions: redacció de projectes executius per a obres dels punts anteriors i actuacions destinades a la millora de les infraestructures ramaderes per al manteniment de prats i pastures.

L'Ordre MAB/7/2003, de 10 de gener, regula les bases dels **ajuts per al foment de les actuacions de les agrupacions de defensa forestal (ADF) i les seves associacions.**

S'estableixen sis tipus d'ajuts:

- Ajut per a la constitució o ampliació de les ADF
- Ajut per a l'adquisició de material i mitjans de comunicació
- Ajut per al manteniment i despeses de funcionament de les ADF
- Ajuts per al manteniment de la xarxa bàsica de camins i pistes forestals per a municipis integrants d'ADF no declarats d'alt risc d'incendi i no inclosos en Perímetres de Protecció Prioritària (PPP)
- Ajut per a la redacció o actualització de plans de prevenció d'incendis forestals.
- Ajuts per a projectes de coordinació i suport de les associacions d'ADF

L'Ordre MAB/282/2003, de 3 de juny, regula les bases dels **ajuts per al foment de la contractació d'assegurances forestals**. Poden ser beneficiaris d'aquests ajuts els propietaris privats de finques forestals que disposin d'un pla tècnic de gestió i millora forestal aprovat i que subscriuguin pòlisses d'assegurances d'incendi forestal individuals. Atès que la contractació de les assegurances forestals representa un cost elevat si es compara amb la baixa taxa interna de rendiment econòmic dels boscos, aquests ajuts pretenen incentivar la seva contractació mitjançant l'establiment d'ajuts que disminueixin els costos globals que suporten els propietaris forestals. Els ajuts consisteixen en una subvenció d'un màxim del 50% del cost de l'assegurança. Aquesta té caràcter d'indemnització pels danys causats per incendi forestal, llamp, explosió i caiguda d'aeronaus.

La Diputació de Girona també convoca ajuts destinats, sobretot, a tasques de prevenció d'incendis forestals. Els tres tipus d'ajuts que convoca són:

- Ajuts de suport a les agrupacions de defensa forestal de les comarques gironines
- Ajuts als ajuntaments de les comarques gironines per a la prevenció i extinció d'incendis
- Ajuts als ajuntaments propietaris de terrenys forestals

Els **ajuts de suport a les agrupacions de defensa forestal** inclouen les actuacions subvencionables següents:

- Redacció de plans de prevenció i vigilància contra incendis forestals del seu àmbit d'actuació
- Actuacions a realitzar d'acord amb les previsions dels plans de prevenció i vigilància contra incendis forestals
- Actuacions derivades del compliment del Decret 64/1995, de 7 de març, sobre mesures de prevenció d'incendis forestals

Els **ajuts als ajuntaments de les comarques gironines** (de fins a 15.000 habitants) **per a la prevenció i extinció d'incendis** inclouen les actuacions subvencionables següents:

- Treballs de neteja, desbrossament i adequació dels marges dels camins d'accés al municipi, amb la finalitat de prevenir els incendis forestals
- Adquisició i instal·lació d'hidrants per a l'extinció d'incendis

Els **ajuts als ajuntaments que són propietaris de terrenys forestals** inclouen les actuacions subvencionables següents:

- Realització d'actuacions previstes en el programa anual de millores regulat per la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya i el Decret 377/1996, de 2 de desembre, pel qual es regula la gestió dels Fons de millores per a la conservació i el manteniment dels boscos d'utilitat pública propietat de les entitats locals: construcció i millora de camins forestals, estassades, esporgues, aclarides, senyalització, defensa contra l'erosió, condicionament d'àrees recreatives, defensa contra malures i plagues, i en general per a qualsevol actuació de millora forestal prevista al programa anual de millores.

En el cas de les Gavarres, aquesta actuació és escassament aplicable ja que només hi ha un bosc declarat d'utilitat pública: la muntanya de Campdorà, propietat de l'Ajuntament de Girona (21,8 ha, núm. de CUP G-101).

- Realització de tasques de gestió tècnica de les forests de propietat municipal: redacció dels programes anuals de millores i d'aprofitaments, assistència tècnica a la gestió, senyalaments, mesuraments, reconeixements i totes les actuacions obligades per la legislació. S'exclouen els treballs de redacció de projectes d'ordenació i de plans tècnics de gestió i millora forestal, donat que tenen un ajut específic del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.

En el cas de les Gavarres, aquests ajuts també són poc aplicables perquè hi ha molt poques forests que siguin de propietat municipal (*vegeu* pàg. 40).

INSTRUMENTS FISCALS⁵⁴

Els boscos de les Gavarres i de Catalunya en general patien, fins fa pocs anys, una de les pressions fiscals més altes d'Europa, provocada, entre d'altres causes, per la inexistència d'un marc fiscal específic (FIGUERAS, 1999). La propietat forestal és una propietat privada amb característiques especials atès que beneficia el conjunt de la societat. Per aquest motiu,

a partir de l'any 1999, la fiscalitat forestal va experimentar una millora substancial⁵⁴ des del punt de vista dels beneficis que li són aplicables i que alleugereixen, en certa manera, la càrrega impositiva que han de suportar els silvicultors. En aquest apartat es fa un breu repàs (no exhaustiu) dels principals avantatges fiscals de què poden beneficiar-se els propietaris de finques forestals. Se senyalen aquests avantatges per a diferents impostos.

En l'**impost sobre la renda de les persones físiques** (IRPF), no s'han d'integrar a la base imposable les subvencions concedides a aquells que explotin finques forestals gestionades d'acord amb plans tècnics de gestió forestal, ordenació, etc. aprovats per l'administració competent, sempre que el període de producció mitjà, depenent de l'espècie i determinat en cada cas per l'administració forestal competent, sigui igual o superior a 20 anys (aquest és el cas del suro, per exemple). D'altra banda, tampoc s'han d'integrar a la base imposable de l'IRPF les rendes positives resultants dels ajuts públics per reparar la destrucció per incendi, inundació o enfonsament d'elements patrimonials afectes a l'exercici de l'activitat econòmica.

L'**impost sobre el valor afegit** (IVA) té dos règims de determinació, el general, amb més requisits formals i un tipus impositiu del 16%, i l'especial, amb menys requisits i més avantatges, com ara el dret a rebre una compensació del 8% dels productes lliurats o dels serveis prestats. L'activitat forestal és susceptible de ser inclosa en el règim especial, si compleix una sèrie de requisits.

En el cas de l'**impost per activitats econòmiques** (IAE), els titulars d'explotacions forestals no estan subjectes a aquest impost.

El fet imposable de l'**impost sobre béns immobles** (IBI) està constituït, entre d'altres, per la propietat de béns immobles de naturalesa rústega i urbana situats en el terme municipal respectiu o per la titularitat d'un dret real d'usdefruit o de superfície. En l'àmbit forestal, destaquen les exempcions que poden gaudir les forests de titularitat privada. Així, estan exempts de tributació: i) les forests poblades amb espècies de creixement lent públiques o privades que tinguin com a aprofitament principal la fusta o el suro (exempció de caràcter indefinit, total i automàtic), ii) les superfícies repoblades de forests i els trams de regeneració de masses arbrades amb un instrument d'ordenació aprovat per l'Administració (exempció per quinze anys que s'ha de sol·licitar a l'ajuntament corresponent).

⁵⁴La major part del contingut d'aquest apartat s'ha extret de PORRAS, J.; BELTRÁN, E. (2002). *La fiscalitat dels boscos a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient. Centre de la Propietat Forestal. Per a una informació més detallada consulteu aquesta publicació.

⁵⁵Gràcies a les reformes en l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i l'Impost sobre Successions.

En el massís de les Gavarres, un alt percentatge de titulars de finques rústegues estan exempts de l'IBI. Tenint en compte tots els titulars de finques rústegues dels 20 municipis amb territori a les Gavarres (amb una superfície total de 38 493 ha, per tant, un àmbit més extens que el del massís), un 68% estan exempts de l'IBI⁵⁶ (Geodèsia, 2001).

Els titulars de finques forestals, si compleixen uns determinats requisits, poden adquirir la condició d'**explotació agrària prioritària**. En cas que sigui així, obtenen beneficis fiscals en l'IRPF, l'impost de societats, l'impost de transmissions patrimonials i l'impost de successions i donacions.

Les **transmissions de finques forestals** estan subjectes a diferents impostos segons de quin tipus es tractin. Les transmissions oneroses (amb retribució) estan subjectes a l'impost sobre el valor afegit (IVA) o a l'impost de transmissions patrimonials (ITP), segons el cas. Les transmissions lucratives (a títol gratuït) estan subjectes a l'impost sobre successions i donacions (ISD). Les transmissions oneroses que quedin subjectes a ITP no ho estaran a IVA i a l'inrevés. Els beneficis fiscals pel que fa a l'ITP afavoreixen especialment les explotacions agràries prioritàries, amb reduccions de la base imposable de fins al 100% segons el cas. A més, es gaudirà d'una reducció del 30% en els honoraris de registradors de la propietat i notaris en relació a aquestes operacions.

Les transmissions lucratives poden ser entre vius (*inter vivos*, donacions) o per causa de mort (*mortis causa*, herències o llegats). Les bonificacions (reducció de la base imposable) en el cas de donacions del ple domini/nua propietat de finques forestals van del 50 al 90% segons la situació: superfícies incloses en plans de protecció per raons d'interès natural (90%), superfícies incloses en un instrument d'ordenació forestal (75%), resta de superfícies rústegues si la transmissió no comporta alteració del caràcter forestal i no es torna a transmetre durant els 5 anys següents al de l'adquisició (50%). Les bonificacions de les transmissions *mortis causa* són les mateixes que les de les donacions. Per analogia, les transmissions lucratives també gaudiran de bonificacions en els honoraris de registradors de la propietat i notaris.

Les donacions i les herències o llegats a favor d'una entitat declarada d'utilitat pública també comporten deduccions fiscals. Si la transmissió la realitza una persona física, la quantitat deduïble (respecte la base imposable de l'IRPF) serà el 25% del valor de la finca. En el cas d'una persona jurídica, la quantitat deduïble (respecte la base imposable de l'impost de societats) serà del 35% del valor de la finca.

⁵⁶Tanmateix, aquest valor inclou també les finques que no paguen l'impost però que en realitat no n'estan exemptes. Això pot passar perquè el titular decideix no pagar-lo, perquè el titular creu que no l'ha de pagar o perquè el titular desconeix que té la finca en propietat.

Malgrat els avantatges fiscals descrits fins ara, nombrosos experts coincideixen que encara resulten insuficients i que caldria introduir noves reformes que reduïssin encara més la pressió fiscal. Per exemple, s'ha proposat una reducció o, fins tot, l'eliminació de l'impost de successions i donacions, l'establiment d'una fiscalitat que afavoreixi els productes forestals procedents de boscos amb instruments d'ordenació o la reducció fiscal d'altres activitats vinculades als boscos (gestió cinegètica, aprofitaments lúdics i recreatius...) per tal que puguin esdevenir rendes complementàries.

La Carta Programàtica del Consorci de les Gavarres, si bé no té caràcter normatiu, també recull aquesta voluntat d'afavorir fiscalment els propietaris de finques rústegues. Així, en el seu article 5.8, referent al desenvolupament local, es proposa que el Consorci de les Gavarres impulsi desgravacions fiscals als propietaris que estableixin convenis de col·laboració amb el Consorci o gestionin d'acord amb criteris d'aprofitament sostenible.

A part dels propietaris, les entitats sense ànim de lucre també gaudeixen de beneficis fiscals, atès l'interès social que tenen les seves activitats, si bé encara estan poc desenvolupats per a les entitats més relacionades amb la conservació del territori. La Llei estatal de mecenatge⁵⁷ introdueix avantatges fiscals diversos per a entitats sense ànim de lucre. Així per exemple, contempla "deduccions per la constitució d'un dret real d'usdefruit sobre béns, drets i valors, realitzat sense contraprestació". Aquest tipus de deducció podria ser aplicable a acords de custòdia basats en un contracte de cessió de drets (usdefruits).

⁵⁷ Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de régimen fiscal de las entidades sin fines lucrativos y de los incentivos fiscales al mecenazgo, que complementa la Llei 30/1994, de fundacions i d'incentius fiscals a la participació privada en activitats d'interès general.

Consorci de les Gavarres

Consorci per a la Protecció i la Gestió de
l'Espai d'Interès Natural de les Gavarres

COMUNITAT EUROPEA

Fons Europeu
de Desenvolupament Regional

Interreg III A: La gestió forestal transfronterera

Diputació de Girona